

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra statistiky

Diplomová práce

**Zhodnocení efektivity akvizice Městské knihovny
Litvínov**

Ondřej Hogen

© 2019 ČZU v Praze

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Provozně ekonomická fakulta

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Mgr. Ondřej Hogen

Veřejná správa a regionální rozvoj

Název práce

Zhodnocení efektivity akvizice Městské knihovny Litvínov

Název anglicky

Evaluation of effectiveness of acquisition of the Municipal Library Litvínov

---

Cíle práce

Cílem práce je analýza efektivity nákupu knihovních jednotek do fondu Městské knihovny Litvínov. Za použití statistických metod budou hodnocené knihovní jednotky rozříděny na efektivní a neefektivní. U neefektivních jednotek budou hledány společné faktory tohoto negativního stavu. Na základě provedených analýz budou formulovány návrhy a doporučení pro zefektivnění akvizice Městské knihovny Litvínov s ohledem na preference uživatelů.

Metodika

Data budou čerpána pomocí knihovnického softwaru KOHA v Městské knihovně Litvínov. Pro zpracování dat budou využity statistické metody z oblasti explorační analýzy a časových řad.

Harmonogram:

Studium dostupné literatury a odborných textů: 03/2017-09/2017

Předložení literární rešerše: 10/2017

Sběr dat a jejich analýza: 08/2017-01/2018

Předložení konečné podoby textu diplomové práce: 02/2018

Doporučený rozsah práce

60-80 stran

Klíčová slova

Knihovna, akvizice, čtenář, efektivita, veřejné prostředky, veřejné služby

---

Doporučené zdroje informací

BROŽOVÁ, Helena, HOUŠKA, Milan, ŠUBRT, Tomáš. *Modely pro vícekriteriální rozhodování*. 1. vydání. Praha: Česká zemědělská univerzita, Provozně ekonomická fakulta ve vydavatelství Credit Praha, 2003. 178 s. ISBN 80-213-1019-7.

Česko. Zákon č. 257/2001 ze dne 29. června 2001 o knihovnách a podmínkách provozování veřejných knihovnických a informačních služeb (knihovní zákon), ve znění pozdějších předpisů.

DLOUHÝ, M. – JABLONSKÝ, J. *Modely hodnocení efektivnosti produkčních jednotek*. Praha: Professional Publishing, 2004. ISBN 80-86419-49-5.

HINDLS, R. *Statistika pro ekonomy*. Praha: Professional Publishing, 2007. ISBN 978-80-86946-43-6.

JÄGER, Radim a kol. *Moderní přístup ke knihovnickým systémům*. 1. vydání. Praha: CENIA, 2012. 84 s. ISBN 978-80-85087-95-6.

LIBRARY RESEARCH SERVICE. *Library Research Service: Research and Statistics about Libraries* [online]. Dostupné z: <http://www.lrs.org/>

RICHTER, Vít. *Benchmarking a zjišťování spokojenosti uživatelů knihoven*. In *Knihovny současnosti 2009*. Sborník ze 17. konference, konané ve dnech 23.-25. června v Seči u Chrudimi. Brno : Sdružení knihoven ČR, 2009. s. 187-195. ISBN 978-80-86249-54-4.

Předběžný termín obhajoby

2018/19 ZS – PEF (únor 2019)

Vedoucí práce

doc. Ing. Marie Prášilová, CSc.

Garantující pracoviště

Katedra statistiky

Elektronicky schváleno dne 12. 2. 2018

prof. Ing. Libuše Svatošová, CSc.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 20. 2. 2018

Ing. Martin Pelikán, Ph.D.

Děkan

V Praze dne 06. 03. 2019

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci "Zhodnocení efektivity akvizice Městské knihovny Litvínov" jsem vypracoval samostatně pod vedením vedoucího diplomové práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu použitých zdrojů na konci práce. Jako autor uvedené diplomové práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušil autorská práva třetích osob.

V Praze dne 26. března 2019

Poděkování

Rád bych touto cestou poděkoval Doc. Ing. Marii Prášilové, CSc. za odborné vedení, všechny rady a připomínky a za povzbuzení v pravou chvíli. Dále děkuji Ing. Radku Šimanovi za pomoc při získávání dat z knihovního systému.

Zhodnocení efektivity akvizice Městské knihovny Litvínov

Abstrakt

Český knižní trh se ustálil na cca 15 000 vydaných titulech ročně. To je násobně více, než je běžná městská knihovna schopna pořídit a uskladnit. Oproti minulosti, kdy knihovny vlastnily několik exemplářů každého vydaného titulu, musí nyní knihovny vážit vhodnost každého pořizovaného dokumentu. Proto bylo cílem práce zjistit, jak efektivně pořizuje knihovna nové dokumenty ve vztahu k preferencím čtenářů. Zvolenou metodou bylo sledování výpůjček titulů pořízených v roce 2015 po dobu dvou let. Tituly byly roztrženy podle žánrů. Výsledkem byly zjištěné čtenářské preference na souboru 21 336 výpůjček 2 825 titulů.

Na sledovaných dokumentech se podařilo vysledovat změny čtenářských preferencí v závislosti na věku a pohlaví čtenářů, oblíbenost jednotlivých žánrů i úspěšnost akvizice. Nepodařilo se prokázat závislost mezi věkem čtenářů a oblibou naučné literatury. Necelých 10 % dokumentů nebylo nikdy půjčeno. Byl zaznamenán výrazně nižší a stále klesající zájem o četbu u mladších čtenářů v Městské knihovně Litvínov.

Akvizice Městské knihovny Litvínov stále nadhodnocuje nákup naučné literatury o 30 %, protože se v nákupech nereflektuje klesající zájem o tuto literaturu v posledních 20 letech. 80 % výpůjček tvoří beletristická literatura a z ní jsou nejpůjčovanější detektivní romány. Zájem o nové knihy výrazně klesá již v druhém roce od jejich pořízení, proto je pro knihovnu důležitá velká fluktuace knih ve volném výběru. Fond Městské knihovny Litvínov vykazuje velmi malý obrat, proto by tvorba plánu budování knižního fondu měla být pro knihovnu velmi důležitá.

Klíčová slova: akvizice, dospělé oddělení, beletrie, naučná literatura, literární žánry, efektivita, Městská knihovna Litvínov, knižní fond, analýza

Evaluation of effectiveness of acquisition of the Municipal Library Litvínov

Abstract

The Czech book market has stabilized at 15.000 book titles per year. It is much more than an ordinary library can purchase and even store. Compared to the past when libraries owned several copies of each published title, nowadays libraries must consider the suitability of each purchased title. The objective of that thesis, therefore, was to find out how effectively the library acquires new titles according to preferences of its users (readers?). The chosen method was monitoring loans of the titles that were acquired in 2015 during the next two years period. The titles were categorized according to genres. As the result there were found readers' preferences on the set of 21.336 loans of 2.825 titles.

On the above-mentioned titles, the changes of readers' preferences depending on their age and gender, on the popularity of the genres and even the success rate of acquisition were found out. The reliance between the age of readers and the popularity of educational books was not proved. Less than 10% of titles have never been borrowed. The noticeably lower and even still decreasing interest in reading among younger readers of The Litvínov City Library was registered.

The acquisition of books in the Litvínov City Library still overestimates purchase of the educational literature by 30 %, the reason is that it does not reflect the decreasing interest in this literature during the last 20 years. The 80 % of the loans are fiction books from which the most borrowed are the detective novels. The interest in new books distinctively decreases already in the second year after their purchase, therefore a large fluctuation of books in free choice is very important for the library. The (book) fund of The Litvínov City Library has a very low turnover, therefore creation of the plan for the structure of the book fund should be crucial for the library.

Keywords: acquisition, adults department, fiction, non-fiction, literary genre, effectiveness, Litvínov Municipal Library, library fund, analysis

Obsah

1 Úvod.....	12
2 Cíl práce a metodika	13
2.1 Cíl práce	13
2.2 Metodika	13
2.2.1 Oblast a způsob získávání dat.....	13
2.2.2 Použité metody	13
3 Teoretická východiska	16
3.1 Knižní trh a čtenářství v ČR.....	16
3.2 Účel knihoven	16
3.3 Katalogizace a řazení fondu	17
3.4 Tvorba knižního fondu.....	18
3.5 Knihovní systémy.....	20
3.6 Systém knihoven	21
3.7 Legislativa a metodické pokyny.....	22
3.7.1 Zákon č. 257/2001 Sb.	22
3.7.2 Rozvoj knihoven v ČR.....	23
3.7.3 Knihovní standardy.....	25
3.8 Výzkumy v knihovnách	25
3.8.1 Doporučení a standardy VKIS	25
3.8.2 Šetření a s tím spojené iniciativy v knihovnách v ČR	26
3.8.3 Zahraniční projekty hodnocení knihoven	29
3.8.4 Mezinárodní šetření úrovně čtenářství.....	29
4 Městská knihovna Litvínov	31
4.1.1 Zřízení a účel knihovny	32
4.1.2 Popis fondu knihovny	32
4.1.3 Rozmístění fondu	33
4.1.4 Uspořádání fondu.....	33
5 Vlastní práce	36
5.1 Základní ukazatele knižního fondu	36
5.2 Vývoj počtu čtenářů	39
5.2.1 Vývoj výpůjček.....	40
5.3 Vnější prostředí knihovny	43
5.3.1 Demografická situace v Litvínově	43
5.4 Rozložení čtenářů.....	44
5.5 Rozložení nových dokumentů.....	46

5.6	Rozložení výpůjček	47
5.6.1	Základní rozložení výpůjček	47
5.6.2	Rozložení výpůjček podle žánrů/oborů	49
5.7	Preference čtenářů podle věku	52
5.7.1	Korelace mezi věkem čtenářů a popularitou žánrů	55
5.8	Vývoj výpůjček podle měsíců	57
5.9	Porovnání účelnosti a četnosti akvizice jednotlivých žánrů/oborů	60
5.9.1	Nikdy nevypůjčené knihy	62
5.9.2	Obrat fondu	64
5.10	Hodnocení fondu čtenáři	67
5.10.1	Preference čtenářů	67
5.10.2	Nedostatečně zastoupené žánry z pohledu čtenářů	68
5.10.3	Příliš zastoupené žánry z pohledu čtenářů	70
5.10.4	Spokojenost s fondem knihovny	71
5.10.5	Orientace čtenářů ve fondu knihovny	71
6	Výsledky a diskuse	73
6.1	Hlavní trendy v Městské knihovně Litvínov	73
6.1.1	Uživatelé, nikoli čtenáři dětského oddělení	73
6.1.2	Věková struktura čtenářů knihovny	74
6.2	Knihovní fond a jeho akvizice	75
6.2.1	Akvizice	75
6.2.2	Prezentace fondu	76
7	Závěr	78
8	Seznam použitých zdrojů	80
9	Přílohy	85

Seznam obrázků

Graf 1	vývoj počtu čtenářů Městské knihovny Litvínov	39
Graf 2	Vývoj počtu čtenářů jednotlivých oddělení od roku 2007	40
Graf 3	vývoj počtu výpůjček podle druhu	42
Graf 4	struktura čtenářů Městské knihovny Litvínov	44
Graf 5	výpůjčky beletrie podle žánru a pohlaví čtenářů	50
Graf 6	výpůjčky naučné literatury dle oborů	51
Graf 7	mapa zastoupení jednotlivých žánrů na výpůjčkách dle věku čtenářů	53
Graf 8	mapa zastoupení jednotlivých oborů na výpůjčkách dle věku čtenářů	55
Graf 9	měsíční vývoj výpůjček v Městské knihovně Litvínov pomocí procentuálních odchylek od průměru	58
Graf 10	měsíční vývoj výpůjček sledovaných titulů za rok 2016	60
Graf 11	obrat žánrů beletrie ze sledovaného souboru	66

Graf 12 obrat oborů naučné literatury ze sledovaného souboru	66
Graf 13 preferované žánry dle čtenářů	68
Graf 14 nedostatečně zastoupené obory dle čtenářů.....	69
Graf 15 příliš zastoupené žánry dle čtenářů.....	70
Graf 16 orientace čtenářů ve fondu.....	72

Seznam tabulek

Tabulka 1 ukazatele standardu knihovnických služeb podle Ministerstva kultury	31
Tabulka 2 rozpočet knihovny v tisících Kč a podíl akvizice na rozpočtu	36
Tabulka 3 akvizice a odpis dokumentů knižního fondu v jednotlivých letech.....	37
Tabulka 4 vývoj obratu knihovního fondu Městské knihovny Litvínov	38
Tabulka 5 vývoj populace a počtu uživatelů knihovny	39
Tabulka 6 procentuální změna výpůjček jednotlivých kategorií od roku 2007.....	41
Tabulka 7 úroveň vzdělání obyvatel Litvínova	43
Tabulka 8 rozložení výpůjček čtenářů Městské knihovny Litvínov dle věku a pohlaví	44
Tabulka 9 výpůjčky beletrie dle pohlaví a průměrný věk čtenářů.....	45
Tabulka 10 výpůjčky naučné literatury dle pohlaví a průměrný věk čtenářů.....	45
Tabulka 11 přehled pořizovaných žánrů beletrie včetně četnosti zastoupení.....	46
Tabulka 12 přehled pořizovaných oborů naučné literatury včetně četnosti zastoupení	46
Tabulka 13 průměrné výpůjčky jednoho titulu	48
Tabulka 14 Relativní a absolutní četnosti nejpůjčovanějších žánrů beletrie v procentech .	50
Tabulka 15 relativní a kumulativní četnost vybraných oborů naučné literatury v procentech	52
Tabulka 16 regresní funkce zjištěných závislostí	56
Tabulka 17 adekvátnost počtu zakoupených titulů beletrie k potřebám čtenářů.....	60
Tabulka 18 adekvátnost počtu zakoupených titulů naučné literatury k potřebám čtenářů ..	62
Tabulka 19 podíl nevypůjčených knih jednotlivých žánrů beletristické literatury.....	63
Tabulka 20 podíl nevypůjčených knih jednotlivých oborů naučné literatury	63

1 Úvod

Knihovny prošly za několik posledních desetiletí velkou proměnou. Od šířitelů vzdělanosti, uchovatelů tradic a národních hodnot (zákon č. 430/1919 Sb., o veřejných knihovnách obecních 1919), přes nástroj k šíření ideologie (Zákon č. 53/1959 Sb., o jednotné soustavě knihoven 1959) až po komunitní a společenská centra dneška. Jedno však zůstalo vždy stejné. Pro běžné uživatele byla knihovna vždy zejména půjčovnou knih, přístupnou všem bez rozdílu. (Trávníček 2007).

V minulosti vycházelo maximálně několik set knižních titulů ročně a pro knihovny nebylo složité obsáhnout celý trh. Dnes vychází kolem 15 000 knižních titulů každý rok a v ČR působí několik tisíc nakladatelství a vydavatelství (Zpráva o českém knižním trhu 2017/2018 2018), to znamená, že většina knihoven pořídí do svého fondu jen zlomek knižní produkce. Katalogizační oddělení jsou postavena před nové výzvy, kdy se budování fondu stává stále obtížnější disciplínou.

Knihovny ztratily svůj monopol na poskytování informací. V posledních letech se často potýkají s úbytkem uživatelů. Na druhou stranu se začínají projevovat potíže s nedostatečnou čtenářskou gramotností zejména mladší populace a knihovny jsou chápány jako jeden ze základních pilířů šíření čtenářství a čtenářské gramotnosti.

Městské knihovny budují většinou všeobecný fond, kdy se snaží uspokojit co nejširší spektrum uživatelů pomocí velmi pestrého fondu. To ale vzhledem ke struktuře čtenářů a módním trendům v literatuře nemusí být nejvhodnější strategie. Knižní fond má navíc značnou setrvalost, knihovny zřídka obmění víc než 5 % knih ročně, a proto se každá změna ve strategii budování fondu projevuje až po letech.

V dnešní době jsou knihovny stále více sledovány i z hlediska využívání jejich rozpočtu. Jelikož jsou financovány z veřejných rozpočtů zejména místních samospráv, je zde stále silnější tlak na poměrování efektivity vynaložených prostředků. Knihovny v ČR vynakládají na budování fondu k 10 % svého rozpočtu. Knihovny tedy dohromady nakoupí každý rok knihy za stovky milionů korun a jsou největšími hybateli knižního trhu.

Knihovny by proto měly sledovat využití svého fondu, preference čtenářů a podle zjištěných údajů plynule upravovat strategii budování svého fondu. Bohužel jen málokterá knihovna má prostředky (myšleno hlavně personální a časové) a chuť takový průzkum provádět.

2 Cíl práce a metodika

2.1 Cíl práce

V práci bude zhodnocena dosavadní strategie budování fondu literatury pro dospělé v Městské knihovně Litvínov a na základě určení preferencí čtenářů bude navrženo zefektivnění systému výběru a nákupu knihovních dokumentů. Pomocí dat z akvizice a výpůjček za zvolený rok budou popsány preference čtenářů vzhledem k jednotlivým žánrům a oborům a tím stanovena vhodnost nákupu dokumentů oddělením akvizice Městské knihovny Litvínov. Práce si klade za cíl také popsat čtenáře Městské knihovny Litvínov a určit jejich preference podle věku a pohlaví. Toto rozdělení může sloužit knihovně při oslovování určité skupiny obyvatel pomocí individualizace nabídky.

2.2 Metodika

2.2.1 Oblast a způsob získávání dat

Data pro diplomovou práci byla získána prostřednictvím SQL dotazování v knihovním systému KOHA.

V rámci výzkumu byli dotazováni i uživatelé Městské knihovny Litvínov. Dotazování proběhlo formou tištěných dotazníků přímo v budově knihovny. Výběr respondentů byl proveden na základě dostupnosti (Hendl 2004). Dotazník byl cílen na čtenáře dospělého oddělení.

2.2.2 Použité metody

Procentuální podíly a jejich vzájemná komparace je vhodnou metodou k poměření různých aspektů efektivity budování a využívání fondu a zároveň slouží i k určení čtenářských preferencí v jednotlivých věkových kategoriích.

Tímto typem vzorce byl například zjišťován podíl výpůjček určitého typu literatury na celkových výpůjčkách. Dále byl stanoven podíl zakoupených knihovních dokumentů daného žánru na všech dokumentech za daný rok. Poměrem těchto hodnot můžeme vysledovat adekvátnost výdajů na nákup dokumentů daného žánru. Dále tento vzorec sloužil k poměrování jednotlivých skupin čtenářů na základě jejich pohlaví a věku.

$$PP = \frac{CP}{C} * 100$$

PP ..... procentuální podíl na celkových výpůjčkách

CP ..... celkové výpůjčky jednotlivého žánru z daného roku

C ..... celkové výpůjčky literatury z daného roku

V práci byla využita regresní analýza pro zjištění, jak se v průběhu času mění preference čtenářů. V práci bylo zjišťováno, jestli existuje korelace mezi věkem čtenářů a preferencemi literárních žánrů.

Těsnost závislosti byla měřena výběrovým korelačním koeficientem:

$$r_{xy} = \frac{S_x}{S_x S_y}$$

a u nelineárních funkcí indexem korelace:

$$I_{xy} = \sqrt{1 - \frac{S_{yx}^2}{S_y^2}}$$

Zjištěné korelační koeficienty a indexy determinace sloužily k stanovení nejvhodnějšího typu křivky.

Ke stanovení průběhu závislosti byly metodou nejmenších čtverců stanovení regresní křivky. Podmínkou je, aby následující výraz byl minimální:

$$S = \sum_{i=1}^n (y_i - \alpha + \beta x_i)^2$$

V práci byla využita lineární:

$$y' = \beta_0 + \beta_1 x,$$

exponenciální:

$$y' = \beta_0 + \beta_1^x,$$

logaritmická:

$$y' = \beta_0 + \beta_1 \log x$$

a polynomická:

$$y' = \beta_0 + \beta_1 x + \beta_2 x^2 + \dots + \beta_p x^p$$

funkce, kde $\beta \dots \beta_p$ jsou deterministickou částí modelu. (Hindls 2007)

Časové řady byly popsány pomocí elementárních statistických charakteristik. První difference označuje rozdíl dvou po sobě jdoucích hodnot v rámci časové řady:

$$\Delta_t^1 = y_t - y_{t-1}, \quad t = 2, 3, \dots, n$$

Koeficient růstu ukazuje relativní změnu oproti předcházejícímu období:

$$k_t = \frac{y_t}{y_{t-1}}$$

Dále byly spočítány průměrné diference a průměrný koeficient růstu k shrnutí charakteristiky časové řady. (Hindls 2007)

3 Teoretická východiska

3.1 Knižní trh a čtenářství v ČR

Knižní trh v České republice prodělal za posledních 30 let velké změny. Prudce narostl počet vydávaných titulů a výrazně poklesly náklady jednotlivých titulů. V roce 2017 bylo vydáno přibližně 15 300 titulů s tím, že od roku 2008 počet vydávaných titulů klesá (Zpráva o českém knižním trhu 2017/2018). Prudký nárůst titulů po roce 1989 byl dán zpřístupněním veškeré světové literatury. Nicméně stejný trend, tedy menší náklady obrovského množství titulů je pozorovatelný i v zemích západního světa. Ve Švédsku se dokonce tisknou noviny až v trafice na objednávku čtenáře. Předpokládá se totiž, že spousta lidí čte elektronické verze novin a tisk pouze na přání má uspořít papír. Je možné, že v budoucnu by mohl potkat stejný osud i knihy, ale k tomu by bylo potřeba ještě rozvinout automatizaci (Fortin 2013).

Podle výzkumu The Electronic Document Systems Foundation čtenáři stále pro čtení beletrie preferují tištěné knihy, kdežto pro vyhledávání informací jsou už od devadesátých let primárně využívány elektronické zdroje (Interquest 1997). Zájem o knihy ve světě postupně upadá. V roce 1978 nepřečetlo v USA za rok ani jednu knihu 5-10 % dospělé populace. V roce 2012 už to bylo 25 % (Fortin 2013).

3.2 Účel knihoven

Knihovny byly zakládány primárně jako vzdělávací instituce, které měly všem umožňovat přístup k informacím. Právě rovný přístup k informacím je i dnes chápán jako jeden ze základních pilířů knihoven. Knihovny mají sloužit k osobnímu rozvoji a celoživotnímu vzdělávání obyvatel. Jsou uchovatelé kultury a tradic. Zároveň slouží k volnočasovým aktivitám a zábavě. Knihovny jsou zřizovány a dotovány z veřejných prostředků. Největší zdroj příjmů knihoven jsou veřejné rozpočty místních, či regionálních samospráv, nebo jiného zřizovatele, jako například Ministerstva kultury.

Postupná transformace knihoven nezahrnuje velké přerody, ale spíš postupné doplňování rolí, které knihovna zastává (Pungitore 1989). Nyní jsou knihovny i místem sociální inkluze, práce s handicapovanými, komunitními centry atd.

Knihovny v dnešní době nemohou být jen místnosti plné knih, ale příjemné místo, kam si lidé chodí odpočinout, popovídat, vypít kávu a vyřídit maily (Richter 2008). Oproti

tomu u veřejnosti je tradiční vnímání knihoven velmi silné a 95 % návštěvníků chodí do knihovny primárně kvůli půjčování knih (Trávníček 2007).

Rozšíření služeb a funkcí knihoven může být chápáno jako snaha přilákat co nejširší skupinu uživatelů, ale také jako pokus o legitimizaci knihoven. Protože jsou financovány z veřejných rozpočtů, je sledována efektivita vynaložených prostředků. Protože knihovny ztratily monopol na poskytování informací a „pouhé“ poskytování zábavy nemusí být dostatečným důvodem pro veřejnou finanční podporu knihoven (Pungitore 1989). Analýza vstupů a výstupů knihoven, tedy efektivnosti vkládaných finančních prostředků, je čím dál důležitější a knihovny si musí uvědomit, že jejich účelnost bude poměřována i podle ekonomických měřítek dnešní doby (Stasselová 2010).

Knihovny jsou instituce kulturní, vzdělávací i komunitní. Kromě tradičního půjčování knih pořádají setkání s umělci, cestovateli atd. V dnešní době jsou v knihovnách rozšířeny kurzy rukodělných aktivit. Jsou i místem spolkové činnosti, protože mnohdy nabízejí své prostory za velmi výhodných podmínek různým spolkům, místním sdružením a jiným zájemcům.

V rámci regionu jsou knihovny významným vzdělávacím centrem. Umožňují přístup k informacím všem bez rozdílu a navíc v jejich prostorách často probíhají vzdělávací akce. Naučné a naučně – populární přednášky, vzdělávací kurzy i ucelené vzdělávání, jaké nabízí seniorům univerzity třetího věku a virtuální univerzita třetího věku (E-senior nedatováno)

3.3 Katalogizace a řazení fondu

Knihovny pro katalogizaci dokumentů v současné době většinou využívají formát MARC 21 s implementací pravidel RDA. MARC 21 je široce využívaný standard pro reprezentaci a výměnu bibliografických dat, autorit, třídících klasifikací ve strojově čitelném formátu. Formát má umožnit uživatelům dohledání relevantních dokumentů odpovídajících jejich potřebám, ověřit jejich dostupnost a umožnit fyzické dohledání dokumentů (MARC 21 2015). Standard RDA je mezinárodním souborem pravidel pro katalogizaci dokumentů. Byl vyvinut, aby v moderní společnosti s množstvím různých typů dokumentů bylo možno katalogizovat při zachování standardů. RDA umožňuje množství variant katalogizace, proto je vždy důležitý i národní výklad pravidel RDA. Data pro katalogizaci lze podle RDA čerpat z celých dokumentů s primárním zastoupením titulní strany (Rohoňová 2018). Protože formát MARC 21 nebyl primárně vytvořen pro standard RDA, dochází neustále k úpravám

formátu, aby umožnil kompletní implementaci standardu co nejvíce logickým způsobem (návaznost polí) (MARC 21 2015). Některé knihovny užívají formát UNIMARC. Z důvodu možnosti vyhledávání napříč katalogy knihoven je nutná vzájemná kompatibilita mezi formáty.

V ČR poskytuje národní autority Národní knihovna České republiky. Podle metodiky vydané Národní knihovnou postupuje při katalogizaci i Městská knihovna Litvínov. Na základě analýzy dokumentu je určen druh dokumentu a jsou zapsána data do bibliografického záznamu, která popisují daný dokument (jako název, autor, rok a místo vydání, klíčová slova, ISBN) (Guidance on the Structure, Content, and Application of Metadata Records for Digital Resources and Collections 2003). Dále je zapsán katalogizační záznam, který určuje polohu dokumentu v rámci knihovny a selekční údaje pro vyhledávání v rámci knihovního katalogu. V záznamu je uvedeno sigla: alfanumerický znak, který umožňuje přiřadit dokument ke konkrétní instituci a slouží zejména k vyhledávání v souborném katalogu. Pro rozřazení naučné literatury se v ČR užívá mezinárodní desetinné třídění (MDT), kdy je každému žánru přiděleno konkrétní číslo (viz příloha 2). Většina knihoven užívá jen zkrácenou verzi MDT. Kompletní soubor MDT obsahuje více než 70 000 znaků, což je více, než kolik má běžná městská knihovna titulů naučné literatury. MDT je jeden z nejrozšířenějších systémů řazení naučné literatury. Dalšími rozšířenými alternativami je Třídění Kongresové knihovny (LCC), které využívá například Národní technická knihovna a Deweyho desetinné třídění (DDC), které se uplatňuje zejména v amerických knihovnách (Odehnalová 2014).

Knihovní fond je stavěn a organizován na základě potřeb uživatelů, vnitřních prostor knihovny, množství a typu dokumentů, na struktury knihovního fondu, velikosti a počtu knižních regálů ve vlastnictví knihovny a dalších faktorech, které umístění dokumentů ovlivňují a omezují (Lidmila 2016).

3.4 Tvorba knižního fondu

Pro tvorbu knihovního fondu je nejdůležitějším současným dokumentem Metodický pokyn Ministerstva kultury k vymezení standardu doplňování a aktualizace knihovního fondu pro knihovny zřizované a/nebo provozované obcemi na území České republiky z roku 2017. Cílem standardu je vymežit doporučující parametry pro tvorbu a správu knihovního fondu, a to zejména v obcích do 40 000 obyvatel (Metodický pokyn Ministerstva kultury k

vymezení standardu doplňování a aktualizace knihovního fondu pro knihovny zřizované a/nebo provozované obcemi na území České republiky 2017).

Knihovna by měla mít zásady tvorby svého fondu, co se týče rozsahu i obsahu fondu, v návaznosti na potřeby obyvatel v místě působnosti. Při tvorbě zásad by knihovna měla brát v potaz složení obyvatelstva co se týče věku a vzdělání, národnostní složení obyvatel, specifické místní podmínky, jako potřeby škol a podniků v místě, potřeby stávajících i potencionálních uživatelů, kvalitu a složení stávajícího fondu, služby knihoven v blízkém okolí a zapojení knihovny do regionálních funkcí. (Metodický pokyn Ministerstva kultury k vymezení standardu doplňování a aktualizace knihovního fondu pro knihovny zřizované a/nebo provozované obcemi na území České republiky 2017)

Fond knihovny se může skládat z různých forem dokumentů, jako jsou tištěné dokumenty, elektronické dokumenty, zvukové a audiovizuální dokumenty a další typy dokumentů, jako společenské hry, edukační hračky apod. (Metodický pokyn Ministerstva kultury k vymezení standardu doplňování a aktualizace knihovního fondu pro knihovny zřizované a/nebo provozované obcemi na území České republiky 2017)

Metodický pokyn stanoví jako optimální rozsah fondu 2 až 3 knihovní jednotky na obyvatele. To by v případě Městské knihovny Litvínov znamenalo fond 48 000 až 72 000 dokumentů. Knihovna vlastní v současné době kolem 82 000 dokumentů. Důležitým faktorem je ale i to, zda je tento fond plně využitelný pro saturaci místní komunity. (Metodický pokyn Ministerstva kultury k vymezení standardu doplňování a aktualizace knihovního fondu pro knihovny zřizované a/nebo provozované obcemi na území České republiky 2017)

Fond by měl být dělen standardně na beletrii, naučnou literaturu a další formy dokumentů, jako jsou mapy, audio a audiovizuální dokumenty s tím, že metodický pokyn klade důraz i na regionální literaturu, které by měl být vyčleněn vlastní regál. Při budování fondu je vhodné také počítat s meziknihovní výpůjční službou, která může čtenářům zajistit dokumenty, které by nebylo efektivní pro knihovnu pořizovat. (Metodický pokyn Ministerstva kultury k vymezení standardu doplňování a aktualizace knihovního fondu pro knihovny zřizované a/nebo provozované obcemi na území České republiky 2017)

Knihovny by měly mít k dispozici dostatečné finanční prostředky k tvorbě fondu s tím, že finance určené na nákup nových dokumentů by měly tvořit cca 10 % rozpočtu (Metodický pokyn Ministerstva kultury k vymezení standardu doplňování a aktualizace

knihovního fondu pro knihovny zřizované a/nebo provozované obcemi na území České republiky 2017).

Knihovní fond by měl být aktualizován a s tím je spojeno i vyřazování titulů, kde hlavním kritériem pro vyřazení dokumentu je:

- nízké nebo žádné využití dokumentu uživateli
- duplicita dokumentu
- opotřebovanost a poškození
- obsahová zastaralost, bezvýznamnost dokumentu
- dokument nezapadá do profilu knihovny

Je zřejmé, že z dlouhodobého hlediska musí být fond knihovny vyrovnaný, kdy se přírůstky prakticky rovnají úbytkům. Dlouhodobá převaha přírůstků je možná jen u nově zřizovaných fondů. (Metodický pokyn Ministerstva kultury k vymezení standardu doplňování a aktualizace knihovního fondu pro knihovny zřizované a/nebo provozované obcemi na území České republiky 2017)

Důležitý je také obrat knihovního fondu, který určuje, kolikrát byla knihovní jednotka v průběhu roku průměrně půjčena. Vzorec pro výpočet je tedy obrat = počet výpůjček/knihovní fond. Dle metodického pokynu je ideální hodnota obratu 2 až 3, a menší hodnota by měla být důvodem pro revizi fondu a vyřazení nepůjčovaných jednotek. Naopak hodnoty větší než 4 by měly knihovnu vést k navýšení objemu fondu knihovny. (Metodický pokyn Ministerstva kultury k vymezení standardu doplňování a aktualizace knihovního fondu pro knihovny zřizované a/nebo provozované obcemi na území České republiky 2017)

3.5 Knihovní systémy

Knihovnické systémy jsou specializované softwary, které automatizují procesy při poskytování knihovnických a informačních služeb. Většina těchto systémů má modulární strukturu, kde každý modul odpovídá určité činnosti:

- Modul akvizice slouží k nákupu dokumentů knihovny, plánování nákupu a přehledu získaných dokumentů.
- Modul katalogizace slouží k zapsání dokumentů do fondu, popsání jeho bibliografického a katalogizačního záznamu. Tento modul poté slouží k vyhledávání dokumentů v knihovním fondu prostřednictvím on-line katalogu knihovny a v případě propojení i v Souborném katalogu ČR.

- Výpůjční modul slouží k evidenci uživatelů knihovny a jejich akcí, jako je půjčování a vracení knih, placení poplatků, dělání rezervací na dokumenty a podobně.

(Knihovnické automatizované systémy a knihovnický software)

Knihovnické systémy jsou buď komerční nebo na open source bázi. V ČR je zastoupeno množství různých softwarů, které si knihovny pořizují dle své velikosti, zaměření fondu a podle finančních možností. Pro městské knihovny je jedním z nejrozšířenějších systémů Tritius, který navazuje na předchozí Clavius a Lanius. Tyto softwary jsou vyvíjeny už od roku 1995 a přizpůsobují se novými verzemi změnám ve formátech a standardech vedení bibliografických záznamů v knihovnách. Clavius a zejména Lanius jsou již postupně opouštěny a jsou uchovávány zejména v malých knihovnách, které nemají rozpočtové prostředky na nákladný software. (Knihovnické automatizované systémy a knihovnický software).

Vedoucí postavení na trhu knihovnických softwarů má v současnosti ALEPH, vyvíjený Izraelskou Hebrejskou univerzitou v Jeruzalémě a distribuovaný společností Ex-Libris (Knihovnické automatizované systémy a knihovnický software).

Kvůli značným nákladům na pořizování knihovnického softwaru, jednotlivých modulů a také na každoroční správu systému a dat, přechází v současnosti mnoho knihoven na open source systémy jako jsou Evergreen a KOHA. Městská knihovna Litvínov přešla jako šestá knihovna v ČR na knihovnický systém KOHA a podílí se i na jeho vývoji. Výhodou těchto softwarů jsou nízké pořizovací a provozní náklady. Nevýhodou může být nižší vývojářská podpora a v případě zapojení Městské knihovny Litvínov do vyvoje KOHY bylo nevýhodou i počáteční nevytlačení systému a dlouhý náběh do běžného užívání. Software KOHA úzce spolupracuje se systémem VuFind a byla od roku 1999 vyvíjena novozélandskou společností Katipo Communications Ltd. (Knihovnické automatizované systémy a knihovnický software).

3.6 Systém knihoven

Systém knihoven je tvořen 3 knihovnami zřízenými přímo Ministerstvem kultury, krajskými knihovnami, základními knihovnami a specializovanými knihovnami. Knihovny zřízené Ministerstvem kultury jsou Národní knihovna ČR, Moravská zemská knihovna v Brně a Knihovna a tiskárna pro nevidomé Karla Emanuela Macana.

Centrem systému knihoven v ČR je Národní knihovna České republiky. Ta plní funkce koordinační, poradenské, odborné, informační a školící podle § 9 Knihovního zákona. Také zastupuje ostatní knihovny v jednáních s kolektivními správci autorských práv. V rámci knihovny působí Národní knihovnický institut, který připravuje podklady pro knihovní legislativu a metodiku. Knihovna má všeobecný fond, dále uchovává fond historický a konzervační (Zákon č. 257/2001 Sb., o knihovnách a provozování veřejných knihovnických a informačních služeb 2001).

Regionální funkce knihoven plní krajské knihovny a knihovny pověřené (základní knihovny, které na základě smlouvy s krajskou knihovnou poskytují regionální funkce v rozsahu daném smlouvou). Krajské knihovny jsou zřizovány a financovány krajem. Cílem regionálních knihoven je zajišťování implementace platné koncepce rozvoje knihoven, metodické vedení základních knihoven, vyrovnávání rozdílů v poskytování knihovnických služeb, garance odborného vzdělávání knihovníků v kraji. Dále krajské knihovny zpracovávají krajskou koncepci rozvoje knihovnictví a poskytují konzultace a poradenství základním knihovnám (Metodický pokyn Ministerstva kultury k zajištění výkonu regionálních funkcí knihoven a jejich koordinaci na území České republiky 2014).

Základní knihovny jsou zřizovány obcemi, které podle zákona č. 128/2000 Sb., § 35 odst. 2) mají pečovat i o potřeby informací, výchovy a vzdělávání a celkového kulturního rozvoje svých občanů (Zákon č. 128/2000 Sb., o obcích 2000). Základní knihovny mají jako hlavní náplň informační, kulturní a vzdělávací činnost (Zákon č. 257/2001 Sb., o knihovnách a provozování veřejných knihovnických a informačních služeb 2001).

3.7 Legislativa a metodické pokyny

3.7.1 Zákon č. 257/2001 Sb.

Největší legislativní změnou pro české knihovny bylo vydání zákona č. 257/2001 Sb., o knihovnách a podmínkách provozování veřejných knihovnických a informačních služeb (knihovní zákon), který ruší předchozí zákon č. 53/1959 Sb.

Zákon č. 257/2001 Sb., určuje, že evidencí knihoven je v ČR pověřeno Ministerstvo kultury. Zákonem je zdůrazněn rovný a bezplatný přístup obyvatel k informacím a službám knihovny a jsou vymezeny úkony, které mohou být zpoplatněny. Zákon již reflektuje moderní technologie a zaručuje uživatelům bezplatný přístup k internetu v rámci knihovny

(Zákon č. 257/2001 sb., o knihovnách a podmínkách provozování veřejných knihovnických a informačních služeb, 2001).

Zákon ponechává velkou volnost v budování knihovního fondu a stanoví pouze podmínky, jak o fond pečovat, revidovat a za jakých podmínek lze dokumenty z fondu vyřazovat. Při poskytování meziknihovnických výpůjčních služeb počítá Knihovní zákon s možností mezinárodních výpůjček. Knihovněm je také dána možnost žádat o dotace na vybavení a rozvoj svých služeb (Zákon č. 257/2001 Sb., o knihovnách a provozování veřejných knihovnických a informačních služeb (knihovní zákon), 2001).

Knihovní zákon hovoří velmi jasně o rovném přístupu všech k informacím a službám knihovny. Nicméně tato naprostá rovnost není vždy plně možná nebo právně přípustná. Proto bylo metodickým vyjádřením Ministerstva kultury specifikováno, kdy je možné se od principu rovného přístupu odchýlit. Je zřejmé, že třeba handicapovaným osobám se dostane větší asistence, než s jakou mohou počítat běžní čtenáři, a že pornografické publikace nelze půjčit osobě mladší 18 let, protože tím by se porušilo ustanovení zákona č. 40/2009 Sb., kdy je § 191 odst. 2 písm. a) zakazující šíření pornografie dětem. Oproti tomu je nepřípustné část uživatelů vyloučit z užívání služeb podle § 4 písm. a) Knihovního zákona, bez opory v jiném právním předpise (Klusoň 2012).

Protože Knihovní zákon hovoří velmi vágně o budování fondu a některých souvisejících službách knihovny, jsou pro provoz a rozvoj knihoven důležité další ústřední dokumenty, které činnost knihoven dále vymezují a specifikují. Tyto dokumenty slouží také jako koncepce směřování knihoven v České republice.

3.7.2 Rozvoj knihoven v ČR

Koncepce rozvoje knihoven pro roky 2017 až 2020 se snaží zhodnotit stav českého knihovnictví prostřednictvím a v návaznosti navrhuje 8 klíčových oblastí pro rozvoj knihoven, včetně opatření k dosažení pokroku v těchto oblastech a určení indikátorů splnění cílů. Tento dokument je silně zaměřen na fungování knihoven v digitálním a digitalizovaném světě, ale zabývá se i tradičními službami a hodnotami knihoven (Usnesení vlády České republiky ze dne 23. listopadu 2016 č. 1032 o koncepci rozvoje knihoven v České republice na léta 2017 až 2020 2016).

Prioritní oblast 1 Knihovny ve virtuálním prostředí je zaměřena na potřebu digitalizace knihovních fondů, vyhledávání a archivaci nově vznikajících děl tzv. born-

digital (dokumenty existující pouze v digitální podobě), ale i na rozvoj služeb knihoven v digitálním prostředí. Z dokumentu je také patrná snaha o sjednocení služeb a jejich zpřehlednění pro uživatele prostřednictvím např. Centrálního portálu knihoven, který by měl v budoucnu sdružovat většinu knihoven v ČR (Usnesení vlády České republiky ze dne 23. listopadu 2016 č. 1032 o koncepci rozvoje knihoven v České republice na léta 2017 až 2020 2016).

Knihovny jako otevřená vzdělávací, kulturní, komunitní a kreativní centra je prioritní oblast 2, která je zaměřena na rozšíření chápání smyslu knihovny na víc, než jen půjčovnu knih a zapojení knihoven do komunitního života dané oblasti. Principem je rozvíjení vzdělávacích a kulturních funkcí, podpora čtenářské a digitální gramotnosti a zvedat společenskou prestiž četby (Usnesení vlády České republiky ze dne 23. listopadu 2016 č. 1032 o koncepci rozvoje knihoven v České republice na léta 2017 až 2020 2016).

Následující prioritou je Budování knihovnických fondů a informačních zdrojů, apelující na rozšíření knihovnických fondů o cizojazyčnou literaturu a literaturu pro národnostní menšiny. Knihovny by měly využívat i otevřené depozitáře a budovat vlastní akviziční strategii s ohledem na čtenáře a potřeby v lokalitě (Usnesení vlády České republiky ze dne 23. listopadu 2016 č. 1032 o koncepci rozvoje knihoven v České republice na léta 2017 až 2020 2016).

4. prioritní osou je Trvalé uchování tradičních knihovnických dokumentů, kdy jsou knihovny chápány i jako nositelé tradic s potřebou pečovat o historické a cenné dokumenty. Proto se koncepcí zmiňuje o nutnosti digitalizovat tyto dokumenty, ale také pečovat o jejich fyzickou podobu pomocí restaurátorských a konzervačních procedur (Usnesení vlády České republiky ze dne 23. listopadu 2016 č. 1032 o koncepci rozvoje knihoven v České republice na léta 2017 až 2020 2016).

Následující oblastí je Výstavba knihoven, podpora infrastruktury ICT v knihovnách, která upozorňuje na nedostatečné a zastaralé technologické vybavení knihoven a také na často nedostatečnou rozlohu knihoven, kdy je doporučována hodnota alespoň 60 m² plochy na 1 000 obyvatel (Usnesení vlády České republiky ze dne 23. listopadu 2016 č. 1032 o koncepci rozvoje knihoven v České republice na léta 2017 až 2020 2016).

Prioritní oblast 6, nazvaná Systém hodnocení a marketing veřejných knihovnických a informačních služeb vyžaduje měřit ekonomickou efektivnost knihoven, pokračovat v benchmarkingu knihoven a sjednotit statistické výkazy knihoven. Zdůrazňuje také nutnost

knihoven zaměřit se na koncové uživatele, zjišťovat jejich přání a potřeby a upravovat dle toho své služby (Usnesení vlády České republiky ze dne 23. listopadu 2016 č. 1032 o koncepci rozvoje knihoven v České republice na léta 2017 až 2020 2016).

Předposlední prioritní oblastí je Vzdělávání pracovníků knihoven, které je v době digitálních technologií chápáno jako nutnost. Dokument varuje před nedostatečným zastoupením oborově vzdělaných lidí v knihovnách a také chybějící předpoklady pro vykonávání knihovnické činnosti, čímž není zaručena konsistentní úroveň služeb (Usnesení vlády České republiky ze dne 23. listopadu 2016 č. 1032 o koncepci rozvoje knihoven v České republice na léta 2017 až 2020 2016).

8. prioritní oblastí jsou Knihovny jako vědecko-výzkumné instituce. Zde se apeluje na větší provázanost knihoven zejména s vysokými školami, na vlastní odbornou činnost knihoven s podporou odborných knihovnických periodik a na podporu výzkumných mezioborových projektů se zapojením knihoven (Usnesení vlády České republiky ze dne 23. listopadu 2016 č. 1032 o koncepci rozvoje knihoven v České republice na léta 2017 až 2020 2016).

3.7.3 Knihovní standardy

Z hlediska fungování obecních a krajských knihoven v České republice je důležitým dokumentem Metodický pokyn Ministerstva kultury k vymezení standardu veřejných knihovnických a informačních služeb poskytovaných knihovnami zřizovanými a/nebo provozovanými obcemi a kraji na území České republiky. Ač je tento dokument z větší části nezávazný, poskytuje návod na měření kvality poskytování služeb základními knihovnami. Pokyn navíc vychází z principů vydaných UNESCO v Manifestu IFLA o veřejných knihovnách z roku 1994 a ze směrnice IFLA: Služby veřejných knihoven, vydaného roku 2010. Článek 1. definuje v souladu s manifestem IFLA/UNESCO o veřejných knihovnách poslání a cíle knihovny ve 12 bodech. (Obstolová 1994)

3.8 Výzkumy v knihovnách

3.8.1 Doporučení a standardy VKIS

Na základě manifestu IFLA musí „veřejná knihovna zjišťovat, jaké jsou potřeby veřejnosti, aby byla schopna poskytovat služby, které je uspokojují. Zjišťování je nutno

provádět v pravidelných intervalech, nejlépe každých pět let, protože se potřeby a očekávání mění.“ (Gill 2002)

Doporučení IFLA bylo roku 2011 zařazeno do novely standardů VKIS, kde je současné znění takovéto:

„Spokojenost uživatelů se zjišťuje pravidelně každých 5 let pomocí standardizovaného dotazníku (ankety). Hodnocení knihovnických služeb se provádí u uživatelů nad 15 let a u uživatelů do 15 let.“ (Metodický pokyn Ministerstva kultury k vymezení standardu doplňování a aktualizace knihovního fondu pro knihovny zřizované a/nebo provozované obcemi na území České republiky 2017)

Knihovny by v současné době měly realizovat výzkum čtenářské spokojenosti minimálně jednou za pět let a také průběžně sledovat, jak uživatelé vnímají poskytované knihovnické služby.

Je ovšem otázkou, jestli je standardizovaný dotazník vhodný. Hlavní službou knihovny je stále půjčování knih a zde asi čtenáři nejsou schopni komplexně posoudit, jak knihovna buduje fond. Navíc dotazník má být sice standardizovaný, ale každá knihovna si ho může tvořit sama, proto vypovídající hodnota může být velmi různorodá. V reakci na toto byl v roce 2006 Národní knihovnou vytvořen univerzální dotazník. Jeho šablona je k dispozici na internetové adrese <http://vyzkumy.knihovna.cz/aktuality/jak-merit-spokojenost-uzivatelu-v-knihovnach>.

3.8.2 Šetření a s tím spojené iniciativy v knihovnách v ČR

Základní iniciativou poměřující knihovny v ČR je projekt Benchmarking knihoven. Tato aktivita vznikla pod křídly Národní knihovny v Praze již v roce 2005 a je tedy jedna z nejstarších u nás. Jejím cílem není jen měření činností, procesů a poskytování služeb knihovny, ale také se jedná o nástroj pro vzájemné porovnávání knihoven. 35 otázek zaměřených na výkon a kvalitu pomáhá knihovnám určit silné a slabé stránky jejich činnosti. Nicméně šetření je zaměřeno výlučně kvantitativně, což ho samozřejmě poněkud usnadňuje, ale zároveň omezuje možnosti jeho využití. (Richter, Pillerová, 2007)

Cílem je i sdílení dobré praxe u porovnatelných subjektů, tj. knihoven obdobné velikosti/obsluhující obdobnou populaci. Benchmarking shromažďuje data o tvorbě fondu, prostorové i technické vybavenosti knihoven, provozní době i o nákladech spojených s provozem knihovny. Značnou nevýhodou je v současné době zapojení pouze 249 knihoven

z celkového počtu 5 353 (Kultura České republiky v číslech 2017). Knihovny se mohou přihlásit na webové stránce <http://www.benchmarkingknihoven.cz/> a vstoupit do výzkumu i v současnosti.

Nedostatky Benchmarkingu knihoven si uvědomuje i Národní knihovna, protože neřeší zásadní otázky jako spokojenost uživatelů knihovny, popularita knihovny mezi občany dané lokality nebo spokojenost knihovníků s výkonem své práce. Proto v roce 2006 vznikl projekt standardizovaného dotazníku, viz kapitola Doporučení a standardy VKIS. Národní knihovna České republiky provedla v letech 2006 a 2007 pilotní šetření za pomoci svého dotazníku. Cílem bylo nejen testovat navržený dotazník, ale zároveň i změřit spokojenost uživatelů knihovny. S výsledky šetření je možno seznámit se na adrese <http://oldknihovna.nkp.cz/knihovna71/richter.htm>. Při tvorbě dotazníku se autoři inspirovali dokumentem *Measuring the performance of public libraries* vydaným UNESCO v roce 1989 a částečně projektem LibQUAL (viz níže). Výsledkem byl dotazník se 17. otázkami. (Richter, Pillerová 2007)

Cílem průzkumu Národní knihovny ČR bylo ověřit možnosti daného dotazníku a jeho využitelnosti pro další knihovny a získat zpětnou vazbu od uživatelů knihovny, a to zejména v oblastech:

- Spokojenosti s kvalitou poskytovaných služeb, včetně dostupnosti služeb a jejich rozsahem.
- Spokojenosti uživatelů s technickým vybavením knihovny, studijními prostorami a sociálním zázemím knihovny.
- Spokojenosti uživatelů s knihovníky, jejich jednáním i odbornou způsobilostí.
- Získání podnětů pro další rozvoj služeb knihovny, a to i v souvislosti s plánovanou rekonstrukcí Klementina.
- Zjištění četnosti využití služeb knihovny uživateli, a to i ve vztahu k jejich věku, pohlaví, vzdělání a jejich zájmům.

V letech 2010 a 2011 byl realizován projekt Vyzkumy.knihovna.cz s cílem zjistit postoje knihoven k šetřením, měření uživatelské spokojenosti a ochotu knihoven šetření realizovat. Dalším bodem tohoto projektu byla i snaha ověřit, jak a jak často knihovny šetření realizují. Projekt zohledňoval i velikost a určení knihoven, protože je zřejmé, že malá vesnická knihovna s neprofesionálním knihovníkem bude mít k průzkumům spokojenosti jiný přístup než knihovny městské.

Bylo zjištěno, že drtivá většina knihoven má o různé typy průzkumů zájem (nejčastěji o průzkumy uživatelské spokojenosti) a dokonce, že cca 60 % knihoven se v nedávné minulosti o nějaké šetření pokusilo. Důvody, proč knihovny neprovádějí průzkumy jsou nedostatek personálu, jeho nedostatečné znalosti v provádění průzkumů a také obavy z náročnosti vyhodnocování. Jen méně než 6 % knihoven nemělo o provádění průzkumů vůbec zájem.

Kromě průzkumů uživatelské spokojenosti se knihovny nejčastěji ptají na možnosti zavádění nových služeb, či pořádání akcí v knihovně. Tištěné dotazníky jsou stále nejčastější formou šetření, ale knihovny již často využívají online aplikace. Jen minorita knihoven se uchyluje ke kvalitativním průzkumům, nejčastěji formou rozhovoru.

Tento projekt vedl k založení portálu vyzkumy.knihovna.cz, který poskytuje metodickou podporu, vzorové dotazníky i vzdělávání knihovníků v provádění šetření formou e-learningu. Bohužel tento portál není příliš aktivní a od roku 2013 spíše stagnuje.

Otázkou je i samotná volba formy dotazníku. Elektronická distribuce dotazníků je pro knihovnu výrazně levnější, uživatel se sám může rozhodnout, kdy dotazník vyplní a knihovně tato forma umožní oslovit velké množství lidí. Ovšem touto metodou jsou často z šetření vyřazeni senioři, kteří v Městské knihovně Litvínov tvoří významnou část návštěvníků a procento vyplněných dotazníků bývá nízké. Papírová forma dotazníků vyžaduje náklady na tisk a je nutné oslovit uživatele přímo, když jsou v knihovně. Je samozřejmě možné rozeslat papírové dotazníky uživatelům knihovny poštou, ale náklady by pro většinu knihoven v ČR byly neúnosné. Výhodou této formy je větší procento vyplněných dotazníků a zároveň i možnost oslovení celého spektra návštěvníků knihovny. V českých knihovnách probíhá vesměs výběr respondentů náhodně, s cílem oslovit co největší část uživatelů.

Autor této práce má ze svých zkušeností trochu nedůvěru k výsledkům těchto dotazníků. Na otevřené otázky respondenti často odpovídají neochotně, protože je nutí k vymýšlení odpovědí. Jsou někdy i nepopulární u tvůrců výzkumů, protože se hůře vyhodnocují. Uzavřené otázky se hodí k zjištění aktuálního stavu, ale zase přináší málo impulzů k nápravě. Mnoho knihovníků také nemá dostatek zkušeností s tvorbou dotazníků. Takže výjimkou nejsou návodné otázky. Co se týká otázek na průzkum žádanosti konkrétní nové služby, má autor práce zkušenosti, že čtenáři vznik této služby chtějí a vyžadují, ač nemají v úmyslu ji sami v budoucnu využívat. Po zavedení této služby pak nezřídka nastane

zklamání z jejího využívání návštěvníky knihovny, protože je mnohem nižší, než výsledky šetření naznačují.

3.8.3 **Zahraníční projekty hodnocení knihoven**

Služba Library Research Service pomáhá knihovnám provádět šetření pomocí metodologických příruček, návodů, vzorových šetření atd. Dále také shromažďuje data a publikuje je, zveřejňuje výsledky proběhlých šetření. Vytváří ze sebíraných dat statistiky a porovnává je. Služba je přístupná na adrese <https://www.lrs.org/>. (Library Research Service 2018)

Library Research Service také sama provádí šetření v knihovnách. Výhodou této služby je zaměření na všechny typy knihoven a je tedy využitelná nejen pro městské knihovny, ale i pro knihovny školní, univerzitní a vědecké. Základnou této služby je Colorado State Library. (Library Research Service 2018)

Dalším z významných zahraničních projektů je LibQUAL+®, nabízený jako služba Asociací vědeckých knihoven, se sídlem ve Washingtonu D. C. Projekt je zaměřen jak na kvantitativní (benchmarking) i kvalitativní (šetření spokojenosti uživatelů) průzkum. Služba je mezinárodní a v současnosti je zapojeno přes tisíc knihoven. Informace o službě jsou dostupné na stránce www.libqual.org. (LibQUAL+® 2018 Survey 2018)

Cílem služby není jen metodická pomoc při přípravě šetření a sběr dat, důležitou roli hraje i jejich vyhodnocení a interpretace. Právě snaha zprostředkovat uživatelům služby nejen výsledná data, ale i pomoci pochopit jejich význam je u této služby cennou pomocí knihovnám. Služba také umožňuje srovnávat data mezi knihovnami, průběžné vyhodnocování dat a tím získávat systematickou zpětnou vazbu. Snaží se též zlepšit analytické dovednosti knihovníků při práci se získanými daty. (LibQUAL+® 2018 Survey 2018)

3.8.4 **Mezinárodní šetření úrovně čtenářství**

Jelikož jedním z hlavních úkolů knihoven je podpora a rozvoj čtenářské gramotnosti, měly by knihovny mít zájem i o výsledky šetření, které se sice přímo netýkají služeb knihovny, ale ukazují úroveň čtenářství. Tyto šetření se často zaměřují na dětské čtenáře, protože většina čtenářských návyků se získává už na základní škole.

PISA

Projekt PISA je největším mezinárodním projektem, zkoumajícím úroveň vzdělání. Je projektem OECD, ale účastní se ho i země, které do OECD nepatří. Šetření, kterého se účastní patnáctiletí respondenti je zaměřen na zjištění čtenářské, matematické a přírodovědné gramotnosti. V roce 2015 bylo zapojeno 72 zemí. V ČR se zapojilo 7 000 žáků v 345 školách. Čtenářská gramotnost podle výsledků testu PISA z roku 2015 je lehce pod průměrem zemí OECD, s tím, že od roku 2000 se výsledek českých žáků nepatrně zhoršil. (Blažek, Příhodová 2016)

PIRLS

Šetření PIRLS je zaměřen na žáky 4. tříd. Ti už jsou schopni rozumět textu a začínají si číst pro zábavu. V roce 2016 se testu zúčastnilo 50 zemí a v ČR bylo zapojeno 5 500 žáků ve 157 školách. V testu se čeští žáci umístili nad průměrem s tím, že výsledky českých žáků jsou od roku 2001 téměř konstantní. Z šetření vyplynulo, že čeští žáci mají jeden z nejhorsích postojů k četbě v Evropě. Postoj k četbě podle v PIRLS nejvíce ovlivňují rodiče a následně škola. (Janotová, Tauberová, Potužníková 2017)

4 Městská knihovna Litvínov

Městská knihovna Litvínov je situována v budově bývalé mateřské školy v Soukenické ulici, nedaleko centra města. Historická část stavby je dvoupatrová, kde patro slouží jako kanceláře vedení knihovny, katalogizace a zázemí pro zaměstnance s šatnou a kuchyňkou. V přízemí je dětské oddělení, které se skládá z půjčovny knih, studovny, vybavené 6 počítači a herny.

Nově přistavěná přízemní část, otevřená v roce 2011, slouží pro dospělé návštěvníky. Zde je společenská místnost, počítačová učebna, půjčovna dospělého oddělení a studovna, rovněž vybavena 6 počítači.

Jelikož se tato práce věnuje zejména výpůjčkám dospělých čtenářů, popíšeme podrobněji zejména dospělé oddělení. Půjčovna dospělého oddělení má rozměry 18,6*11,3 m, tj. 210 m², studovna měří 11,3 *7 m, tj. 79 m². Půjčovna dospělého oddělení je kromě knižních regálů vybavena dvěma počítači pro návštěvníky, kde mohou vyhledávat v katalogu knihovny, a několika křesly. Ve studovně jsou umístěny počítače s přístupem na internet, křesla a stoly a časopisové regály. V obou místnostech je v otevírací dobu knihovny vždy přítomen knihovník, který je připraven čtenářům pomoci a poradit.

Tabulka 1 ukazatele standardu knihovnických služeb podle Ministerstva kultury

Popis ukazatele	Doporučená hodnota	Hodnota dosažená Městskou knihovnou Litvínov
Provozní doba knihovny pro veřejnost	45 - 50 hodin týdně	41 hodin
Financování knižního fondu	30 - 45 Kč na obyvatele a rok	31 Kč na obyvatele
Obnova knižního fondu ve volném výběru	10 % za rok	5,74 % za rok
Velikost volného výběru	Minimálně 75 % fondu knihovny	78,35 % Fondu
Docházková vzdálenost od centra obce	Maximálně 15 minut	5 minut
Plocha knihovny pro uživatele	Min. 60 m ² na 1 000 obyvatel	44 m ² na 1 000 obyvatel
Počet studijních míst	70 - 120	158
Počet počítačů s připojením k internetu pro veřejnost	15 - 20	18

Webová prezentace knihovny	Základní údaje +Přátelské pro zrakově postižené	Splňuje (www.knihovna-litvinov.cz)
Elektronický katalog knihovny na internetu	Mít	Splňuje
Pracovníci knihovny a jejich vzdělávání	Dostatek zaměstnanců, Školení alespoň 48 hodin za rok	Splňuje
Měření spokojenosti uživatelů knihovny	Zjišťování min. 1 za 5 let	Nesplňuje

Zdroj: Metodický pokyn MK k vymezení standardu veřejných knihovnických a informačních služeb poskytovaných knihovnami zřizovanými a/nebo provozovanými obcemi a kraji na území České republiky, roční výkazy knihovny, výpůjční systém Městské knihovny Litvínov, Zřizovací listina Městské knihovny Litvínov, webové stránky Městské knihovny Litvínov, vlastní zpracování

4.1.1 Zřízení a účel knihovny

Současná podoba fungování knihovny je dána Zřizovací listinou ze dne 25. 11. 1999 ve znění pozdějších změn. Tyto změny se týkají hlavně svěřeného majetku, který se v té době několikrát měnil vzhledem k vytopení původního objektu knihovny, stěhování do provizorních prostor a rekonstrukci budovy knihovny.

Knihovna byla zřízena, aby zabezpečovala v zájmu města a jeho občanů poskytování veřejných informačních a knihovnických služeb podle § 35 zákona č. 128/2000 Sb., o obcích a dále podle zákona č. 257/2001 Sb., o knihovnách a podmínkách provozování veřejných knihovnických a informačních služeb (knihovní zákon) ve znění pozdějších předpisů. Předmět a činnost Městské knihovny je určena její zřizovací listinou (1999)

Z Tabulky 2 je zřejmé, že financování knihovny je zatím stabilní, rozpočet knihovny se daří postupným tempem navyšovat, ale toto navýšení se týká hlavně mzdových a provozních nákladů. Finance na aktualizaci a rozšiřování fondu jsou téměř neměnné už několik let a bylo by vhodné tuto částku navýšit alespoň o míru inflace.

4.1.2 Popis fondu knihovny

V současné době se fond knihovny skládá z beletrie (krásné literatury), naučné literatury, map, audioknih, novin a časopisů. Stejně jako většina Českých knihoven už nemá Městská knihovna Litvínov hudební oddělení.

Celkově má knihovna ve svém fondu cca 82 000 knihovních jednotek (dokumentů). Na konci roku 2017 to bylo 82 031 dokumentů, z toho 30 251 tvořila naučná literatura a 49 832 beletrie. Zbytek tvoří mapy, audioknihy a jiné dokumenty. Poměr beletrie a naučné

literatury je tedy 62,23 % beletrie ku 37,77 % naučné literatury. Většina dokumentů, cca 55 000, se nalézá v dospělém oddělení, zbylých 25 000 tvoří literatura pro děti a mládež. V roce 2017 knihovna odebírala 163 titulů novin a časopisů.

4.1.3 Rozmístění fondu

Velikost knihovny umožňuje umístit do volného výběru cca 64 000 kusů knihovnických jednotek. Necelých 20 000 kusů je umístěno ve skladu, který se nachází ve sklepě pod historickou částí budovy. V dětském oddělení kapacita umožňuje zatím umístit všechny dokumenty do volného výběru, z čehož vyplývá, že v dospělém oddělení je přibližně 35 000 dokumentů ve volném výběru a kolem 20 000 ve skladu. Do skladu jsou dokumenty umísťovány podle data jejich vzniku. V současné době jsou ve skladu jednotky starší roku 2001, ač se to liší podle žánru.

V půjčovně dospělého oddělení se nalézá krásná i naučná literatura. V oddělení jsou dvě řady regálů, kdy v řadě blíže oknům je umístěna beletrie a blíže vstupu naučná literatura. Regály jsou umístěny i podél stěn. Regály u stěny nejbliže vstupu jsou vyhrazeny pro sci-fi a fantasy literaturu. Na opačné straně místnosti jsou detektivní romány a milostná literatura. Na regálech u nejdelší stěny místnosti jsou novinky za poslední dva roky.

Ve studovně dospělého oddělení jsou umístěny všechny noviny a časopisy určené dospělým čtenářům, které knihovna odebírá. Dále jsou zde vystaveny komiksy z fondu knihovny a velké encyklopedie a jiné naučné knihy, které lze pro jejich rozměry obtížně umístit do regálů.

V chodbě před dospělým oddělením jsou umístěny výstavky knih. Jedna bývá tematická, buď knihy určitého žánru, případně vztahující se k ročnímu období, historické události (například v říjnu 2018 vznik samostatného Československa). V druhé části výstavky se umísťují knihy ze skladu. Všechny tyto knihy si čtenáři mohou půjčovat, takže výstavky musí knihovnice pravidelně doplňovat.

4.1.4 Uspořádání fondu

Městská knihovna Litvínov buduje univerzální knihovní fond, jako většina základních knihoven v České republice (Zákon č. 257/2001 Sb., o knihovnách a provozování veřejných knihovnických a informačních služeb (knihovní zákon) 2001).

Dokumenty v Městské knihovně Litvínov jsou uspořádány relativně obvykle, leč s několika specifiky. Beletrie je řazena klasicky, abecedně, podle příjmení autorů a

v případě, že není autor knihy uveden, podle názvu knihy. Jak bylo zmíněno, v případě Městské knihovny Litvínov hrají roli i žánry knih, kdy jsou vyčleněny detektivní romány, milostné knihy a vědeckofantastické romány. Vyčleněna je i takzvaná doporučená literatura, což jsou knihy, které jsou studenti povinni přečíst k maturitní zkoušce. Dále jsou vyčleněny novinky.

Pro usnadnění orientace návštěvníků i knihovníků se na hřbety knih umísťují signatury. U knih dospělého oddělení je umístěno počáteční písmeno jména autora ve spodní části hřbetu. V případě, že se jedná o knižní sérii, je nad toto písmeno umístěno číslo označující díl dané série. V dětském oddělení jsou potom umísťována tři počáteční písmena jména autora do horní části hřbetu. Toto rozdělení usnadňuje knihovníkům určit, do kterého oddělení daná kniha spadá, protože některé tituly má knihovna v obou odděleních. Na hřbety knih krásné literatury se umísťují dále piktogramy (viz příloha 1). Ty pomáhají čtenářům rychle určit, o jaký žánr knihy se jedná. Seznam piktogramů je vyvěšen u vstupu do půjčovny. Tento systém je čtenáři většinou pochvalně kvitován, ač množství informací na hřbetě knih může občas působit překrytí původních informací ze hřbetu knihy, jako je název a autor.

Naučná literatura je řazena podle mezinárodního desetinného třídění (MDT), kdy má každý vědní obor přiřazen konkrétní číslo. Na rozdíl zejména od vědeckých a odborných knihoven, nevyužívá Městská knihovna Litvínov celé číslo MDT, ale pouze dvou-, až trojčíslí před desetinou čárkou. Pro potřeby městské knihovny s cca 30 000 kusy naučné literatury se to jeví jako dostatečné dělení, které nedrobí fond na obrovské množství malých úseků. V rámci jednotlivých čísel MDT jsou pak knihy řazeny abecedně, podle jmen autorů.

Periodika jsou potom umístěna v regálech abecedně, podle názvu periodik. Nejnovější exempláře jsou umístěny na vyhrazeném stole, pouze pro prezenční výpůjčky. Starší exempláře mají už stejná výpůjční pravidla jako knihy. Pouze jsou rychleji vyřazeny do skladu a dříve odepsány z fondu knihovny.

Z výše zmíněného je jasné, že orientace ve fondu knihovny může být poměrně komplikovaná, protože nelze brát na zřetel pouze rozložení *krásná literatura* x *naučná literatura* a *k dispozici* x *vypůjčeno*, ale v umístění knihy hraje roli i její stáří (umístění ve skladu, nebo mezi novinkami), žánr (vyčleněné žánry umístěné mimo hlavní masu fondu) a velikost (nadměrné exempláře naučné literatury ve studovně). Navíc mohou být tituly i umístěny na výstavce. Tento systém klade velké nároky na znalosti nejen samotných

knihovníků, ale i návštěvníků. Proto se dospělé oddělení snaží o usnadnění dohledávání knih. V poslední době lze zmínit například přidání informace o umístění knihy do skladu do online katalogu Městské knihovny Litvínov.

V dětském oddělení je situace jednodušší umístěním všech dokumentů do volného výběru. Vyčleněny jsou komiksy a doporučená literatura. Beletrie v dětském oddělení je ale navíc členěna podle předpokládané vhodnosti, pro určitý věk čtenářů na nejmladší (předpoklad předčtenáři), mladší (začínající čtenáři do cca 10 let) a mládež (do 15 let). Toto dělení je do velké míry subjektivní a proto se stává, že knihovníci tituly umísťují do oddělení pokaždé jinak. Navíc samozřejmě závisí na vyspělosti čtenáře, která kategorie je pro něj vhodnější.

S nástupem informačních technologií prožívají knihovny po celém světě turbulentní vývoj. Dostupnost informací na internetu a nástup e-knih vyvolává obavy o osud knihoven. Zájem o knihovnu v dané lokalitě je samozřejmě ovlivněn i různými demografickými a sociálními aspekty v konkrétním místě (viz kapitola Vnější prostředí knihovny). V případě Městské knihovny Litvínov je třeba ještě zmínit otevření nově rekonstruované a částečně i nově postavené knihovny v září 2011. Faktor novosti přitáhl do knihovny mnoho nových čtenářů. Statistika čtenářů a výpůjček Městské knihovny Litvínov je dohledatelná od roku 2007.

5 Vlastní práce

Jelikož fond knihovny přesahuje 80 000 dokumentů a obrat výpůjček překračuje 100 000 kusů za rok, bylo pro potřeby této práce rozhodnuto zhodnotit efektivnost akvizice knihovny pro dospělé oddělení za rok 2015. Rok 2015 byl zvolen proto, aby dokumenty a výpůjčky byly co možná nejaktuálnější a odpovídaly současným preferencím čtenářů a zároveň, aby mohlo být sledováno dostatečně dlouhé období za účelem získání kvalitního souboru dat. Dospělé oddělení bylo vybráno z toho důvodu, že dospělý čtenář už má více ujasněny své čtenářské preference a čte ze své svobodné vůle. Oproti tomu dětské oddělení jsou často ovlivněny nutností číst (povinná četba do školy) a často při výběru hrají roli faktory jako počet stran, velikost písma, množství ilustrací a u mladších čtenářů i barva knihy (autor se v knihovně často setkal s požadavkem malých slečen na růžovou barvu knihy).

V rámci práce bylo sledováno 2 825 titulů a jejich výpůjčky od 1. 1. 2015 do 27. 7. 2017. Za tu dobu byly tyto tituly vypůjčeny 21 288krát. U titulů byl zaznamenáván literární žánr, o který se jedná a v případě naučné literatury vědní obor. Dále také, kolikrát byl jednotlivý titul celkem půjčen a u jednotlivých výpůjček byl zjišťován měsíc výpůjčky k stanovení možného vlivu sezónnosti. Dalšími sledovanými faktory byl věk a pohlaví čtenářů. Věk čtenářů byl do tabulky zaznamenáván v okamžik půjčení konkrétního titulu a pro potřeby této práce byli čtenáři rozděleni do 8 věkových skupin: 15-24, 25-34, 35-44, 45-54, 55-64, 65-74, 75-84 a 85-94 let.

Jako další zdroj dat byly využity i pravidelné roční výkazy knihovny z let 2007 až 2018 a data statistického modulu knihovního systému KOHA Center. Tato data sloužila zejména k popsání trendů vývoje využívání knihovny.

5.1 Základní ukazatele knižního fondu

V případě Městské knihovny Litvínov tvoří výdaje na knihovní fond na rok 2017 9,05 % rozpočtu (namísto 10 % doporučených MK). Částka určená na nákup knihovních jednotek je už delší dobu víceméně neměnná, neupravená o inflaci (tabulka 2).

Tabulka 2 rozpočet knihovny v tisících Kč a podíl akvizice na rozpočtu

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Příjmy	5 917	5 154	6 451	7 813	7 564	7 799	7 860	7 699	8 338

a výdaje									
Výdaje na dokumenty	823	647	692	706	603	759	746	735	755
Procentuální podíl výdajů na akvizici	13,91	12,55	10,73	9,04	7,97	9,73	9,49	9,55	9,05

Zdroj: roční výkazy knihovny, vlastní zpracování

Výrazný pokles rozpočtu akvizice v roce 2013 byl dán nepříliš zdařilou úpravou rozpočtu. Protože rekonstruovaná knihovna byla otevřena na konci roku 2011, byl rok 2012 zkušební, co se týče nákladů na provoz nové budovy, zejména co se týká spotřeby tepla a energií. Podle předpokladů z konce roku 2011 a první půlky roku 2012 pak byl připraven nový rozpočet. Jak se ukázalo, byly plánované výdaje na provoz poddimenzované a proto musely být seškrtnuty jiné části rozpočtu a finance byly přesunuty na provoz.

Pokud porovnáme nákupy dokumentů a jejich odpisy v Městské knihovně Litvínov, zjistíme nárůst o 2 294 dokumentů (Tabulka 3). Tento nárůst je minimální, pokud vezmeme v potaz rekonstrukci a rozšíření knihovny. Nicméně v roce 2009 byla zrušena poslední pobočka a její fond se přestěhoval do hlavní budovy (Šiman nedatováno). Protože ve stejném roce došlo v knihovně i k havárii vody, byla značná část fondu přesunuta do zapůjčených skladů a tyto dokumenty se do budovy knihovny vrátily až po rekonstrukci po roce 2011. Dokumenty z pobočky byly začleněny do hlavního fondu a tím i zaplnily rozšířené prostory knihovny.

Tabulka 3 akvizice a odpis dokumentů knižního fondu v jednotlivých letech

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Nákup	3 598	4 344	3 371	3 359	4 574	4 134	4 163	4 149	3 870	3 689
Odpis	2 575	9 147	243	1 435	153	1 256	16 765	1 030	1 567	2 786

Zdroj: roční výkazy knihovny, vlastní zpracování

Zdá se ale, že odpisy neprobíhají rovnoměrně a dvě hlavní masy odpisů jsou spojeny s havárií vody, která knihovnu postihla v roce 2009. V roce 2009 byly vyřazeny dokumenty, které byly okamžitě zničeny vodou. Velké množství dokumentů bylo narychlo uloženo do pytlů a odvezeno do skladišť. Po konsolidaci provozu v nové budově byly tyto dokumenty přivezeny zpět a zkontrolovány. Bohužel bylo konstatováno následné zničení velkého množství plísni kvůli nadměrné vlhkosti. Tyto dokumenty byly vyřazeny v roce 2014.

Tabulka 4 vývoj obratu knihovního fondu Městské knihovny Litvínov

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Počet výpůjček	107 454	104 850	136 079	123 636	116 482	115 451	104 084	103 433
Počet jednotek	83 435	85 359	89 780	92 658	75 893	78 863	81 128	82 031
Obrat	1,29	1,23	1,52	1,33	1,53	1,46	1,28	1,26

Zdroj: roční výkazy knihovny, vlastní zpracování

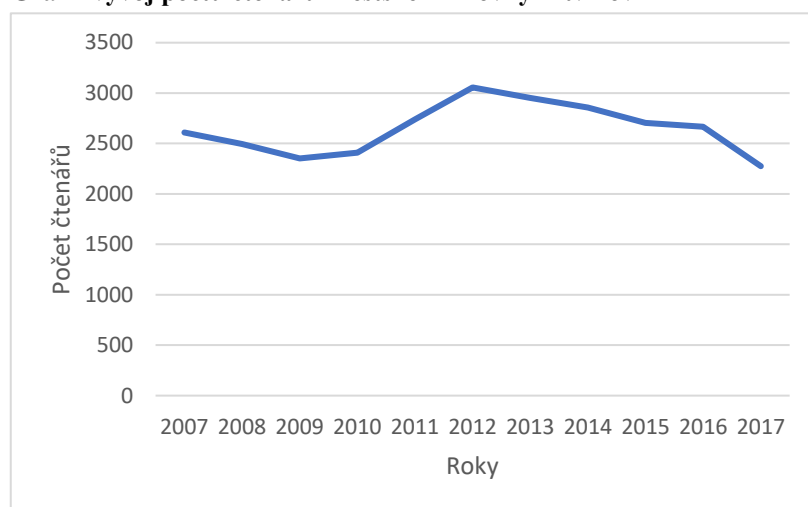
Obrat knihovního fondu je podílem všech výpůjček za daný rok a počtu dokumentů, které knihovna v tom roce vlastnila. Výsledkem je průměrný počet výpůjček dokumentu knihovny za daný rok.

Ministerstvo kultury (Standard pro dobrý knihovní fond: metodický pokyn Ministerstva kultury k vymezení standardu doplňování a aktualizace knihovního fondu pro knihovny zřizované a/nebo provozované obcemi na území České republiky 2017) uvádí jako optimální hodnotu obratu fondu 2 až 3. Městská knihovna Litvínov s hodnotou obratu 1,26 (Tabulka 4) za optimální hodnotou zaostává. Hodnota obratu navíc v posledních letech setrvale klesá. Cílem knihovny by mělo být vyřazení nepůjčovaných dokumentů, vytvoření více místa na regálech a lepší propagace jednotlivých titulů. Z tabulky 6 je patrné, že hlavní příčinou poklesu obratu je snižující se úroveň dětského čtenářství.

Z tabulky je patrné, že hodnota obratu fondu se v případě Městské knihovny Litvínov pohybuje hluboko pod doporučenými hodnotami (2 až 3) a knihovna by měla vážně uvažovat o pročištění fondu a jeho lepší prezentaci.

5.2 Vývoj počtu čtenářů

Graf 1 vývoj počtu čtenářů Městské knihovny Litvínov

Zdroj: roční výkazy knihovny, vlastní zpracování

Ve sledovaném období poklesl počet čtenářů z 2 608 v roce 2007 na 2 275 v roce 2017. To je pokles o necelých 13 %.

Ve stejném období se snížil počet obyvatel Litvínova z 27 118 na 24 143, tj. pokles o 11 %. (Litvínov, Tab. 272. 2017). Pokles zájmu o knihovnu by takto vysvětlovala demografická situace ve městě.

V roce 2007 tedy navštěvovalo knihovnu 9,62 % populace města, o deset let později 9,42 %. Tento pokles se zdá nevýznamný, ovšem pokud porovnáme celkový vývoj s přihlédnutím k rekonstrukci knihovny a rozlišíme dospělé a dětské čtenáře (viz tabulka 5), je celkový trend pro knihovnu krajně nepříznivý.

Tabulka 5 vývoj populace a počtu uživatelů knihovny

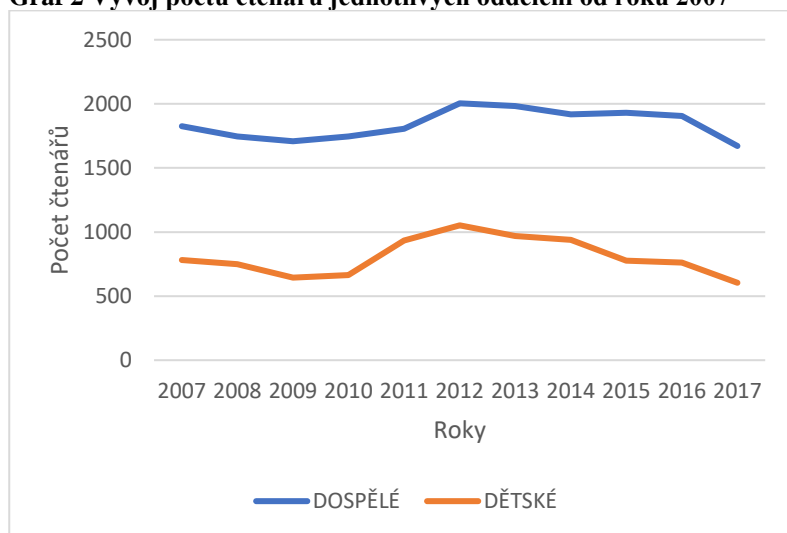
ROK	LITVÍNŮV (obyvatelé)	%	% báze 2012	KNIHOVNA (čtenáři)	%	% báze 2012	% uživatelů knihovny	DOSPĚLÉ (čtenáři)	%	% báze 2012	DĚTSKÉ (čtenáři)	%	% báze 2012
2007	27118	100		2608	100		9,62	1826	100		782	100	
2008	27502	101,42		2496	95,71		9,08	1746	95,62		750	95,91	
2009	27533	101,53		2352	90,18		8,54	1707	93,48		645	82,48	
2010	27144	100,1		2408	92,33		8,87	1745	95,56		663	84,78	
2011	25776	95,05		2740	105,06		10,63	1806	98,9		934	119,44	
2012	25406	93,69	100	3056	117,18	100	12,03	2004	109,75	100	1052	134,53	100
2013	25140	92,71	98,95	2952	113,19	96,6	11,74	1982	108,54	98,9	970	124,04	92,21
2014	24783	91,39	97,55	2856	109,51	93,46	11,52	1918	105,04	95,71	938	119,95	89,16
2015	24485	90,29	96,37	2706	103,76	88,55	11,05	1930	105,7	96,31	776	99,23	73,76
2016	24308	89,64	95,68	2667	102,26	87,27	10,97	1906	104,38	95,11	761	97,31	72,34
2017	24143	89,03	95,03	2275	87,23	74,44	9,42	1671	91,51	83,38	604	77,24	57,41

Zdroj: roční výkazy knihovny, ČSÚ, vlastní zpracování

Zatímco počet dospělých čtenářů ve sledovaném období poklesl o 8,5 %, tedy méně, než o kolik poklesla populace města, počet dětských návštěvníků klesl o téměř 17 %. Ovšem pokud jako bázi použijeme rok 2012, tedy rok, kdy byla knihovna celý rok v novém, jsou čísla ještě hroživější. Z 3 056 čtenářů v roce 2012 to je pokles do roku 2017 s 2 275 čtenáři o více než 25 %, přičemž populace města klesla o necelých 5 %. Mezi roky 2012 a 2017 poklesl počet dospělých uživatelů o téměř 17 % a dětských o více než 42,5 %.

Je jasné, že knihovna nemohla počítat s udržení zájmu, jaký byl v době otevření. Zájem o knihovnu po otevření byl obrovský. Nicméně počet uživatelů už je nižší, než když knihovna sídlila v provizorních prostorách bývalé restaurace. Z toho je zřejmé, že se knihovně nepodařilo využít Haló efektu a to zejména u dětských čtenářů.

Graf 2 Vývoj počtu čtenářů jednotlivých oddělení od roku 2007

Zdroj: roční výkazy knihovny, vlastní zpracování

Částečně lze pokles vysvětlit změnou metodiky počítání uživatelů mezi lety 2016 a 2017, kdy mělo být zamezeno vícenásobnému počítání uživatelů, ke kterému docházelo, ale přesto je celkový trend úbytku návštěvníků, a to zejména v dětské oddělení, patrný. Z dat za rok 2018 se zdá, že pokles počtu uživatelů v roce 2017 byl opravdu dán změnou metodiky výpočtu. Mezi roky 2017 a 2018 došlo jen k minimálnímu poklesu počtu čtenářů.

5.2.1 Vývoj výpůjček

Počet uživatelů knihovny by měl být v přímé úměře s množstvím výpůjček. I zde se projevují trendy, kdy s nástupem informačních technologií a množstvím dat, návodů a postupů na internetu, klesá potřeba naučné literatury mezi běžnou populací. Nástup chytrých telefonů a e-knih, kdy téměř každý má možnost sehnat si knihu okamžitě, bez návštěvy

knihovny či knihkupectví, ovlivňuje spíš výpůjčky beletrie. Městská knihovna Litvínov se těmto trendům snaží přizpůsobit a umožňuje i půjčování e-knih. Jejich vliv na celkové množství výpůjček je zatím malý.

Za sledované období poklesl počet výpůjček téměř o 40 %, ze 164 336 výpůjček v roce 2007 na 99 278 výpůjček v roce 2017. Je však zřejmé, že počty výpůjček jednotlivých kategorií dokumentů klesaly rozdílně. V Městské knihovně Litvínov se v rámci statistického výkazu sledují tyto kategorie: Dospělá beletrie, dospělá naučná, dětská beletrie, dětská naučná a od roku 2009 periodika.

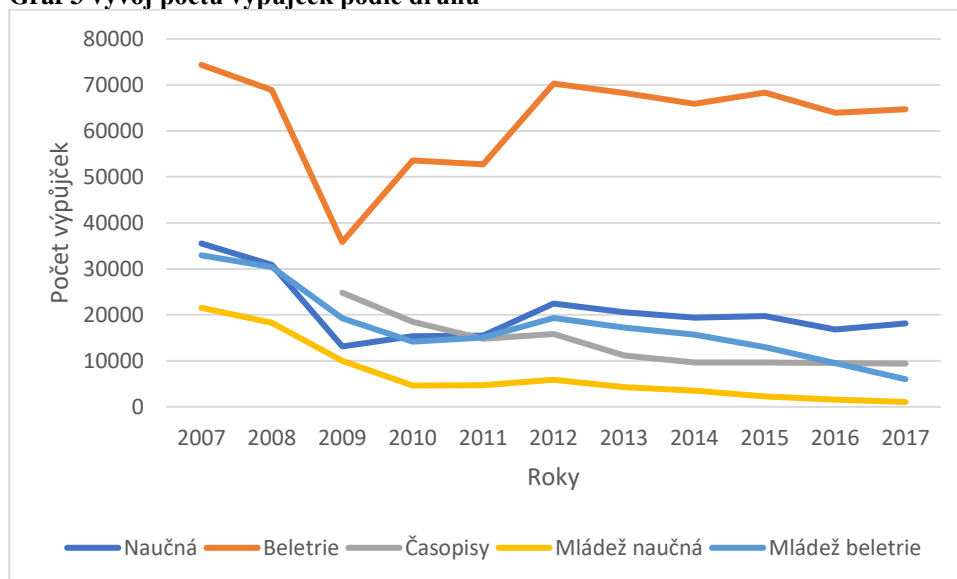
Tabulka 6 procentuální změna výpůjček jednotlivých kategorií od roku 2007

rok	Naučná	Beletrie	Periodika	Mládež naučná	Mládež beletrie	Celkem
2007	100,00	100,00		100,00	100,00	100,00
2008	86,97	92,64		84,91	92,23	90,32
2009	36,99	48,19	100,00	46,54	58,52	62,73
2010	43,18	72,05	74,50	21,56	43,05	64,63
2011	43,70	70,88	59,65	21,71	45,67	62,52
2012	63,20	94,49	63,80	27,24	58,64	81,37
2013	58,02	91,83	44,99	19,95	52,29	73,97
2014	54,63	88,61	38,89	16,47	47,64	69,48
2015	55,53	91,92	38,76	10,65	39,36	68,73
2016	47,32	86,01	38,44	7,26	28,95	61,70
2017	50,98	87,04	37,86	4,90	18,24	60,41

Zdroj: roční výkazy knihovny, vlastní zpracování

Nejlépe je na tom beletrie pro dospělé, kdy došlo k poklesu o 13 %, nejhůře dětská naučná literatura s poklesem přes 95 % a dětská beletrie s poklesem téměř 82 %. Přesná data jsou obsahem přílohy 13. U dospělé literatury je počet výpůjček v posledních letech vyrovnaný. Ve sledovaném období knihovna uzavřela pobočku, byla vytopena a dvakrát přestěhována. To se odrazilo i na výpůjčkách jednotlivých let. V dospělém oddělení se v nových prostorách vyprofilovala čtenářská základna dospělé populace, která je zdá se stabilní. Oproti tomu se dětské oddělení potýká s neustálým poklesem výpůjček. Současná poloha knihovny zřejmě není pro dětské čtenáře atraktivní. Počet výpůjček před uzavřením pobočky Citadela byl mnohem vyšší. Výpadek v roce 2009 byl způsoben zaplavením knihovny a stěhováním do nových, provizorních prostor.

Graf 3 vývoj počtu výpůjček podle druhu

Zdroj: roční výkazy knihovny, vlastní zpracování

V roce 2007 si průměrný dospělý čtenář vypůjčil 60,17 dokumentů ročně a v roce 2017 55,19 dokumentu za rok, což je pokles o 8,28 %. V dětském oddělení za stejné období došlo k poklesu o 83,22 % z 69,66 výpůjček na osobu a rok na 11,69 výpůjček průměrného dětského čtenáře za rok.

Z toho vyplývá, že děti chodí do knihovny zejména z jiných důvodů, než je půjčování knih, kdežto u dospělých čtenářů je zájem o knihy stabilní. Je to varovný signál do budoucna, protože pokud děti nezískají čtenářské návyky, lze těžko předpokládat, že zůstanou uživateli knihovny i v dospělosti, protože, ač knihovna nabízí spoustu volnočasových aktivit pro děti, pro dospělé v produktivním věku je nabídka aktivit výrazně omezenější. Proto lze očekávat, že současné potíže dětského oddělení postihnou v budoucnu i oddělení pro dospělé čtenáře.

Z výše uvedených čísel je dále patrné, že je ve fondu, vzhledem k výpůjčkám, nadměrně zastoupena naučná literatura. Ta tvoří 37,77 % dokumentů, ale v rámci výpůjček je zastoupena 19,3 %. To ovšem vychází i z historických potřeb populace, kdy v roce 2007 tvořila naučná literatura 34,71 % výpůjček. Knihovní fond má v tomto značnou setrvačnost, je budován dlouhodobě, kdy se ročně obmění cca 3,5-4 % dokumentů. Zastoupení naučné literatury v rámci akvizice v současnosti bylo sledováno v další části této práce.

5.3 Vnější prostředí knihovny

5.3.1 Demografická situace v Litvínově

Počet obyvatel města se snižuje (Tabulka 5). Tempo poklesu je téměř konstantní, o 200 až 300 obyvatel každý rok, tj. pokles o 0,83 – 1,24 %. Na konci roku 2017 činil počet obyvatel 24 143. Úbytek obyvatel je způsoben jak větší mortalitou než natalitou, tak i záporným migračním saldem. Tímto se samozřejmě snižuje i čtenářská základna knihovny. Zastoupení jednotlivých věkových kategorií je 15,75 % dětí, 63,67 % lidí v produktivním věku a 20,43 % seniorů. Průměrný věk obyvatel je 42,7 roku. (Demografické údaje za města Ústeckého kraje - časová řada 2007 až 2016, Města v ČR písm. L a M 2017) Ve vztahu ke knihovně lze říct, že uživateli knihovny je cca 8,16 % dospělé populace a 15,75 % dětí.

Litvínov trápí množství sociálních problémů, mezi něž patří i vysoká míra nezaměstnanosti. Ta byla v srpnu 2018 rovných 7 %, když celorepublikový průměr byl 3,1 %. S tím se pojí i velký počet lidí postižených exekucí, přibližně 21,5 % (Otevřená společnost nedatováno) a nadprůměrná kriminalita (Otevřená společnost nedatováno).

Obyvatelé Litvínova mají také jednu z nejhorších vzdělanostních struktur v republice. Počet osob se základním vzděláním nebo s výučním listem je nad celorepublikovým průměrem, kdežto podprůměrný je počet obyvatel s vyšším vzděláním (Tabulka 7). (Tab. 7 Obyvatelstvo ve věku 15 a více let podle vzdělání a podle velikostních skupin obcí, okresů a správních obvodů ORP - Ústecký kraj 2011)

Tabulka 7 úroveň vzdělání obyvatel Litvínova

	% základní	% vyučený	% s maturitou	% vysokoškoláci
Litvínov	22,58	35,81	25,66	6,93
ČR	17,6	33	31,2	12,5

Zdroj: ČSÚ, vlastní zpracování

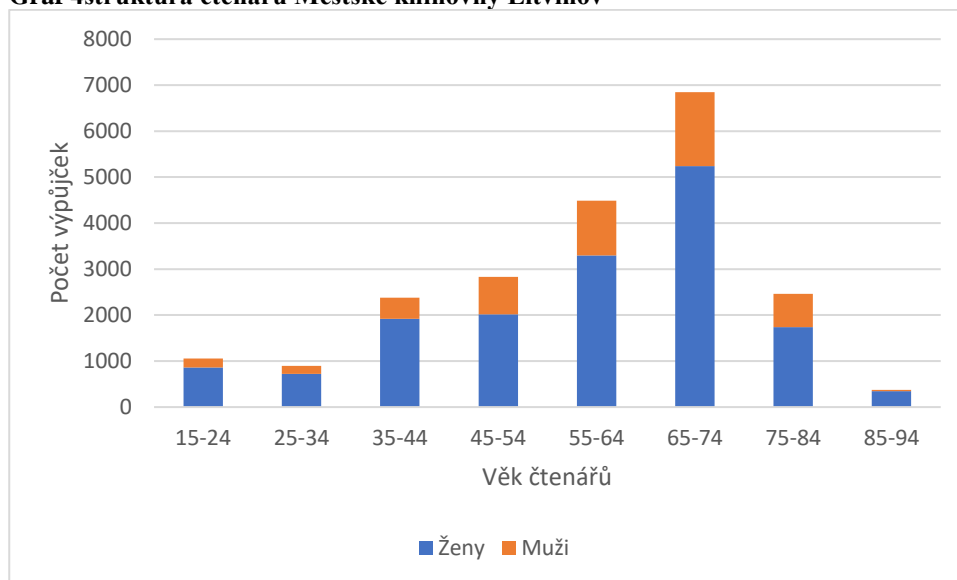
Je ale otázkou, nakolik vzdělanostní struktura ovlivňuje návštěvnost knihovny a jakým směrem. Fond odborné literatury v městské knihovně je pro vysokoškolsky vzdělané lidi v rámci jejich oboru nedostačující, a navíc lidé s vysokoškolským titulem často budují kariéru a jsou nuceni se potýkat s množstvím odborných textů, takže na četbu beletrie jim často nezbyvá čas. V Městské knihovně Litvínov se nejpilněji čtenáři rekrutují z řad lidí s nižším než vysokoškolským vzděláním. Výzkum Jiřího Trávnička (2007) naopak prokázal souvislost mezi intenzitou čtení, využíváním služeb knihovny a dosaženým vzděláním.

V této souvislosti může být pro knihovnu na škodu umístění v centru města, kde v Litvínově bydlí zejména sociálně slabší obyvatelé s nižším vzděláním. Obyvatelé vyššího sociálního statutu se stěhují do okrajových částí (Mapa kriminality nedatováno).

5.4 Rozložení čtenářů

V dospělém oddělení si mohou v Městské knihovně Litvínov bez omezení půjčovat uživatelé knihovny starší 15 let. Průměrný věk čtenáře při vypůjčení knihy ze sledovaného souboru v daném období byl 59,05 roku a medián je 63,2 roku. Naděje dožití v Ústeckém kraji je přitom u mužů 73,98 a u žen 79,47 roku (Adam 2018). Z tohoto hlediska je zajímavé největší procentuální zastoupení výpůjček mužů ve věkové kategorii 75 až 84 let (Tabulka 8).

Graf 4 struktura čtenářů Městské knihovny Litvínov

Zdroj: výpůjční systém knihovny, vlastní zpracování

Tabulka 8 rozložení výpůjček čtenářů Městské knihovny Litvínov dle věku a pohlaví

Věk	15-24	25-34	35-44	45-54	55-64	65-74	75-84	85-94	Celkem
Výpůjček celkem	1 054	897	2 380	2 834	4 487	6 850	2 462	372	21 336
Ženy	864	725	1 922	2 019	3 297	5 238	1 740	348	16 153
Muži	190	172	458	815	1 190	1 612	722	24	5 183
Podíl žen v %	81,97	80,24	80,76	71,24	73,48	76,47	70,67	93,55	75,71

Zdroj: výpůjční systém knihovny, vlastní zpracování

V rámci výpůjček beletrie pak ženy zajišťují 78,51 % všech výpůjček. Průměrný věk vypůjčitele beletristické knihy je 59,65 let. Průměrný věk mužských i ženských čtenářů je velmi obdobný.

Beletrie	Ženy	Muži
Počet výpůjček	14 260	3 904
Průměrný věk vypůjčitele	59,44	59,85

Tabulka 9 výpůjčky beletrie dle pohlaví a průměrný věk čtenářů

U naučné literatury tvoří ženy 59,68 % výpůjček. Průměrný věk vypůjčitelů je potom 56,32 roku. Naučná literatura se těší větší popularitě u mladších žen a u starších mužů.

Naučná literatura	Ženy	Muži
Počet výpůjček	1 893	1 279
Průměrný věk vypůjčitele	51,80	63,04

Tabulka 10 výpůjčky naučné literatury dle pohlaví a průměrný věk čtenářů

Z výsledků výzkumu dále vyplývá, že naučná literatura je populárnější u mužů, kde naučné knihy tvoří 24,68 % všech výpůjček. U žen tvoří naučná literatura jen 11,72 % výpůjček. Zdá se, že mužům slouží čtení naučné literatury častěji jako koníček, kdežto u žen jde někdy více o nutnost, když získávají potřebnou kvalifikaci pro svá zaměstnání.

Zastoupení starších čtenářů a žen je ve skutečnosti ještě o něco větší. Knihovna totiž nabízí službu dovožky knih do domovů důchodců v Litvínově. Tyto výpůjčky jsou ale načítány na daný domov seniorů a proto není z výpůjčního systému možno zjistit skutečný věk a pohlaví čtenáře, ani to, zda se tato výpůjčka skutečně dostala až ke konkrétnímu cílovému čtenáři. Z těchto důvodů musely být tyto výpůjčky ze souboru vyřazeny a tato práce s nimi nepočítá.

Získané výsledky potvrzují výzkum Jiřího Trávníčka (2007). Ženy jsou výrazně aktivnější čtenáři než muži. Větší zastoupení mužů je až mezi seniory. Muži v produktivním věku tráví volný čas raději jiným způsobem a teprve s odchodem do důchodu se množství volného času rozšíří natolik, že se mezi aktivitami začne výrazněji projevovat četba.

5.5 Rozložení nových dokumentů

V roce 2015 pořídila knihovna 2 825 nových titulů, z toho 1 928 spadá do beletrie (krásné literatury) a 897 do naučné literatury. Zastoupení beletrie v akvizici bylo v daném roce 68,25 % ku 31,75 % naučné literatury. To odpovídá i rozložení kompletního fondu knihovny, kde beletrie tvoří 62,23 % a naučná literatura 37,77 %.

V rámci beletrie je knihovnou definováno 21 žánrů. Z tabulky 11 je patrné, že nejčastěji pořizovaným žánrem jsou milostné romány, detektivní romány a společenské romány. Naopak knihovna v daném roce téměř nepořizovala divadelní hry, lékařské romány a knihy pro mládež (Young adults). To může být ovlivněno nedostatkem takových titulů na trhu a v případě knih Young adults jejich častým zařazením do jiné kategorie (například upíří romance jsou často zařazeny do žánru fantasy), anebo jejich začleněním do fondu dětského oddělení.

Tabulka 11 přehled pořizovaných žánrů beletrie včetně četnosti zastoupení

Žánr	Detektivní	Divadelní hry	Dobrodružné	Domácí násilí	Doporučená	Fantasy	Historické
Počet titulů	353	3	105	12	46	115	122
Zastoupení v %	18,31	0,16	5,45	0,62	2,39	5,96	6,33
Žánr	Horory	Humorné	Komiks	Lékařské	Milostné	Poezie	Pro mládež
Počet titulů	39	84	27	8	370	16	7
Zastoupení v %	2,02	4,36	1,40	0,41	19,19	0,83	0,36
Žánr	Psychologické	Sci-fi	Společenské	Špionážní	Válečné	Vesnické	Životopisné
Počet titulů	78	108	304	23	23	12	74
Zastoupení v %	4,05	5,60	15,77	1,19	1,19	0,62	3,84

Zdroj: výpůjční systém knihovny, vlastní zpracování

V naučné literatuře je v akvizici z roku 2015 zastoupeno 46 vědních oborů, což při celkovém nákupu 897 titulů znamená, že některé obory jsou v akvizici zastoupeny velmi sporadicky. 4 obory jsou zastoupeny pouze jedním titulem, 6 oborů dvěma tituly a 2 obory 3 tituly. Oproti tomu bylo pořizeno 104 životopisů, 90 lékařských knih a 73 publikací věnovaných historii. U nejméně zastoupených oborů lze jen těžko určit jejich vhodnost a účelnost z hlediska akvizice.

Tabulka 12 přehled pořizovaných oborů naučné literatury včetně četnosti zastoupení

Obor	Architektura	Astronomie	Biologie	Domácnost	Ekonomika	Encyklopedie	Etika
Počet titulů	7	4	48	14	20	23	10
Zastoupení v %	0,78	0,45	5,35	1,56	2,23	2,56	1,11

Obor	Filozofie	Fotografie	Fyzika	Geologie	Grafické umění	Historie	Hry
Počet titulů	14	3	2	5	1	73	30
Zastoupení v %	1,56	0,33	0,22	0,56	0,11	8,14	3,34
Obor	Hudba	Chemie	Jazyky	Kreslení	Kuchařky	Lékařství	Literatura
Počet titulů	9	1	16	43	30	90	12
Zastoupení v %	1	0,11	1,78	4,79	3,34	10,03	1,34
Obor	Logika	Malířství	Matematika	Metafyzika	Náboženství	Pedagogika	Počítače
Počet titulů	2	2	5	4	26	28	13
Zastoupení v %	0,22	0,22	0,56	0,45	2,9	3,12	1,45
Obor	Politika	Právo	Průmysl	Příroda	Psychologie	Řemesla	Řízení
Počet titulů	20	12	7	3	54	1	6
Zastoupení v %	2,23	1,34	0,78	0,33	6,02	0,11	0,67
Obor	Sběratelství	Sociální péče	Sociologie	Statistika	Stavebnictví	Technika	Umění
Počet titulů	2	12	26	1	2	11	2
Zastoupení v %	0,22	1,34	2,9	0,11	0,22	1,23	0,22
Obor	Vojenství	Zeměpis	Zvyky	Životopisy			
Počet titulů	31	62	6	104			
Zastoupení v %	3,46	6,91	0,67	11,59			

Zdroj: výpůjční systém knihovny, vlastní zpracování

Protože u malého souboru titulů z jednoho oboru nelze určit, zda zájem/nezájem o tyto tituly je dán zájmem, či nezájmem čtenářů o tyto vědní obory, či jen přitažlivostí daného titulu, jsou v práci podrobněji rozpracovány jen ty obory, které jsou zastoupeny alespoň 1 % nakoupených dokumentů naučné literatury v daném roce, tj. alespoň 9 tituly v rámci daného oboru.

Protože členění naučné literatury je velmi rozsáhlé, došlo v této práci ke sloučení příbuzných kategorií. Je proto potřeba dovysvětlit některé názvy oborů. Kreslení sdružuje tituly věnované výtvarným a rukodělným činnostem. Řízením je myšleno řízení lidí a činností (management). Obor hry spojuje sporty, turistiku a zájmové aktivity fyzického charakteru.

5.6 Rozložení výpůjček

5.6.1 Základní rozložení výpůjček

Knihovní fond je rozložen na dva základní bloky, beletrii a naučnou literaturu. Ve sledovaném období byly beletristické knihy pořízené v roce 2015 vypůjčené celkem 18 180

krát a naučné 3108 krát. Podíl výpůjček beletrie na celkových výpůjčkách je 85,40 % a naučná literatura se podílela 14,60 %. Je vhodné podotknout, že v rámci pořízených titulů je rozložení 68,25 % beletrie ku 31,75 % naučné literatury. Z toho je patrné, že naučná literatura je v rámci akvizice značně nadhodnocena. Rok 2015 také nebyl, co se týče akvizice naučné literatury úplně nejlepší. Naučná literatura jako celek tvoří 19,3 % výpůjček. Ovšem v rámci výpůjček dokumentů pořízených v roce 2015 tvoří jen 14,6 %.

Tabulka 13 průměrné výpůjčky jednoho titulu

	Beletrie	Naučná	Celkem
Počet výpůjček	18 180	3 108	21 288
Průměrný počet půjčení jednoho titulu	9,43	3,46	7,54
Počet nevypůjčených	119	147	266
Procento nevypůjčených	6,17	16,39	9,42

Zdroj: výpůjční systém knihovny, vlastní zpracování

Ve sledovaném období od 1. 1. 2015 do 27. 7. 2017 byla každá kniha půjčena v průměru 7,54 krát. V beletrii to je dokonce průměrných 9,43 výpůjček jednoho titulu. Oproti tomu naučné knihy byly půjčeny průměrně 3,46 krát. Medián hodnot je 3 půjčení u naučné literatury, 8 u beletrie a 5 celkově.

Dalším důležitým faktorem je i počet titulů, které nebyly půjčeny vůbec. Autor se setkal s knihovnickým mýtem, že až 30 % knih, pořízených knihovnami, nebylo nikdy půjčeno (Ústní sdělení). Ve zkoumaném vzorku nebylo nikdy půjčeno 226 knih, což odpovídá 9,42 %. Opět z výzkumu vychází lépe beletrie, kde nikdy nebylo půjčeno 6,17 % titulů, kdežto u naučné literatury to je 16,39 %. Je otázkou, zda kniha, která nebyla půjčena více než dva roky od svého pořízení, má ještě šanci, aby se mezi čtenáři uchytila. Titul byl tou dobou již vyřazen ze sekce novin a včleněn do běžného fondu, tudíž do větší masy knih. Proto šance knihy po dvou letech od akvizice značně klesají. To potvrzují i čísla z knihovního katalogu, kdy byly dokumenty pořízené během roku 2015 půjčeny za prvních 6 měsíců roku 2016 7 446 krát a za stejné období v roce 2017 2 694 krát. Tito dokumenty byly v průběhu prvních dvou měsíců roku 2017 vřazeny z novin a jejich výpůjčky okamžitě klesly o 63,82 %.

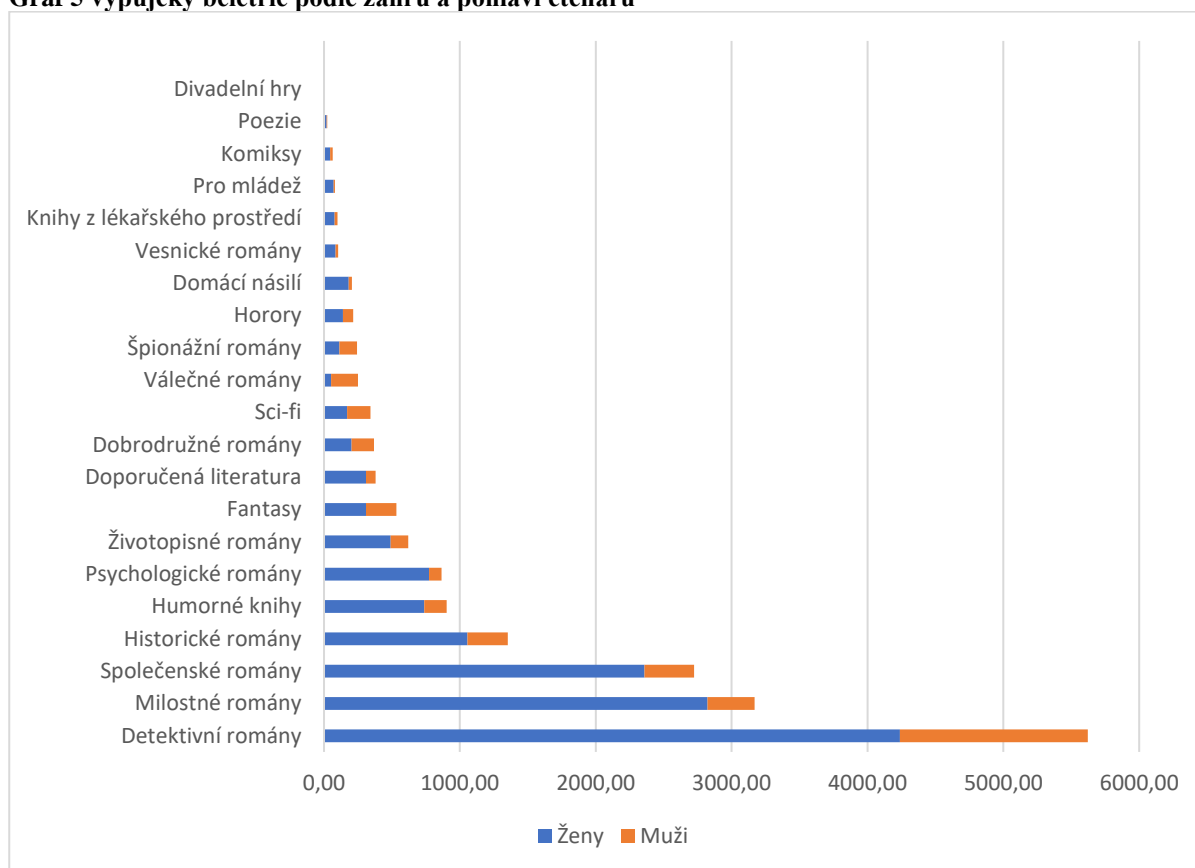
Výsledek 9,42 % nikdy nepůjčených knih je mnohem lepší, než někdy předpokládaných 30 % (ústní sdělení), ale i to znamená, že bylo v roce 2015 akvizicí vynaloženo cca 60 000 Kč neúčelně.

5.6.2 Rozložení výpůjček podle žánrů/oborů

Preference žen a mužů, co se týče literárních žánrů, jsou samozřejmě různé. Téměř ve všech kategoriích v Městské knihovně Litvínov převažují čtenářky. Jen u válečných románů a špionážních románů dominují mužští čtenáři. U sci-fi literatury je zastoupení obou pohlaví prakticky totožné. Z grafu 5 je patrná dominující popularita detektivních románů, a to jak mezi ženami, tak i mezi muži. Dále jsou velmi půjčované milostné, společenské a historické romány. Rozložení podle pohlaví vypovídá ale o pohlaví vypůjčitele a nemusí být totožné se čtenářem. Například muži často půjčují milostné romány pro přítelkyně/manželky. Tím nechceme říct, že muži milostné příběhy nečtou, v autorově sedmileté praxi v knihovně se našlo několik mužských čtenářů takzvané ženské literatury. U některých žánrů, které jsou specifictější pro určité pohlaví, jako jsou například milostné nebo válečné romány, může být výsledný poměr ovlivněn právě tímto faktorem. Nicméně knihovna nabízí „partnerské průkazky“, kdy partneři se stejným bydlištěm platí pouze jednu registraci do knihovny, ale má každý vlastní průkazku. Řada párů této služby využívá a proto by výpůjčky pro někoho jiného neměly data ovlivnit nějak zásadně. Spíše se bude jednat o výjimky v případech nemoci a nemohoucnosti.

Na opačném konci spektra jsou divadelní hry a poezie, o které je mezi čtenáři pouze minimální zájem. Překvapením by mohly být i nízké výpůjčky komiksů, obzvláště vzhledem k tomu, že jsou vystaveny ve studovně. Tento žánr je v zahraničí populární i u dospělé populace, zejména u mladších mužů (McLean 2017). Tato kategorie je v Městské knihovně Litvínov velmi slabě zastoupena a u čtenářů ve středním a starším věku jsou stále často komiksy považovány za brakovou literaturu.

Graf 5 výpůjčky beletrie podle žánru a pohlaví čtenářů

Zdroj: výpůjční systém knihovny, vlastní zpracování

Při porovnání kumulativních četností beletristických žánrů v tabulce 14 je patrné, že šest nejpůjčovanějších žánrů tvoří dohromady 14 637 výpůjček. To neodpovídá přesně Paretovu principu 20:80, kdy by mělo 20 % žánrů tvořit 80 % výpůjček. V rámci beletrie zajišťuje 80 % výpůjček 28,57 % žánrů. Oproti tomu šest nejméně půjčovaných žánrů tvoří 2 % výpůjček a 57 % nejslabších žánrů tvoří jen 11 % výpůjček. Kompletní data jsou přílohou 14.

Tabulka 14 Relativní a absolutní četnosti nejpůjčovanějších žánrů beletrie v procentech

Žánr	Detektivní román	Milostný román	Společenský román	Historický román	Humorné knihy	Psychologické romány
Počet výpůjček	5 623	8 792	11 516	12 868	13 771	14 637
Relativní četnost	30,96	17,45	15	7,44	4,97	4,77
Kumulativní četnost	30,96	48,41	63,41	70,85	75,82	80,59

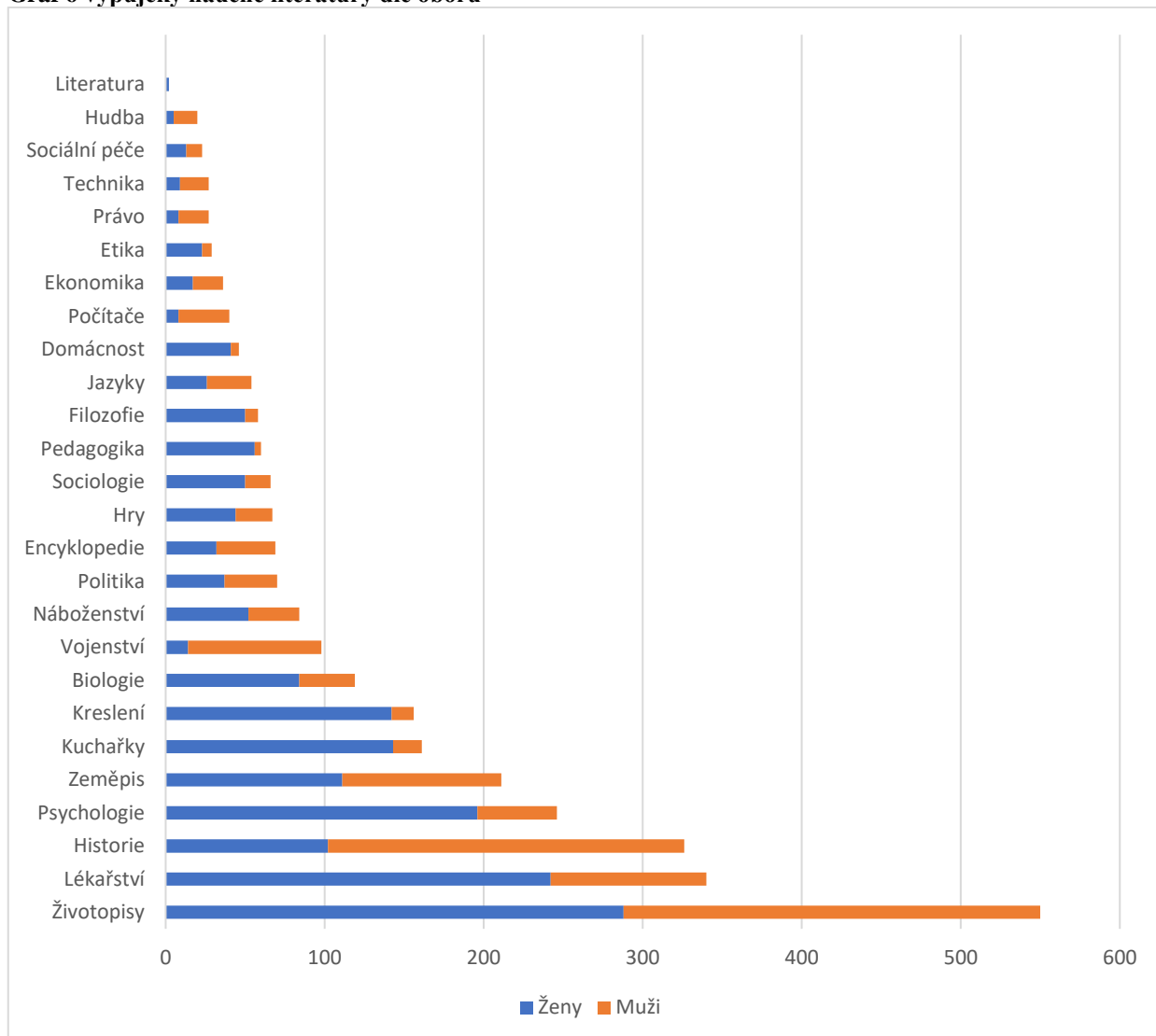
Zdroj: výpůjční systém knihovny, vlastní zpracování

U naučné literatury je rozložení podle oborů podstatně komplikovanější. Naučná literatura je v akvizici zastoupena nižším počtem titulů, je mnohem méně půjčována, ale je ve fondu mnohem více členěna. Nejvýrazněji jsou zastoupeny životopisy, dále jsou mezi

čtenáři populární knihy o lékařství, historii a psychologii. Naopak zcela propadly knihy o literatuře, kde 9 zakoupených titulů bylo během více než dvou let půjčeno jen dvakrát.

Ve výpůjčkách naučné literatury jsou také výrazněji zastoupeni muži, když dominovali v 9 sledovaných kategoriích. I zde jsou vysledovatelné jisté genderové trendy, kdy výrazně „ženské“ obory se věnují rukodělným činnostem, vaření a péči o domácnost, kdežto pro muže jsou přitažlivé obory jako vojenství, počítače, technika a historie.

Graf 6 výpůjčky naučné literatury dle oborů

Zdroj: výpůjční systém knihovny, vlastní zpracování

Tabulka 15 ukazuje, že zájem o jednotlivé obory naučné literatury je mezi čtenáři výrazněji rozprostřenější než u beletrie. 80 % výpůjček je tvořeno 42,31 % oborů a 11 nejméně půjčovaných oborů (tj. nejslabších 42,31 % oborů) tvoří 12 % výpůjček. Z toho vyplývá, že v beletrii existuje jen malé množství velmi populárních žánrů, které jsou intenzivně půjčovány a zbytek je pouze minoritní. Oproti tomu čtenáři naučné literatury

nejsou tolik vyhranění a svůj zájem rozprostírají mezi více oborů. Tím ale komplikují situaci pro akvizici. Kompletní data jsou obsahem přílohy 15.

Tabulka 15 relativní a kumulativní četnost vybraných oborů naučné literatury v procentech

Obor	Životopisy	Lékařství	Historie	Psychologie	Zeměpis	Kuchařky	Kreslení
Počet výpůjček	550	890	1 216	1 462	1 673	1 834	1 990
Relativní četnost	18,38	11,36	10,89	8,22	7,05	5,38	5,21
Kumulativní četnost	18,38	29,74	40,63	48,85	55,9	61,28	66,49

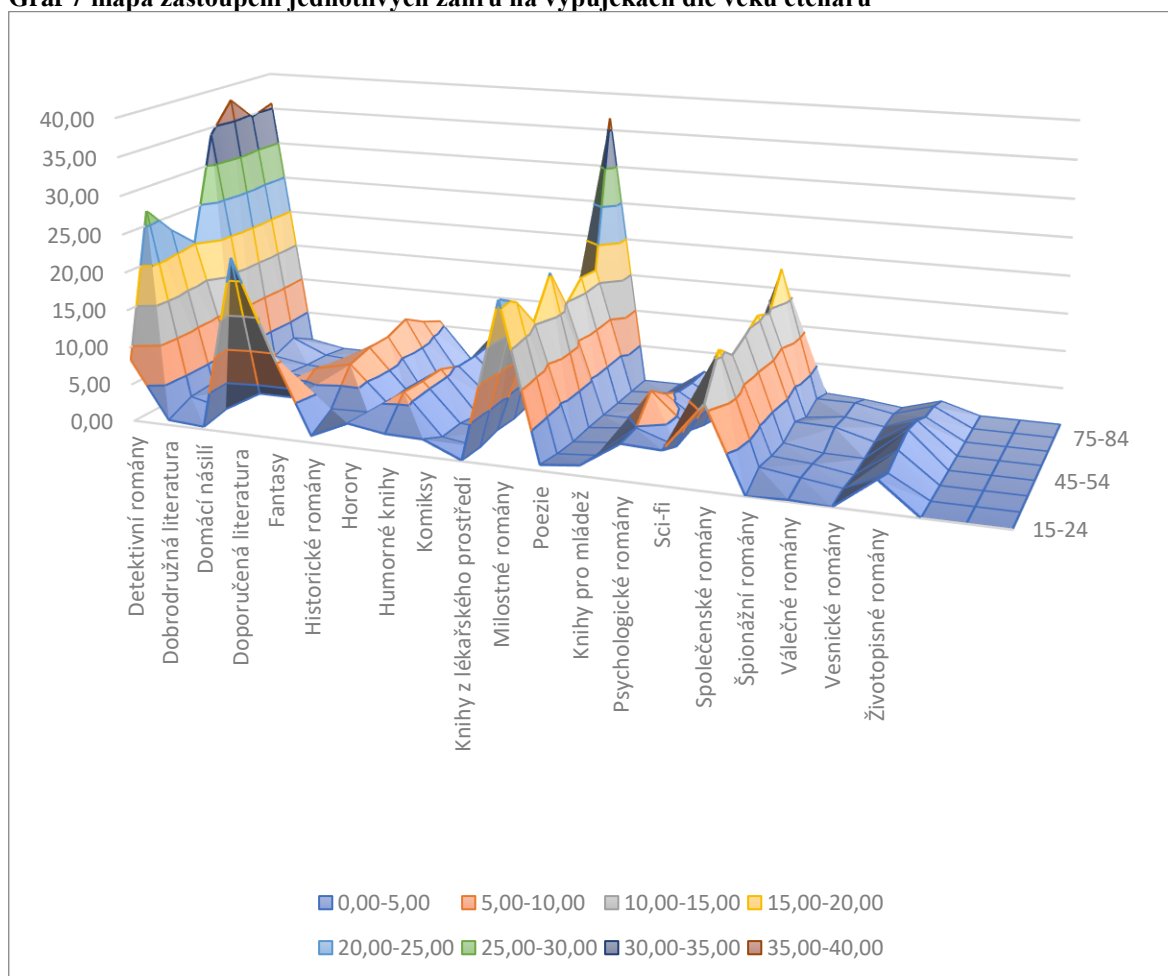
Zdroj: výpůjční systém knihovny, vlastní zpracování

5.7 Preference čtenářů podle věku

Každý čtenář prochází vnitřním vývojem, je nějak formován a vystaven různým životním situacím, které mohou ovlivnit jeho čtenářské preference. Také jsou zde jistě i generační rozdíly, kdy mladší generace je zvyklá na žánry, které dříve byly minoritní, dehonestované nebo i zakazované. Také se mění i styl psaní a způsob vyprávění. Proto mají často žáci základních škol problémy například s knihami Aloise Jiráska, kdy nejsou schopni porozumět textu. Například Staré pověsti české jsou i z těchto důvodů několikrát přeepsané do moderního jazyka a stylu.

Graf 7 plasticky zobrazuje vývoj těchto preferencí podle žánrů a věku čtenářů. U každé věkové skupiny byly sledovány výpůjčky jednotlivých žánrů, které pak byly převedeny na procentuální podíl ze všech výpůjček dané věkové skupiny. Porovnáním všech věkových skupin pak vznikly linie ukazující vývoj popularity jednotlivých žánrů napříč věkovým spektrem čtenářů. Barevné stupně označují podíl žánru na celkových výpůjčkách vybrané skupiny čtenářů, kdy je graf členěn po 5 %. Osa z potom označuje věkovou kategorii čtenářů. Přesná data jsou obsahem přílohy č. 7.

Graf 7 mapa zastoupení jednotlivých žánrů na výpůjčkách dle věku čtenářů

Zdroj: výpůjční systém knihovny, vlastní zpracování

Z grafu 7 je patrná stabilní oblíbenost detektivních románů, milostných románů a společenských románů. Popularita historických románů roste se stářím čtenářů, kdežto zájem o životopisné romány v důchodovém věku, zdá se upadá. Doporučená literatura podle očekávání dominuje v kategorii 15 až 24 let, kdy je dokonce nejčastějším typem půjčované literatury.

Grafy, zobrazující výpůjčky beletristických žánrů pro jednotlivé věkové skupiny čtenářů, s rozčleněním podle pohlaví vypůjčitele, jsou přílohou 9.

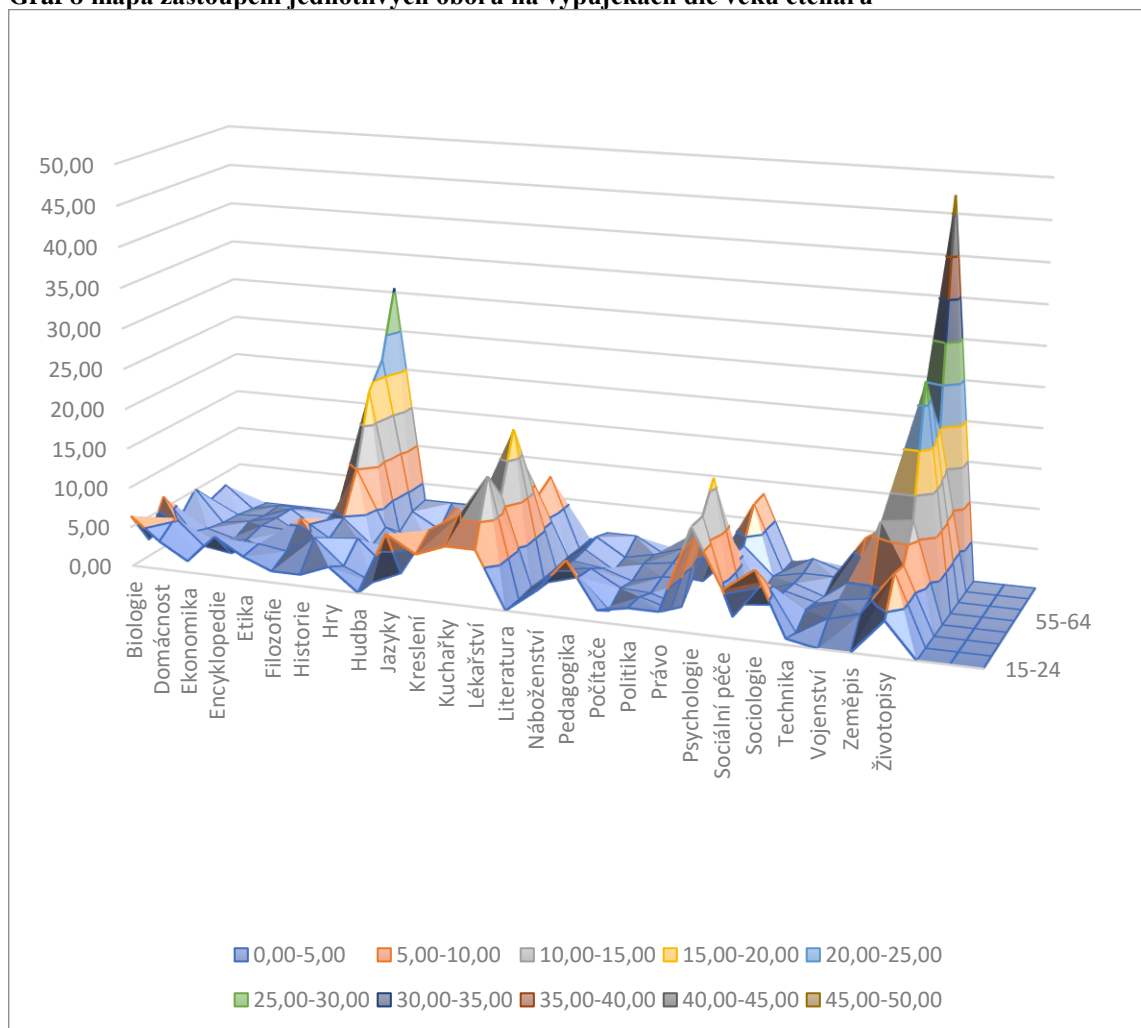
Stejně tak i v naučné literatuře jsou odlišnosti podle věku a pohlaví čtenářů. Z grafu 8 jsou patrné nejoblíbenější druhy naučné literatury, které jsou společné více věkovým kategoriím. Jsou to historické knihy, jejichž obliba vzrůstá s věkem čtenářů, kuchařky, které jsou nejoblíbenější ve středních věkových kategoriích, což by mohlo mít souvislost s osamostatňováním se na rodičích a zakládáním vlastní rodiny. Stejně tak lékařské knihy jsou nejpopulárnější ve středních věkových kategoriích. I zde by mohlo být možným

vysvětlením větší potřeba péče o zdraví a péče o děti. Psychologická literatura je populární u mladších čtenářů a její obliba opětovně vzrůstá u čtenářů nad 75 let. Ve věku 45 až 75 let je také výraznější zájem o knihy o vojenství.

Zajímavý vývoj je u životopisů. Jejich obliba strmě stoupá od věkové kategorie 55 až 64 let. To je zároveň věk, kdy u čtenářů klesá obliba beletristických životopisných románů. Zdá se tedy, že čtenáři, kteří s oblibou čtou o životě jiných lidí přechází ve věku 55 až 65 let od beletristického pojetí k více faktickému.

U věkové kategorie čtenářů 15 až 24 let jsou půjčované lehce specifické obory naučné literatury, které už v pozdějších etapách života nejsou tolik vyhledávané. Jedná se o knihy z oborů biologie, filozofie, pedagogiky, sociologie a učebnice jazyků. Zde se projevuje vliv škol, kdy se studenti připravují na budoucí povolání, ale i možnosti fondu knihovny, kdy je pro knihovnu snazší a účelnější pořizovat knihy humanistických oborů než velmi specifické knihy technických oborů, o které bude mezi laickou veřejností malý zájem.

Graf 8 mapa zastoupení jednotlivých oborů na výpůjčkách dle věku čtenářů

Zdroj: výpůjční systém knihovny, vlastní zpracování

Přílohou č. 10 této práce jsou grafy výpůjček vědních oborů pro jednotlivé věkové skupiny s ohledem na pohlaví čtenářů.

5.7.1 Korelace mezi věkem čtenářů a popularitou žánrů

Pro knihovnu je také důležité vědět, jak se mění preference čtenářů s ohledem na jejich věk. Protože populace stárne, ale průměrný věk čtenářů knihovny je ještě výrazně vyšší, tvoří jádro čtenářů většinou lidé důchodového věku. S tím, jak stárne populace a posouvají se i odchody do důchodu, lze předpokládat, že bude růst i průměrný věk uživatelů knihovny.

Oproti tomu musí ale knihovna cílit i na mladší uživatele, nemůže jen spoléhat, že si do ní, až budou mít ten správný věk, sami najdou cestu. Pokud nezískají čtenářské návyky již v mládí a neudrží si je, byť z důvodu nedostatku času v redukované míře v pracovní

aktivní části života, nelze příliš předpokládat, že si vztah ke knihám utvoří najednou v důchodovém věku. Lze předpokládat, že „průměrný“ důchodce si zachová své koníčky získané v průběhu života, jen bude mít více času k jejich rozvinutí.

Proto je důležité určit, jestli existuje nějaká souvislost mezi preferovanými žánry a věkem čtenáře, aby knihovna při cílení na určitou věkovou kategorii mohla adekvátně volit svou nabídku. Existují i žánry víceméně univerzální, kdy se jejich obliba s věkem příliš nemění.

Ze zkoumaného vzorku byli vyřazeni čtenáři ve věkové skupině 85-94 let. V této kategorii už dochází do knihovny velmi málo jedinců, kdy preference každého jednotlivce mohou výrazně ovlivnit celý model. Tato skupina čtenářů také není z hlediska knihovny atraktivní. Zbylo tedy 7 kategorií čtenářů podle věku. V každé kategorii bylo spočítáno procentuální zastoupení výpůjček daného žánru. Toto procento pak bylo porovnáváno mezi jednotlivými věkovými kategoriemi. Byly tedy získány údaje pozorováním určité statistické jednotky v 7 časových intervalech.

V rámci této práce bylo na sledovaném souboru zjištěno, že 10 žánrů beletristické literatury vykazují závislost mezi věkem čtenářů a oblibou daného žánru. Jedná se o vesnické romány, knihy z lékařského prostředí, detektivní romány, historické romány, válečné romány, sci-fi, horory, fantasy, knihy pro mládež a komiksy. Funkce a jejich popis jsou v tabulce 16. Výsledné grafy jsou v příloze 11.

Ač se u mnoha žánrů a oborů projevila závislost mezi věkem uživatelů a popularitou daného žánru/oboru, nepodařilo se prokázat korelaci mezi věkem čtenářů a oblibou naučné literatury. Popularita naučné literatury s nástupem internetu výrazně poklesla. Je otázkou, zda jsou výpůjčky naučné literatury u mladších čtenářů ovlivněny školou. A to jak požadavky učitelů, kteří mohou podmiňovat různé úkoly a práce použitím knih, i samotnými studenty, kteří v určitých případech mohou preferovat knihu před internetem z důvodů ucelených a přehledných informací v jednom zdroji. U naučné literatury se projevila závislost mezi věkem čtenářů a popularitou oboru v případech historické literatury, Zeměpisných knih, životopisů, knih o domácnosti, Kuchařek, pedagogických knih a sociologických knih.

Tabulka 16 regresní funkce zjištěných závislostí

Žánr	Koeficient/index korelace	Koeficient determinace	Funkce
Vesnické romány	R = 0,9238	R ² = 0,8535	y' = -1,8964 + 5,3964x

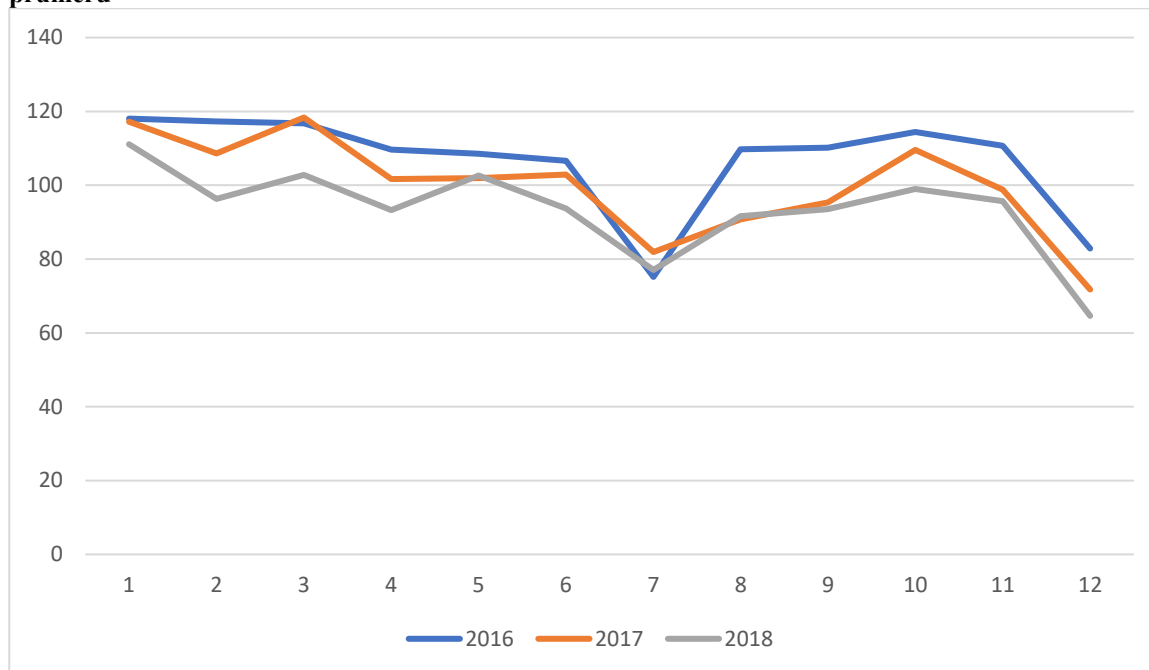
Knihy z lékařského prostředí	$R = 0,8835$	$R^2 = 0,7805$	$y' = -0,1167 + 0,012x$
Detektivní romány	$I = 0,8652$	$I^2 = 0,7486$	$y' = -31,252 + 15,661\ln(x)$
Historické romány	$I = 0,9034$	$I^2 = 0,8161$	$y' = 0,0344x^{1,3457}$
Válečné romány	$R = 0,7848$	$R^2 = 0,6159$	$y' = -0,01802 + 0,0255x$
Sci-fi	$R = 0,9703$	$R^2 = 0,9415$	$y' = 5,9031 - 0,0588x$
Horory	$R = 0,9310$	$R^2 = 0,8668$	$y' = 4,2101 - 0,0545x$
Fantasy	$R = 0,9212$	$R^2 = 0,8487$	$y' = 18,059e^{-0,039x}$
Pro mládež	$I = 0,8878$	$I^2 = 0,7883$	$y' = 2,8022 - 0,598\ln(x)$
Komiksy	$I = 0,8998$	$I^2 = 0,8096$	$y' = 5,0274 - 1,191\ln(x)$
Historická literatura	$I = 0,9758$	$I^2 = 0,9522$	$y' = 5,0282 - 0,2772x + 0,0069x^2$
Zeměpis	$I = 0,8231$	$I^2 = 0,6775$	$y' = -16,147 + 6,04\ln(x)$
Životopisy	$I = 0,9262$	$I^2 = 0,8579$	$y' = 0,2182x^{1,0973}$
Domácnost	$I = 0,9602$	$I^2 = 0,9219$	$y' = 9,0647e^{-0,04x}$
Kuchařky	$I = 0,918$	$I^2 = 0,8428$	$y' = 6,1012 + 0,1631x - 0,0031x^2$
Pedagogika	$I = 0,9642$	$I^2 = 0,9296$	$y' = 11,747 - 0,3703x + 0,0032x^2$
Sociologie	$I = 0,9690$	$I^2 = 0,939$	$y' = 14,706 - 0,4824x + 0,0042x^2$

Zdroj: výpůjční systém knihovny, vlastní zpracování

5.8 Vývoj výpůjček podle měsíců

Čtenářské preference se mění i podle roční doby. Mnoho čtenářů deklaruje méně času číst během letních měsíců (práce na zahrádkách a podobně). Oproti tomu je léto časem dovolených, kterou si bez knihy spousta lidí nedokáže představit. Dalším údobím, kdy si návštěvníci stěžují na nedostatek času, je doba před Vánoci. Data z knihovny, kde jsou zaznamenávány souhrnné měsíční výpůjčky od června 2015, tomu zdánlivě odpovídají. Je ale potřeba vzít v úvahu, že knihovna má z provozních důvodů týden až dva zavřeno v červenci. V tuto dobu se provádí revize a rovnání fondu a jiné časově a personálně náročné činnosti. V prosinci je knihovna zavřená většinou 4-5 pracovních dní. Nejčastěji je zavřená poslední pracovní den před Vánoci a otevírá se po Novém roce. Pokud vezmeme v potaz tato omezení, nejsou tyto výrazné měsíční výkyvy výpůjček způsobeny jen vytížeností a preferencemi čtenářů, ale i jimi neovlivnitelnou možností si půjčit knihu.

Graf 9 měsíční vývoj výpůjček v Městské knihovně Litvínov pomocí procentuálních odchylek od průměru

Zdroj: *Statistický systém knihovny Centre 2, vlastní zpracování*

Z grafu 9 je mezi jednotlivými roky patrný trend poklesu zájmu o knihovnu. Tomu odpovídá i průměrné tempo růstu jednotlivých let $\bar{k} < 1$ (příloha 16). Křivky jednotlivých let jsou si výrazně podobné. Lze opravdu konstatovat nejnižší zájem o knihy v letních měsících a v prosinci. Oproti tomu některými čtenáři deklarované nižší výpůjčky v lednu, z důvodu nutnosti dočíst vánoční knižní dárky, se v grafu projevuje jen minimálně. V lednu by byl očekáván spíše drobný nárůst výpůjček, protože Městská knihovna Litvínov je od Vánoc až do Nového roku zavřená. V grafu jsou zachyceny všechny výpůjčky dokumentů za měsíc, tedy nejen ty, pořízené knihovnou v roce 2015. Časová řada výpůjček městské knihovny Litvínov nemá výrazný trend. Výkyvy jsou z větší části způsobeny vlastní činností knihovny, kdy je v určité části roku pravidelně uzavřena návštěvníkům. Kladné tempo růstu se vyskytuje vždy v srpnu, září a říjnu. Srpnový nárůst je spojen s uzavřením knihovny v červenci. Následující dva měsíce jsou ovlivněny koncem dovolených a začátkem školy, kdy se lidé vrací do zaběhnutých kolejí a mají opět čas navštěvovat knihovnu.

Nevýrazný vliv sezónnosti je způsoben i dominancí seniorů, jakožto uživatelů knihovny. Mají stabilně více volného času a navíc jsou na ně zaměřeny i akce knihovny, jako Univerzita volného času a Virtuální univerzita třetího věku, takže do knihovny docházejí pravidelně i několikrát měsíčně.

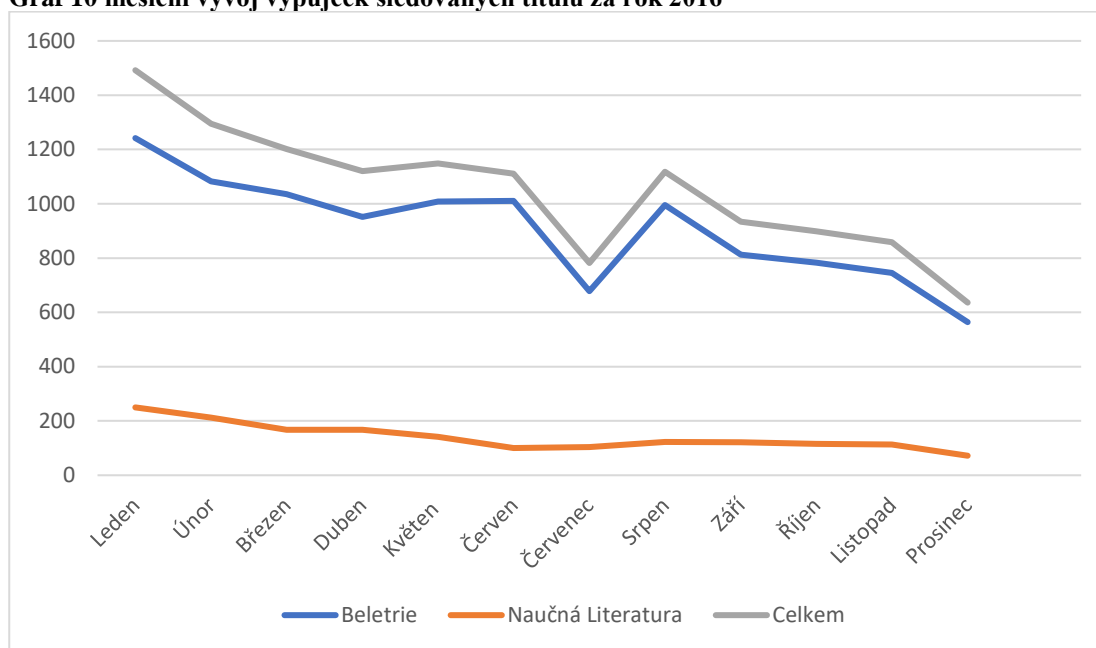
Porovnáním grafu 9 a grafu 10 **Chyba! Nenalezen zdroj odkazů.** zjistíme v křivkách několik podstatných rozdílů. Sice je vždy patrný pokles v měsících červenci a prosinci, způsobený zavřením knihovny a nárůst v srpnu, který je také způsobený červencovým zavřením, protože čtenáři, kteří si z důvodu zavření knihovny poslední dva červencové týdny nemohou půjčit, dorazí na začátku srpna. Nicméně zatímco celkové výpůjčky vykazují za srpen až listopad obdobné hodnoty, někdy provázené výraznějším peakem v říjnu, výpůjčky titulů pořízených v roce 2015 zaznamenaly v tomto období neustálý pokles. Říjnový nárůst výpůjček může být způsoben zhoršujícím se počasím, kdy už čtenáři zazimovali zahrady a mají více volného času, tak i nárůstem studijních povinností žáků místních škol.

Pokud vynecháme prosinec, kde jsou výpůjčky ovlivněny uzavřením knihovny v délce téměř 1/3 měsíce, poklesly celkové výpůjčky od ledna do listopadu 2016 o 6,21 %. Oproti tomu poklesl počet výpůjček knih zakoupených v roce 2015 o 42,49 %. Beletrie přitom klesla o 40,02 % a naučná literatura o 54,8 %.

Je tedy patrný výrazný pokles zájmu o nové knihy už v druhém roce po jejich pořízení. Většina čtenářů, kteří měli o titul zájem, si ho stihla přečíst. Mezi čtenáři v knihovně panuje zvyk si oblíbené knihy navzájem doporučovat, což o něco prodlouží intenzivnější obrat titulu, ale i tak se většina výpůjček knihy stihne do dvou let od jejího pořízení. Navíc na začátku roku 2017 byly tituly pořízené v roce 2015 vyřazeny ze sekce novinek a začleněny do masy běžného, volně přístupného fondu. Tím se staly pro čtenáře hůře dohledatelné a snížilo se tím jejich půjčování. Řada čtenářů se při výběru vhodné četby soustředí právě na sekci novinek.

Z těchto dat vyplývá, že velkého obratu fondu se dá nejspíše dosáhnout jeho rychlou fluktuací. Většina knih vyčerpá svůj potenciál již v několika málo prvních letech po akvizici a její další výpůjčky jsou pak spíše náhodné. Většina čtenářů daného žánru už ji má přečtenou, jen pár čtenářů se k přečteným knihám vrací. Takový titul může nejspíše oslovit nově registrované čtenáře. Zájem o starší knihy potom zvedá ještě sepsání pokračování, úmrtí autora (například po vraždě S. Monyové byly její knihy po několik měsíců permanentně vypůjčené), případně uvedení filmového zpracování. V takovém případě se obrat konkrétního titulu na čas opět výrazně zvedne.

Graf 10 měsíční vývoj výpůjček sledovaných titulů za rok 2016

Zdroj: výpůjční systém knihovny, vlastní zpracování

5.9 Porovnání účelnosti a četnosti akvizice jednotlivých žánrů/oborů

V rámci stanovení efektivity akvizice titulů podle žánrů nebo vědních oborů byly využity procentuální hodnoty vůči celku. Soubor byl rozdělen na beletrii a naučnou literaturu. U každého oboru/žánru bylo spočítáno, jak velkou část akvizice z roku 2015 tvoří a zároveň i jaké je procentuální zastoupení výpůjček daného žánr/oboru.

V zájmu knihovny by bylo, aby se podíl akvizice rovnal podílu výpůjček, tedy aby se tituly pořizovaly v souladu se zájmy a preferencemi čtenářů. V tabulce 17 jsou obě hodnoty porovnávány a odchylky přesahující 20 % procent jsou barevně zvýrazněny. Pokud je procento zakoupených titulů nižší než procento výpůjček, tj. knihy jsou více půjčovány, než odpovídá množství koupených titulů, jsou příslušné buňky označeny zeleně. V opačném případě, když knihovna nakupuje více titulů daného žánru, než odpovídá zájmu čtenářů, jsou buňky zbarveny červeně.

Tabulka 17 adekvátnost počtu zakoupených titulů beletrie k potřebám čtenářů

Žánr	Detektivní romány	Divadelní hry	Dobrodružné knihy	Domácí násilí	Doporučená literatura	Fantasy	Historické romány
% výpůjček	30,96	0,01	2,03	1,13	2,09	2,94	7,44
% akvizice	18,31	0,16	5,45	0,62	2,39	5,96	6,33

Žánr	Horory	Humorné knihy	Komiksy	Knihy z lékařského prostředí	Milostné romány	Poezie	Pro mládež
% výpůjček	1,18	4,97	0,35	0,55	17,45	0,13	0,44
% akvizice	2,02	4,36	1,4	0,41	19,19	0,83	0,36
Žánr	Psychologické romány	Sci-fi	Společenské romány	Špionážní romány	Válečné romány	Vesnické romány	Životopisné romány
% výpůjček	4,77	1,88	15	1,34	1,37	0,57	3,41
% akvizice	4,05	5,6	15,77	1,19	1,19	0,62	3,84

Zdroj: výpůjční systém knihovny, vlastní zpracování

Tři žánry z kategorie více půjčovaných, jsou ty, které jsou v souboru zastoupeny pouze málo tituly a mají i relativně nízký podíl na výpůjčkách. Oproti tomu detektivní romány jsou s podílem 18,31 % druhým nejčastěji pořizovaným literárním žánrem (za milostnými romány), ale tvoří více než 30 % všech výpůjček beletrie. Zde by knihovna měla rozšířit svou nabídku a u neznámějších autorů pořídit více exemplářů jednoho titulu, aby zvládla plynule uspokojovat potřeby čtenářů. Z deseti nejvíce půjčovaných titulů se jich šest řadí mezi detektivky (viz příloha č. 3, jejímž obsahem je soupis 20 nejpůjčovanějších titulů beletrie ze sledovaného souboru).

Mezi červeně označené žánry, tedy ty, kde by knihovna spíše měla omezit nákup, spadají většinou žánry určené spíš mladším čtenářům, jako komiksy, fantasy literatura a horory. To plně koresponduje s věkovým složením čtenářů, kdy si navíc mladí často půjčují knihy z „donucení“ a věnují se doporučené literatuře.

Z tabulky je dále patrné, že téměř v polovině žánrů je rozdíl mezi procentem zakoupených titulů žánru a výpůjčkami žánru větší než 20 %. Průměrný rozdíl mezi podílem na akvizici a podílem na čtenářských preferencích je u beletrie 33,8 %.

V tabulce 18 je stejným způsobem uspořádána naučná literatura. V naučné literatuře by knihovna měla zintenzivnit nákup zejména životopisů a historických knih. Více populární jsou i psychologické knihy a kuchařky. Naopak knihy o literatuře čtenáře nelákají. Ač tvoří téměř 1,5 % nových titulů naučné literatury, jsou nepůjčované. V 15 oborech z 26 zkoumaných v naučné literatuře je rozdíl mezi podílem akvizice titulů daného oboru a jeho procentuálním zastoupením ve výpůjčkách větší než 20 %. Průměrný rozdíl mezi procentuálním zastoupením v akvizici a ve výpůjčkách je 27,06 %. Z toho by se mohlo zdát,

že u naučné literatury jsou knihovnou lépe vystihnuty potřeby čtenářů. To je ale dáno odděleným výpočtem pro beletrii a naučnou literaturu. Pokud bychom udělali výpočet beletrie a naučné literatury dohromady, akvizice by se rozdělila na zelenou beletrii a červenou naučnou literaturu. Naučná literatura je mezi čtenáři všeobecně méně populární. Nejpůjčovanější kniha naučné literatury je až 124. nejpůjčovanější kniha ze sledovaného souboru. Přílohou č. 4 je soupis 20 nejpůjčovanějších knih naučné literatury ze sledovaného souboru.

Tabulka 18 adekvátnost počtu zakoupených titulů naučné literatury k potřebám čtenářů

Obor	Biologie	Domácnost	Ekonomika	Encyklopedie	Etika	Filozofie	Historie
% výpůjček	4	1,54	1,21	2,32	0,97	1,95	10,95
% akvizice	5,78	1,68	2,41	2,77	1,2	1,68	8,78
Obor	Hry	Hudba	Jazyky	Kreslení	Kuchařky	Lékařství	Literatura
% výpůjček	2,25	0,67	1,85	5,24	5,41	11,42	0,07
% akvizice	3,61	1,08	1,93	5,17	3,61	10,83	1,44
Obor	Náboženství	Pedagogika	Počítače	Politika	Právo	Psychologie	Sociální péče
% výpůjček	2,82	2,01	1,34	2,32	0,91	8,26	0,77
% akvizice	3,13	3,37	1,56	2,41	1,44	6,5	1,44
Obor	Sociologie	Technika	Vojenství	Zeměpis	Životopisy		
% výpůjček	2,22	0,91	3,29	6,85	18,47		
% akvizice	3,13	1,32	3,73	7,46	12,52		

Zdroj: výpůjční systém knihovny, vlastní zpracování

5.9.1 Nikdy nevy půjčené knihy

Pro efektivnost katalogizace je důležité určit, které žánry mají největší riziko zbytečného zakoupení titulu. Tedy kde je nejpravděpodobnější, že si zakoupenou knihu nepůjčí žádný čtenář. Jak bylo již zmíněno v kapitole 5.6.1, 9,42 % titulů z vybraného souboru nebylo ve sledovaném období vypůjčeno. Jelikož knihy mají nejvyšší naději na vypůjčení jako novinky a už v druhém roce od akvizice obrat nových dokumentů klesá (kapitola 5.8) je pravděpodobné, že většina z těchto titulů už nebude nikdy půjčena.

Z tohoto důvodu si tato část práce klade za cíl porovnat jednotlivé žánry a vědní obory z pohledu právě těchto nevy půjčených knih.

Je logické, že třeba 10 nikdy nevy půjčených titulů z žánru, kde bylo nakoupeno 500 knih je se zastoupením 2 % lepší výsledek, než jeden „nultý“ titul v žánru, kde bylo koupených jen 10 titulů (tedy podíl nevy půjčených 10 %).

V beletristické literatuře je podíl nevypůjčených většinou nižší než 10 % (Tabulka 19).

Tabulka 19 podíl nevypůjčených knih jednotlivých žánrů beletristické literatury

Žánr	Divadelní hry	Poezie	Dobrodružné romány	Komiksy	Horory	Pro mládež	Sci-fi
Podíl „nul“	66,67	56,25	35,24	25,93	15,38	14,29	10,19
Žánr	Životopisné romány	Fantasy	Doporučená četba	Válečné romány	Společenské romány	Psychologické romány	Milostné romány
Podíl „nul“	6,76	6,09	4,35	4,35	3,95	3,85	3,24
Žánr	Historické romány	Humorné knihy	Detektivní romány	Špionážní romány	Domácí násilí	Vesnické romány	Lékařské romány
Podíl „nul“	1,64	1,19	0,28	0,00	0,00	0,00	0,00

Zdroj: výpůjční systém knihovny, vlastní zpracování

Hodnoty nad 10 % by měly být varovné, že v daném žánru je nutné pečlivěji vybírat nové tituly. U divadelních her je vysoký podíl nevypůjčených titulů dán i celkově malým počtem zakoupených knih tohoto žánru. Divadelní hry jsou také pořizovány pro velmi specifickou a nevelkou skupinu čtenářů a uplatnění mohou najít ještě v přípravě k maturitě. Dobrodružné romány zastoupené v roce 2015 v akvizici 105 titulů, z nichž více než 35 % nebylo do poloviny roku 2017 půjčeno, představují výrazný podíl chybně pořízených titulů. Zde má knihovna zřejmě největší prostor pro zlepšení v rámci beletrie. Jelikož jsou dobrodružné romány i nadměrně kupovány, vzhledem k preferencím čtenářů (Tabulka 17), bylo by vhodné omezit nákup tohoto žánru a vybírat jen tituly slavnějších autorů, případně jinak předurčené stát se čtenářským hitem (zfilmované knihy, oceněné knihy atd.)

V naučné literatuře je situace podstatně horší (Tabulka 20). Pouze 6 oborů má procento nevypůjčených knih nižší než 10 %.

Tabulka 20 podíl nevypůjčených knih jednotlivých oborů naučné literatury

Obor	Literatura	Sociální péče	Pedagogika	Technika	Hry	Politika	Jazyky
Podíl „nul“	41,67	33,33	28,57	27,27	26,67	25,00	25,00
Obor	Ekonomika	Právo	Hudba	Zeměpis	Náboženství	Lékařství	Encyklopedie
Podíl „nul“	25,00	25,00	22,22	19,35	19,23	18,89	17,39
Obor	Vojenství	Biologie	Historie	Kreslení	Sociologie	Etika	Počítače

Podíl „nul“	16,13	14,58	13,70	11,63	11,54	10,00	7,69
Obor	Psychologie	Životopisy	Kuchařky	Filozofie	Domácnost		
Podíl „nul“	7,41	6,73	0,00	0,00	0,00		

Zdroj: výpůjční systém knihovny, vlastní zpracování

Problémem je, když se vyšší procento nevypůjčených shodne se zvýšeným zájmem čtenářů o daný obor. Historické knihy mají podíl nevypůjčených knih přes 13 procent, ale podle výsledků, obsažených v tabulce 17 by bylo vhodné kupovat více titulů tohoto oboru, protože procento zájmu čtenářů převyšuje podíl zakoupených titulů tohoto oboru v rámci naučné literatury. V takovémto případě se zdá, že byly pořízeny neatraktivní tituly a nevypůjčení není způsobeno nezájmem čtenářů o daný obor.

Naučná literatura je výrazně více nakupována, než jak odpovídá potřebám čtenářů, proto by bylo vhodné nákup nových titulů u většiny oborů omezit.

5.9.2 Obrat fondu

Dalším ze základních ukazatelů efektivity akvizice je obrat fondu. Ten určuje, kolikrát byla průměrně půjčena knihovní jednotka během roku. Ideální obrat fondu knihovny je podle Ministerstva Kultury v hodnotách mezi 2 a 3 (Standard pro dobrý knihovní fond: metodický pokyn Ministerstva kultury k vymezení standardu doplňování a aktualizace knihovního fondu pro knihovny zřizované a/nebo provozované obcemi na území České republiky 2017). Protože tato práce se věnuje pouze výběrové části fondu, tj. titulům pořízeným v roce 2015, bylo potřeba výsledky zjištění této kapitoly interpretovat v této souvislosti. Je zřejmé, že novinky by měly být čtenáři vyhledávány intenzivněji, a tudíž jejich obrat bude vyšší než u zbytku fondu. Toto tvrzení bude platné pro všechny knihovny. V Městské knihovně Litvínov jsou navíc novinky vyčleněny a vystavovány na speciálních regálech a tím je efekt novosti umocněn.

V první fázi byl vypočítán obrat všech knih pořízených v roce 2015 a byl rozdělen na obrat jednotlivých žánrů a oborů za celé sledované období. Získané hodnoty byly porovnány s průměrným obratem všech titulů z roku 2015, s průměrným obratem beletrie a naučné literatury (viz příloha 5).

Z grafu je patrné, že žádný obor naučné literatury nedosahuje ani průměrné hodnoty obratu celého výběru. Obor s největším obratem o hodnotě 5,37 za sledované období jsou kuchařky na 16. místě. Pět oborů naučné literatury se od roku 2015 do července 2017 nepodařilo dosáhnout ani hodnoty obratu 2, která je doporučována jako minimální roční

hodnota obratu fondu Metodickým pokynem Ministerstva kultury k vymezení standardu doplňování a aktualizace knihovního fondu pro knihovny zřizované a/nebo provozované obcemi na území České republiky z roku 2017. Jelikož se tou dobou jednalo o novinky, je toto číslo extrémně nízké.

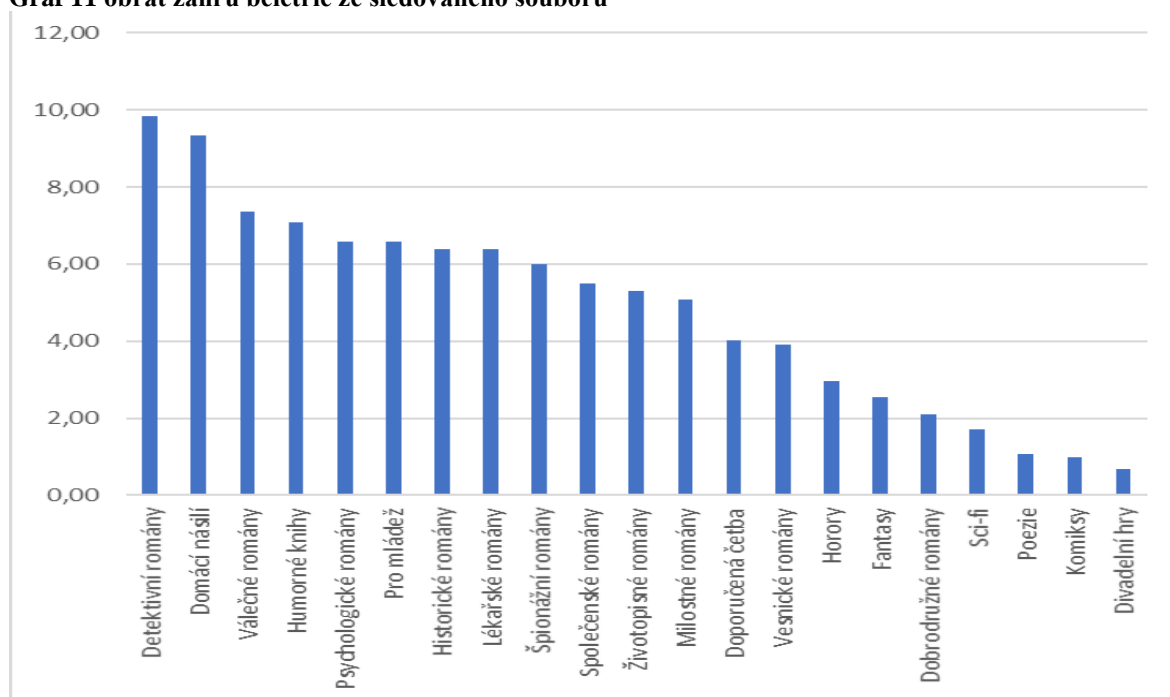
Abychom mohli lépe porovnat hodnoty obratu vybraného souboru s doporučeními Ministerstva kultury, byly zjištěny hodnoty za jeden kalendářní rok, a to za rok 2016. V tomto roce byly všechny knihy zakoupené v roce 2015 ještě zařazeny mezi novinkami, nicméně již jejich obrat začal klesat, jak je patrné z kapitoly 5.8. Obrat celého fondu Městské knihovny Litvínov měl za rok 2016 hodnotu 1,28.

Z novinek beletristické literatury (Graf 11) měly žánry poezie, komiks a divadelní hry hodnotu obratu ještě nižší než hodnota celého fondu. Nižší než minimální doporučenou hodnotu 2 vykazoval ještě žánr sci-fi. Tyto hodnoty jsou vzhledem k novosti titulů velmi nízké.

Na opačné straně grafu jsou detektivní romány a knihy o domácím násilí s hodnotami obratu většími než 9. Metodický pokyn Ministerstva kultury určuje jako optimum obratu celého fondu 2-3 a hodnoty nad 4 by měly vést k větší akvizici žádaných titulů. U nových titulů je hodnota obratu jistě žádána vyšší než 4, protože starší knihy a zejména knihy, které jsou již uloženy mimo volný výběr, jsou půjčovány s mnohem nižší intenzitou. Je otázkou, jaká by měla být adekvátní hodnota obratu novinek, které jsou na vrcholu křivky výpůjček. Hodnoty nad 8 se zdají ale poměrně vysoké, protože to značí, že čtenáři musí na výpůjčku titulu čekat i několik měsíců a tvoří se řada rezervací. Mohou nastat případy, kdy se čtenář rozhodne si knihu raději koupit než čekat na výpůjčku třeba půl roku. To se může negativně projevit na jeho postoji ke knihovně a ochotě prodloužit si čtenářskou registraci.

Rozptyl obratu beletrie od minima 0,67 u divadelních her k maximu 9,83 detektivních románů je značný. Každá kniha detektivek se půjčuje 14,67krát častěji než průměrná divadelní hra.

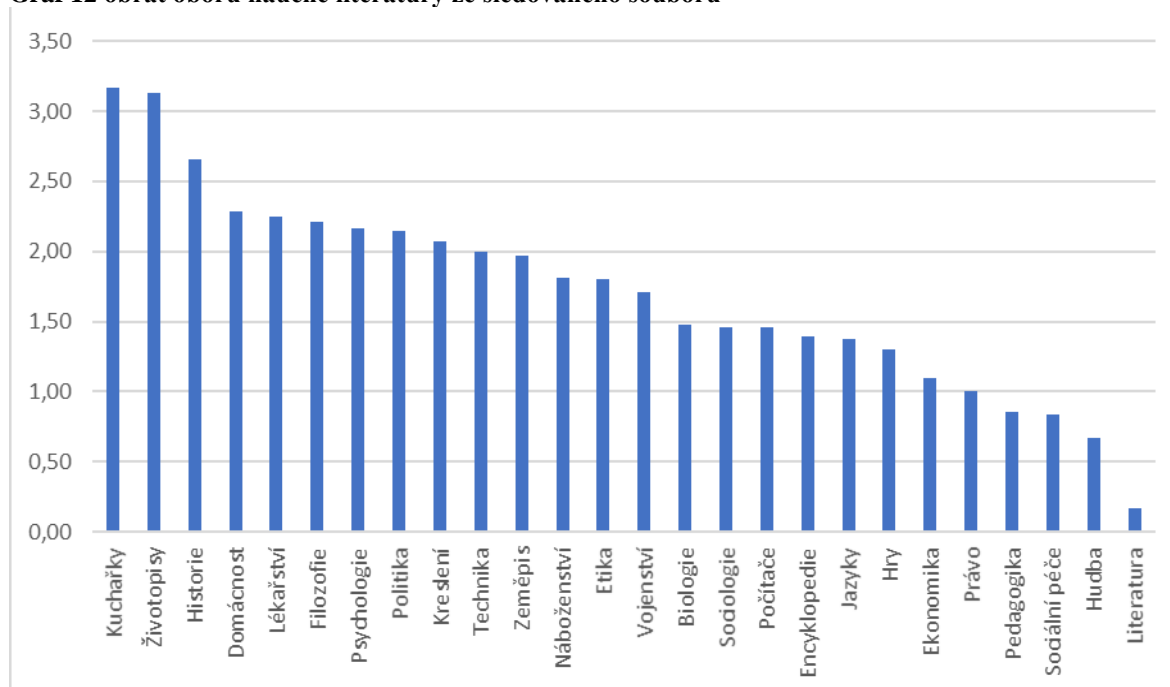
Graf 11 obrat žánrů beletrie ze sledovaného souboru

Zdroj: výpůjční systém knihovny, vlastní zpracování

U naučné literatury dosáhlo jen 9 oborů na alespoň minimální doporučenou hodnotu obratu (Graf 12). 6 oborů nedosáhlo ani hodnoty obratu celého fondu knihovny.

Graf 12 obrat oborů naučné literatury ze sledovaného souboru

Zdroj: výpůjční systém knihovny, vlastní zpracování

Z výsledků měření obratu jednotlivých žánrů a vědních oborů je zřejmé, že akvizice Městské knihovny Litvínov má problém zejména s naučnou literaturou. Je také třeba sledovat aktuální trendy a požadavky čtenářů a tomu přizpůsobit akvizice dokumentů

jednotlivých částí fondu. Knihovní fond jako celek má značnou setrvačnost, knihy se vyřazují po mnoha letech, a proto se změna v přístupu k akvizici ve struktuře fondu projevuje postupně. Je tedy nežádoucí, aby se při nákupu nových dokumentů zachovával poměr 1/3 naučné literatury, když tímto poměrem je zastoupena i v celém fondu, a přitom její význam v posledních letech neustále klesá.

5.10 Hodnocení fondu čtenáři

V rámci výzkumu byli dotazováni i uživatelé Městské knihovny Litvínov. Dotazování proběhlo formou tištěných dotazníků přímo v budově knihovny. Výběr respondentů byl proveden na základě dostupnosti (Hendl 2004). Dotazník byl cílen na čtenáře dospělého oddělení. Celkem bylo získáno 45 řádně vyplněných dotazníků. 38 respondentů byly ženy, mužů bylo 7. Část vyplněných dotazníků musela být vyřazena kvůli chybám ve vyplnění, které znemožňovaly statistické zhodnocení dotazníku.

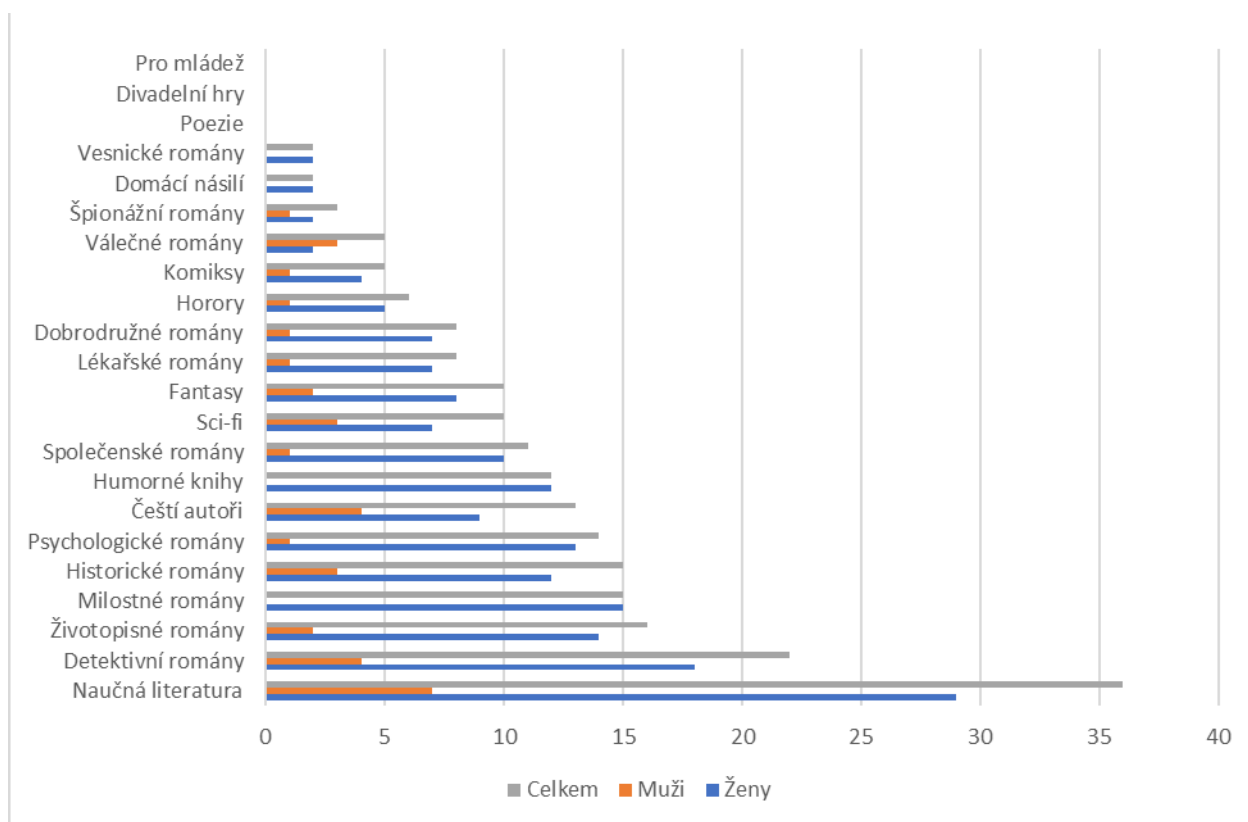
Část dotazníků byla dále vyplněna čtenáři mladšími 15 let, kteří si ale nemohou ve fondu dospělého oddělení normálně půjčovat. Snaha dětí o zapojení se do výzkumu byla značná. Knihovna by měla zvážit dotazníkové šetření čtenářských návyků a preferencí i mezi mládeží, protože tato skupina návštěvníků knihovny momentálně vykazuje výrazně klesající tendence. Nedostatek zájmu dětských návštěvníků knihovny o četbu může v budoucnu výrazně ohrozit i vývoj dospělého oddělení.

Dotazník (viz příloha 12) byl tvořen primárně jako zaškrtačací s možností psaných komentářů. K tvorbě dotazníku byli přizváni i zaměstnanci knihovny. Pro zájem knihovníků dospělého oddělení a oddělení akvizice byli mezi žánry začleněni čeští autoři. Cílem bylo zjistit, jestli uživatelé knihovny vnímají více národní autory a cíleně je vyhledávají. Dále byla přidána otázka na přehlednost fondu dospělého oddělení. Jak bylo zmíněno v kapitole 4.1.4, je členění fondu někdy matoucí a knihovníci si to uvědomují. Je zde tedy snaha zjistit, jak se ve fondu orientují sami čtenáři a jestli mají nějaká přání, jak pro ně fond zpřehlednit.

5.10.1 Preference čtenářů

Na dotazníkovém listu byly zobrazeny piktogramy jednotlivých žánrů s popisy, co piktogramy znamenají. Jedno pole bylo věnováno naučné literatuře, kde mohli čtenáři vypsát obory, které je zajímají. Respondenti měli možnost označit všechny žánry, které si půjčují, bez preferenčního pořadí. Výsledky respondentů jsou zobrazeny v grafu 13.

Graf 13 preferované žánry dle čtenářů

Zdroj: dotazníkové šetření, vlastní zpracování

U výrazného zastoupení naučné literatury je třeba si uvědomit, že jsou zde sdruženy všechny obory. 19 z 45 respondentů se označilo za čtenáře naučné literatury. Z oborů byly zastoupeny 7x lékařství, 4x příroda, psychologie, 3x životopisy, kreslení, historie a filozofie, 2x vaření, ekonomie, politika, 1x náboženství, sociální péče a encyklopedie.

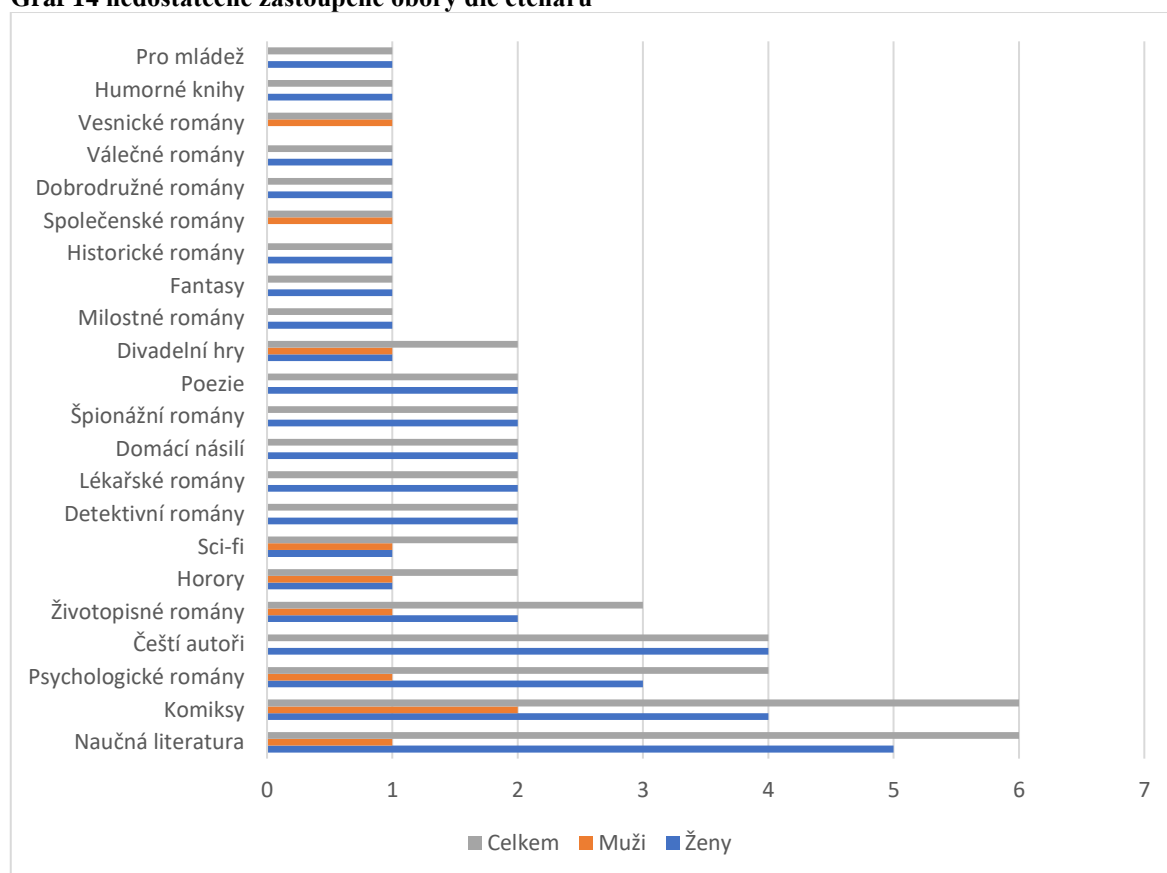
V rámci beletrie jsou mezi čtenáři nejvíce označovány detektivní romány, životopisné romány, milostné a historické romány. Téměř polovina respondentů se přiznává k četbě detektivních románů, které byly ještě před sto lety považovány za brakovou literaturu a byly dokonce v knihovnách zakázané (Nařízení vlády republiky československé ze dne 5. listopadu 1919, Č. 607 Sb. z. a n., jímž se provádí zákon o veřejných knihovnách obecních 1919).

5.10.2 Nedostatečně zastoupené žánry z pohledu čtenářů

Dále měli respondenti možnost se vyjádřit k nedostatkům v zastoupení fondu z pohledu žánrů a oborů. Způsob výběru byl totožný jako v předešlé otázce, pomocí zaškrťovacích polí s označením jednotlivých žánrů beletrie pomocí piktogramů a popisů a

polem pro naučnou literaturu s možností psaných komentářů. Výsledky jsou zobrazeny v grafu 14.

Graf 14 nedostatečně zastoupené obory dle čtenářů

Zdroj: dotazníkové šetření, vlastní zpracování

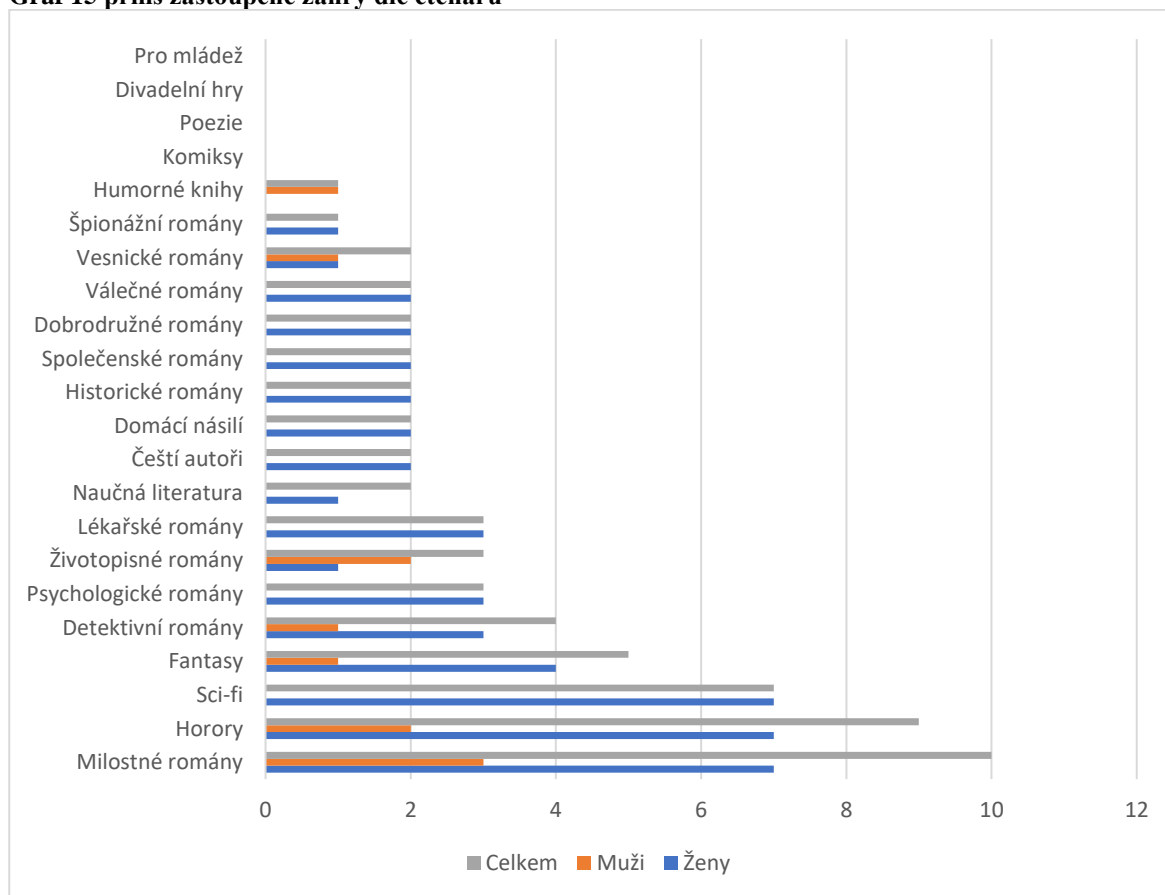
Šest čtenářů žádalo o větší zastoupení některého z oborů naučné literatury, 3x o rozšíření nabídky knih z oboru psychologie, 1x lékařství, náboženství a mapy/turističtí průvodci. U map a průvodců byl pak vznesen požadavek k častější aktualizaci dokumentů ve fondu, protože mapy a průvodci do 5 let zastarávají, jsou neaktuální a nepřesné.

Překvapením je žádost šesti čtenářů o rozšíření nabídky komiksů, které ale byly v rámci testovaného souboru téměř nepůjčované. Zde by měla knihovna zvážit detailnější průzkum preferencí čtenářů v rámci tohoto žánru, je možné, že tituly zakoupené v roce 2015 se nesetkaly s kladným přijetím u čtenářů Městské knihovny Litvínov. Dále by knihovna měla zvážit vhodnost umístění fondu komiksů do studovny mimo hlavní fond knih. Případně je zřejmě třeba čtenáře na umístění této literatury v jiné části budovy upozornit. Čtyři čtenáři dále žádali o více psychologických románů a bohatší zastoupení českých autorů.

5.10.3 Příliš zastoupené žánry z pohledu čtenářů

Pokud má knihovna rozšířit nabídku knih nějakého žánru, musí zákonitě nabídku jiného žánru omezit. Městská knihovna Litvínov již dosáhla maximální možné kapacity fondu, a proto musí být akvizice a odpisy v rovnováze. Proto byli i čtenáři dotazováni, který z žánrů je zastoupen příliš a měl by se omezit. Graf 15 ukazuje, že nejčastěji jsou zmiňovány milostné romány, horory, sci-fi, fantasy a detektivní romány. Společným jmenovatelem všech těchto žánrů až na horory je jejich vyčlenění ze základního fondu knihovny a vystavení v samostatných regálech. Čtenáři tak vidí kompletní rozsah titulů těchto žánrů a může se jim zdát příliš rozsáhlý. I když detektivní romány, jak bylo dokázáno v jiné části práce, jsou ve fondu zastoupeny z pohledu preferencí čtenářů spíše nedostatečně. Sci-fi a fantasy literatura je navíc umístěna hned u vstupních dveří, čtenářům nejvíce na očích. Pouze dva čtenáři označili jako nadbytečné množství naučné literatury.

Graf 15 příliš zastoupené žánry dle čtenářů

Zdroj: dotazníkové šetření, vlastní zpracování

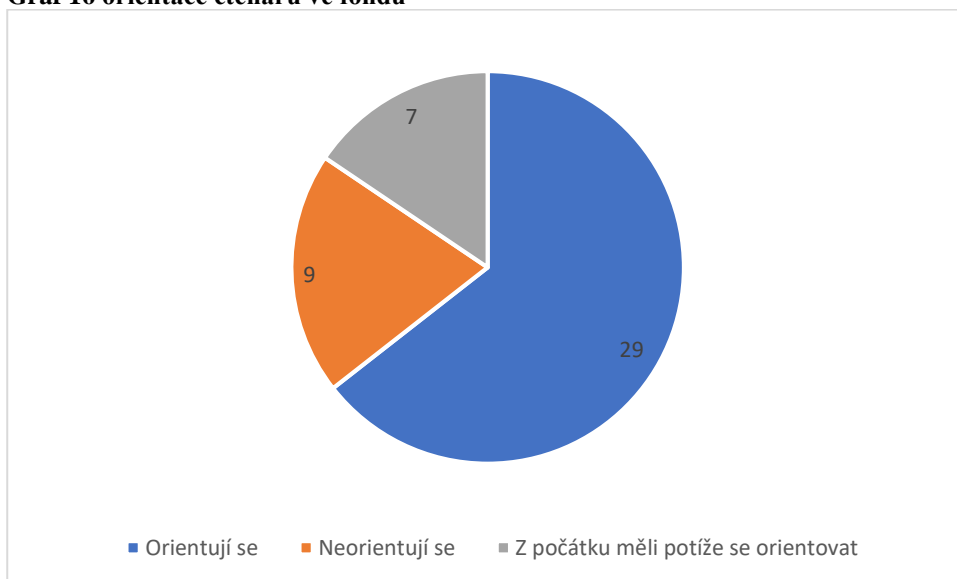
5.10.4 Spokojenost s fondem knihovny

Přes některé výtky vyjádřila drtivá většina respondentů spokojenost s rozsahem a strukturou fondu knihovny. Pouze 1 ze 45 byl vysloveně nespokojen a 2 čtenáři byli nerozhodní. Jako důvod nespokojenosti byly uváděny zastaralé a neaktualizované mapy a turističtí průvodci. Další čtenář si stěžoval na přílišnou akvizici zahraničních autorů, jejichž objem vytlačuje české spisovatele. Tento respondent si přál, aby knihy českých autorů zůstávaly ve volném výběru a nebyly přesouvány do archivu.

5.10.5 Orientace čtenářů ve fondu knihovny

V dospělém oddělení je jednou z řešených otázek i orientace čtenářů ve volném výběru a potažmo v celém fondu, protože je potřeba, aby si čtenář byl schopen najít knihu anebo dohledat, že je kniha půjčená, případně uložená v jiné části budovy. Proto byla v dotazníku řešena i otázka, zda se čtenáři orientují v rozložení knihovny a byl dán prostor pro vyjádření přání a potřeb. Graf 16 ukazuje, že 35 % čtenářů někdy mělo problém se ve fondu orientovat a u 20 % respondentů jde o přetrvávající problém. To, že každý pátý čtenář přiznává, že není schopen si dohledat knihu znamená velkou zátěž pro knihovníky. Bohužel většina respondentů nezřejmila příčinu těchto potíží. V dotaznících bylo zmíněno nedostatečné rozlišení v abecedě jen podle jednoho písmena. Obtížně realizovatelný návrh je kompletní členění beletrie podle žánrů, byť je to v případě některých žánrů již uskutečněno. Dále vyvstal požadavek na seznam periodik, která knihovna aktuálně odebírá. Zmíněn byl také nedostatek osvětlení v oddělení. Chybou projektu se ocitla stropní svítidla nad regály, a ne mezi nimi. Tento nedostatek vnímá knihovna již od svého otevření. Pro některé starší čtenáře také nevhodné umístění knih v úplně spodních a horních policích. Toto je ale obtížně řešitelné, pokud chce knihovna udržet velké procento dokumentů ve volném výběru. Jeden čtenář do komentáře uvedl: „Často požádám knihovnici o vyhledání knihy. Pokud vím autora a přesný název, najde to.“ Tento komentář vyvolává otázku, nakolik jsou knihovníci schopni využívat vyhledávací systém knihovny a nakolik je uživatelsky přívětivý, protože knihovník by měl být schopen ve většině případů dohledat knihu i na základě jiných indicií, než název knihy a jméno autora.

Graf 16 orientace čtenářů ve fondu

Zdroj: dotazníkové šetření, vlastní zpracování

6 Výsledky a diskuse

Cílem práce bylo určit míru efektivity akvizice na základě zjištění preferencí uživatelů knihovny. Data pro výzkum byla čerpána z pravidelných ročních výkazů knihovny, záznamů v statistickém modulu knihovního systému KOHA Center, seznamu výpůjček dospělého oddělení získaného SQL dotazováním v systému KOHA a prostřednictvím dotazníkového šetření. Výsledky pak slouží k stanovení vhodné strategie budování fondu Městské knihovny Litvínov a cílení knižní nabídky na konkrétní skupiny potenciálních návštěvníků

6.1 Hlavní trendy v Městské knihovně Litvínov

6.1.1 Uživatelé, nikoli čtenáři dětského oddělení

Městská knihovna Litvínov se potýká s úbytkem čtenářů. Tento jev je zatím markantní hlavně v dětském oddělení. To ale v budoucnu ohrozí i oddělení pro dospělé, protože nedojde k přechodu uživatelů z jednoho oddělení do druhého. Z výsledků se zdá, že zhruba každý třetí dětský čtenář se stane i čtenářem dospělého oddělení. Proto se každý pokles zájmu o četbu mezi dětmi projeví za několik let výrazně i v dospělém oddělení. Jelikož ve sledovaném období poklesl zájem dětí o výpůjčky o téměř 85 % a je v současnosti hluboko pod republikovým průměrem, dá se paralelní vývoj očekávat v budoucnu i v dospělém oddělení. Dospělí čtenáři Městské knihovny Litvínov jsou, co se týče výpůjček, zatím nad republikovým průměrem. Jak uvádí Jiří Trávníček (2007), zájem o literaturu se s narůstajícím věkem spíše snižuje, a proto jakýkoli pokles čtenářství mladší generace je varovným signálem.

Městská knihovna Litvínov by se měla zaměřit na podporu dětského čtenářství a snažit se posílit prestiž četby mezi školní mládeží. Jako příklad dobré praxe může posloužit například Knihovna Karla Hynka Máchy v Litoměřicích, která si podle Lenky Hajmové (2018) drží stále stejnou úroveň dětského čtenářství a výpůjček literatury pro děti a mládež.

Průzkum popularity žánrů dětské literatury a vůbec dětské četby není z výše uvedených důvodů (viz kapitola 2.2.1) cílem této práce. Ale podle údajů získaných ze statistických deníků Městské knihovny Litvínov je zřejmé, že by knihovna měla provést výzkum i v této oblasti. Autor této práce by doporučoval kvalitativní výzkum pomocí rozhovorů s dětskými uživateli knihovny a zejména s aktivními dětskými čtenáři, kteří

nejsou uživateli knihovny. Cílem výzkumu by mělo být zjištění, jaké jsou příčiny, proč děti, které čtou, přesto odmítají využívat služeb knihovny.

6.1.2 Věková struktura čtenářů knihovny

Průměrný věk čtenáře dospělého oddělení Městské knihovny Litvínov je 59,05 roku a medián 63,2 roku. Přičemž Trávníček (2007) uvádí, že nejaktivnější dospělí čtenáři jsou podle jeho výzkumu v kategorii 15 až 24 let a s narůstajícím věkem čtenářská aktivita klesá. Oproti tomu jsou nejaktivnější skupinou v Městské knihovně Litvínov podle získaných dat čtenáři v kategorii 65 až 74 let. Trávníček (2007) argumentuje nutností číst zapříčiněnou studiem. Následný pokles, který je patrný i na datech Městské knihovny Litvínov, je způsobený nedostatkem času, kvůli zakládání rodiny a budování kariéry.

V získaných datech je zastoupena i doporučená literatura, tedy ta potřebná k maturitní zkoušce. V kategorii 15 až 24 let tento typ literatury skutečně dominuje, a dokonce je kniha této kategorie čtvrtou nejčastější výpůjčkou z literatury ze sledovaného souboru.

Městská knihovna Litvínov by se v rámci snahy omladit čtenářskou základnu měla soustředit i na mladší generace čtenářů, i když v současnosti vděčí za většinu návštěvnosti naopak lidem v důchodovém věku. Knihovna by měla navázat větší spolupráci se školami, umožnit jim zasahovat do akvizice. Cílem by bylo vybudovat část fondu cíleně na studijní potřeby studentům určité školy v místě působení knihovny. Na oplátku by škola informovala své studenty o možnosti tento fond využívat a podporovala je v návštěvě knihovny.

V nižších stupních vzdělávání povinná četba není dána osnovami, ale je na volbě pedagoga. Učitelé často sestavují seznam titulů pro čtenářské deníky z vlastní zkušenosti, často ovlivněné studiem na pedagogické fakultě před mnoha lety. Tyto seznamy pak neodpovídají současné literární produkci, ani způsobu vnímání dnešní mládeže a od čtení spíše odrazují. Knihovna by zde měla působit na pedagogy a nabídnout jim vlastní pravidelně updatovaný seznam vhodné četby, který by vycházel z aktuálních trendů v literatuře pro mládež, knižních cen i osobních zkušeností knihovníků.

Při oslovování mladších skupin čtenářů by knihovna měla uzpůsobit svou nabídku preferencím této skupiny. Jak bylo dokázáno v předchozích kapitolách, jsou čtenářské preference často velmi citlivé na věk. Proto knihovna může cílit svou nabídku na čtenáře podle svého uvážení. Čtenáři dospělého oddělení Městské knihovny Litvínov čtou velmi intenzivně. Na jednoho dospělého čtenáře vychází 55,19 výpůjčky za rok, přičemž celostátní

průměr za rok 2017 je 39,92 (Zpráva o Českém knižním trhu 2017/2018,2018). Bohužel čtenářskou základnu Městské knihovny Litvínov tvoří zejména senioři a mladší generace výrazně zaostává za výzkumy z jiných knihoven. I z těchto důvodů by měla knihovna cílit i na mladší uživatele.

6.2 Knižní fond a jeho akvizice

Pokud chce knihovna přilákat čtenáře, musí její nabídka odpovídat potřebám populace v místě působení. Akvizici Městské knihovny Litvínov se to do značné míry daří. Téměř 10 % nikdy nevypůjčených knih je hodnota, která je výrazně lepší, než původně očekávaných 20 až 30 %.

6.2.1 Akvizice

Knihovna potřebuje plán budování svého fondu. Jak už bylo zmíněno dříve, má knižní fond velkou míru setrvačnosti a každá změna v preferencích nákupu nových dokumentů se projevuje velmi pozvolna. Proto by měla knihovna pravidelně zjišťovat čtenářské zvyky uživatelů, a okamžitě reagovat na zjištěné výsledky. Plán budování fondu by tedy měl mít základní rámeček, ale zároveň by měl být flexibilní. Současná doporučení vycházejí z Tabulek 17 a 18, kdy nadměrně nakupované žánry jsou označeny červeně a výrazně poddimenzované zeleně. Akvizice by podle těchto tabulek měla upravit poměr nakupovaných žánrů a oborů, aby více odpovídala současným preferencím uživatelů.

Oddělení akvizice Městské knihovny Litvínov se po léta drží zavedeného pravidla, kdy přibližně 1/3 fondu tvoří naučná literatura. Podle výsledků výzkumu je tato hodnota přílišná, protože naučná literatura tvoří necelých 20 % všech výpůjček. Proto autor doporučuje snížit objem nákupu naučné literatury o cca 30 % a získané prostředky investovat do beletrie. U naučné literatury je všeobecně mnohem nižší obrát fondu, proto by bylo vhodné, aby nákup naučných knih probíhal ve větší míře až na přání uživatelů knihovny. Knihovna by měla zvážit nějaký systém zapisování žádostí uživatelů o akvizice nových titulů, a to zejména v oblasti naučné literatury. Jako dostatečný a k věkové struktuře čtenářů i vhodný se jeví systém prostého zápisníku u počítačů s online katalogem v dospělém oddělení. Čtenáři by měli být na tuto možnost upozorněni a být motivováni k zapisování svých žádostí.

V naučné literatuře by měla být podle vyjádření uživatelů také věnována větší pozornost rychle zastarávajícím dokumentům, jako jsou mapy, průvodci, publikace o výpočetní technice a podobně. Zde by knihovna měla obměňovat dokumenty podstatně rychleji než u zbytku fondu, protože aktuálnost a tím i životnost těchto dokumentů je často kratší než 2 až 3 roky.

U beletrie, jak vyplývá z tabulky 17, by měl být v současnosti kladen důraz na detektivní romány, které jsou nyní nejpobulárnější literární formou. U knih, které mají výrazné předpoklady k tomu, aby byly mezi čtenáři hodně pobulární, jako jsou knihy světoznámých autorů, zfilmované romány a oceněné knihy, je doporučeno pořizovat ihned více kopií dokumentu. U nejpobulárnějších děl 4 až 5 kopií. Tento krok zvýší zájem o dílo mezi čtenáři, kteří nebudou nuceni čekat dlouhé měsíce, až na ně v systému rezervací dojde řada. Může se i stát, že frustrovaný čtenář si místo dlouhého čekání knihu raději koupí v knihkupectví, což navíc může negativně ovlivnit jeho ochotu si obnovit čtenářskou registraci, pokud nezískal žádaný produkt. Většinu takto pořizovaných dokumentů bude knihovna po opadnutí hlavního zájmu odepisovat, ale vzhledem k množství výpůjček bude stejně část dokumentů poškozena a tento systém navíc podpoří rychlost obměny fondu.

6.2.2 **Prezentace fondu**

Zdá se, že knihovna správně zvolila systém zařazení knih do novinek, kdy jsou zde vystaveny knihy z posledních dvou let. Z výzkumu se zdá, že právě na konci této doby zájem o tyto tituly upadá a knihovna tak optimálně využívá zájem čtenářů o novinky. Prezentace těchto titulů je pro knihovnu značně důležitá, protože obrat novinek několikanásobně převyšuje obrat zbytku fondu. Z výsledků je také patrné, že rychleji klesá zájem o novinky z oblasti naučné literatury. To je dáno tím, že je o ni celkově nižší zájem, takže okruh potenciálních čtenářů je podstatně menší. Knihu si stihnou zapůjčit a přečíst všichni zájemci dříve než u beletrie, kde se u nejoblíbenějších titulů musí čekat i přes půl roku na možnost vypůjčení.

Z knihovních dokumentů by měly být vyřazeny ty tituly, které se v průběhu prvních dvou let nevypůjčily. Naděje, že zaujmou čtenáře později je malá a zbytečně zabírají místo, které by jinak mohlo sloužit k lepší a účelnější prezentaci dokumentů. Při prezentaci fondu by se knihovna mohla inspirovat u větších knihkupectví.

Poměrně značná část čtenářů projevuje zájem o knihy českých autorů. Knihovna by měla zvážit vyčlenit piktoqram pro tyto dokumenty a možná i zavést českou sekci ve fondu knihovny. Byl zaznamenán i požadavek na umístění starších českých knih do volného výběru. Protože volný výběr je prostorově omezen, mohlo by být variantním řešením vytvoření výpůjční výstavky českých klasických děl, kde by se dokumenty ze skladu pravidelně obměňovaly.

Třetina čtenářů knihovny uvádí, že měla nebo má problémy se orientovat ve fondu. Jako žádoucí se jeví usnadnit čtenářům vyhledávání. Jednou variantou je značení hřbetů knih více než počátečním písmenem příjmení autora. Druhá možnost je uspořádání fondu dle žánrů. Je zde i několik faktorů, které čtenářům znesnadňují orientaci, ale pro knihovnu jsou obtížně řešitelné. Tím je například nedostatek prostor pro kvalitní prezentaci vlastněných dokumentů a nevhodně řešené osvětlení místnosti. V souvislosti s tímto je vhodné upozornit na výsledky výzkumu Jiřího Trávnička (2007), kdy třetina respondentů jako důvod, proč nenavštěvují knihovnu, jsou právě překážky na straně knihovny. Sem by se zařadilo i špatné osvětlení, složitá orientace ve fondu anebo i pro čtenáře nepříjemná procedura půjčování. Knihovna by měla usilovat o eliminaci těchto faktorů i za cenu větších finančních nákladů.

S prezentací fondu, zdá se, souvisí i nízké výpůjčky komiksů. Čtenáři si stěžují na nedostatečné zastoupení tohoto žánru, ale počet výpůjček těmto žádostem neodpovídá. Způsobeno to může být i umístěním této literatury do studovny. Část čtenářů studovnu nevyužívá, a tak mohli přehlédnout umístění vybraných částí fondu do této místnosti. Bylo by vhodné upozornovat čtenáře na tuto skutečnost a propagovat komiksové dokumenty, protože se zdá, že zde je potenciál pro jejich větší popularitu. V případě, že by se ani poté obrat komiksů nezlepšil, bylo by potřeba provést šetření, o které komiksy přesně mají čtenáři zájem, protože knihovna by v tu chvíli zřejmě pořizovala špatnou část produkce.

7 Závěr

Analýza akvizice a výpůjček v Městské knihovně Litvínov a jejich následná komparace ukazuje možnosti, které mají knihovny v přístupu k prověřování efektivity své činnosti. Knihovny disponují velkým množstvím kvalitních dat o své činnosti a je jen na nich, jak a jestli tyto možnosti využijí. Získané výsledky mohou knihovnám sloužit jako pomocníci při tvorbě strategie budování knižního fondu i jako ukazatele možností, jak cílit na různé skupiny uživatelů. Výsledky ukazují, že čtenářské preference jsou silně ovlivněny věkem a pohlavím čtenáře.

V akvizici Městské knihovny Litvínov je stále příliš silně zastoupena naučná literatura. Tento jev je zřejmě typický pro větší množství městských knihoven v ČR. Nákup nových titulů v této oblasti zatím nereflektuje sníženou poptávku čtenářů po tomto druhu literatury. Dnešní informační společnost více preferuje vyhledávání informací na internetu. Stále existuje velké množství dokumentů naučné literatury, které nemůže internet snadno nahradit. Jedná se o mapy, průvodce, obrazové publikace a podobně. Zde stále čtenáři preferují tištěné verze.

V rámci beletrie dochází i k opačnému problému, kdy je příliš velký zájem o konkrétní dokument, takže čtenáři musejí čekat na vypůjčení dlouhou dobu. Ale i v rámci beletrie jsou žánry, kde je nákup výrazně nadhodnocen. Přehodnocení nákupu podle preferencí čtenářů knihovně přinese zvýšení obratu fondu a spokojenější návštěvníky.

Městská knihovna Litvínov buduje svůj fond až na zmíněné úspěšně. Zájem o nové tituly několikanásobně překračuje doporučený obrat fondu stanovený metodickým pokynem Ministerstva kultury. Problémem je spíše celková prezentace fondu a propagace čtenářství. Také se ukazuje, že množství čtenářů má problém se v knihovně orientovat a jsou velmi citliví na to, jak je fond strukturován. Někteří čtenáři mají problém najít ve fondu konkrétní titul, ač ho knihovna podle katalogu má k dispozici. To může vést k frustraci a následnému nevyužívání služeb knihovny.

Dalším problémem, který ze získaných dat vyplynul, je čtenářská základna, jejíž věk dalece překračuje průměrný věk populace. Věková struktura čtenářů je výrazně odlišná od výsledků, které získal Jiří Trávníček (2007) ve svém výzkumu. Tento výsledek je částečně dán menším počtem středoškolských studentů ve městě. Vysokoškolští studenti už raději navštěvují univerzitní knihovny, které mají fond tvořený adekvátněji jejich potřebám.

Nejvýrazněji je vidět úbytek čtenářů v dětském oddělení. Dětské čtenářství vykazuje výrazně horší výsledky, než v okolních knihovnách (Hajmová, 2018).

Pro Městskou knihovnu Litvínov jsou z hlediska výpůjček momentálně nejdůležitější návštěvníci v důchodovém věku. To knihovnu staví do ambivalentního postavení, kdy je třeba tuto skupinu podporovat a cílit na ni, ale z dlouhodobého hlediska je neméně důležité omladit základnu uživatelů a přivést ke čtení i nejmladší generaci.

Zvolený souhlas dat a jejich zpracování dokázal popsat efektivitu akvizice a odhalit nedostatky, které v pořizování dokumentů Městskou knihovnou Litvínov. Ukázalo se, že pravidla akvizice jsou až na pořizování naučné literatury nastavena dostatečně. V průběhu práce vyplynuly jiné potíže, které Městská knihovna Litvínov má. Jejich analýza a interpretace nebyla účelem této práce. Další průzkumy knihovny by se měl zaměřit zejména na dětské čtenářství a také na lepší propagaci kvalitního knižního fondu, který má knihovna k dispozici.

8 Seznam použitých zdrojů

- ADAM, Karel. Jakého věku se pravděpodobně dožijeme. Český statistický úřad: Krajská správa ČSÚ v Brně [online]. Brno, 2016 [cit. 2018-11-23]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/xb/jakeho-veku-se-pravdepodobne-dozijeme-2016>
- BLAŽEK, Radek a Silvie PŘÍHODOVÁ. *Mezinárodní šetření PISA 2015: národní zpráva: přírodovědná gramotnost*. Praha: Česká školní inspekce, 2016. ISBN 978-80-88087-08-3.
- E-senior: Portál vzdělávání seniorů [online]. Praha [cit. 2019-03-24]. Dostupné z: <https://e-senior.czu.cz/>
- FORTIN, Patricia. What is the future of books: Digital or electronic?. Interquest [online]. 2013 [cit. 2019-02-25]. Dostupné z: <https://www.interquest.com/articles/FutureOfBooks.pdf>
- GILL, Philip. Služby veřejných knihoven: směrnice IFLA/UNESCO pro rozvoj. Praha: Svaz knihovníků a informačních pracovníků ČR, 2002. Aktuality SKIP. ISBN 80-85851-14-8.
- Guidance on the Structure, Content, and Application of Metadata Records for Digital Resources and Collections: Report of the IFLA Cataloguing Section Working Group on the Use of Metadata Schemas. IFLA [online]. 2003 [cit. 2019-02-24]. Dostupné z: <https://archive.ifla.org/VII/s13/guide/metaguide03.pdf>
- HAJMOVÁ, Lenka. Statistická analýza a vývoj poskytovaných služeb vybraných knihoven v Ústeckém kraji a jejich perspektivy. Praha, 2018. Bakalářská práce. Česká zemědělská univerzita, Provozně ekonomická fakulta.
- HENDL, Jan. Přehled statistických metod zpracování dat: analýza a metaanalýza dat. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-820-1.
- HINDLS, Richard. Statistika pro ekonomy. 8. vyd. Praha: Professional Publishing, 2007. ISBN 978-80-86946-43-6.
- INTERQUEST; University of Virginia. Network, screen and page : The future of reading in digital age. Torrance: Electronic dokument system foundation, 1997. ISBN: 0-9658-790-1-1
- JANOTOVÁ, Zuzana, Denisa TAUBEROVÁ a Eva POTUŽNÍKOVÁ. *Mezinárodní šetření PIRLS 2016: národní zpráva*. Praha: Česká školní inspekce, [2017]. ISBN 978-80-88087-14-4.

- KLUSOŇ, Jiří. Metodické vyjádření Ministerstva kultury k problematice poskytování veřejných knihovnických a informačních služeb způsobem zaručujícím rovný přístup všem bez rozdílu. Informace pro knihovny [online]. Praha, 2012 [cit. 2018-09-05]. Dostupné z: https://ipk.nkp.cz/docs/legislativa/Metodicke-vyjadreni-k-principu-rovnosti-podle-knihovniho-zakona_1.pdf
- Knihovnické automatizované systémy a knihovnický software. Wikisofia [online]. [cit. 2019-03-04]. Dostupné z: https://wikisofia.cz/wiki/Knihovnick%C3%A9_automatizovan%C3%A9_syst%C3%A9my_a_knihovnick%C3%BD_software
- Kultura České republiky v číslech: Vybrané údaje ze statistických šetření. Nipos - MK [online]. Praha, 2017 [cit. 2018-12-12]. Dostupné z: http://www.nipos-mk.cz/wp-content/uploads/2013/05/Kultura_v_cislech_2017_web.pdf
- Library Research Service. LRS - Library Research Service [online]. Colorado, 2018 [cit. 2018-10-24]. Dostupné z: <https://www.lrs.org/>
- LibQUAL+® 2018 Survey. LibQUAL+® [online]. Washington D. C., 2018 [cit. 2018-09-05]. Dostupné z: https://www.libqual.org/documents/LibQual/notebooks/261_6.pdf
- LIDMILA, Jan. Pořádání knihovních fondů. Moravská zemská knihovna [online]. Brno , 2016 [cit. 2019-01-14]. Dostupné z: https://www.mzk.cz/sites/mzk.cz/files/13_poradani_knihov_fondu_06.pdf
- Litvínov, Tab. 272. Český statistický úřad [online]. Praha, 2017 [cit. 2018-12-03]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/domov?p_p_id=3&p_p_lifecycle=0&p_p_state=maximized&p_p_mode=view&_3_struts_action=%2Fsearch%2Fsearch&_3_redirect=%2Fc%2Fportal%2Flayout%3Fp_1_id%3D20137706%26p_v_1_s_g_id%3D0&_3_keywords=litv%C3%ADnov&_3_groupId=0
- Mapa exekucí. Mapa exekucí [online]. [cit. 2019-02-06]. Dostupné z: <http://mapaexekuci.cz/index.php/mapa-2/>
- Mapa Kriminality. Mapa kriminality [online]. [cit. 2019-02-06]. Dostupné z: <http://www.mapakriminality.cz/#>
- MARC 21 Bibliographic [online]. 2015 [cit. 2019-01-15]. Dostupné z: <http://www.loc.gov/marc/bibliographic/>

- MCLEAN, Kristen. NYCC Insider Sessions Powered by ICv2: A Demographic Snapshot of Comics Buyers: Who Is Buying What, and Where?. ICv2 [online]. 2017 [cit. 2019-02-22]. Dostupné z: <https://icv2.com/articles/news/view/38709/nycc-insider-sessions-powered-icv2-a-demographic-snapshot-comics-buyers>
- Metodický pokyn Ministerstva kultury k vymezení standardu veřejných knihovnických a informačních služeb poskytovaných knihovnami zřizovanými a/nebo provozovanými obcemi a kraji na území České republiky. Informace pro knihovny [online]. Praha, 2015 [cit. 2018-12-18]. Dostupné z: https://ipk.nkp.cz/legislativa/01_LegPod/knihovni-zakon-257-2001-sb.-a-navazne-provadedci-prepisy/MetodVKIS_2011.htm
- Metodický pokyn Ministerstva kultury k zajištění výkonu regionálních funkcí knihoven a jejich koordinaci na území ČR. Informace pro knihovny [online]. Praha, 2019 [cit. 2019-02-03]. Dostupné z: <https://ipk.nkp.cz/programy-podpory/regionalni-funkce-verejnych-knihoven/metodicky-pokyn-ministerstva-kultury-k-zajisteni-vykonu-regionalnich-funkci-knihoven-a-jejich-koordinaci-na-uzemi-cr>
- Nářízení vlády republiky československé ze dne 5. listopadu 1919, Č. 607 Sb. z. a n., jímž se provádí zákon o veřejných knihovnách obecních. Praha, 1919. Dostupné také z: https://ipk.nkp.cz/docs/legislativa/KnihovniZakon_1919.doc
- Network, screen and page: the future of reading in a digital age. Torrance, CA: Electronic Document Systems Foundation, c1997. ISBN 0-9658-790-1-1.
- NOVOTNÁ POKORNÁ, Libuše. Stoletá historie Městské knihovny v Litvínově. Litvínov: VICTORY Litvínov, 2006.
- OBSTOLOVÁ, Gabriela. Manifest IFLA/UNESCO o veřejných knihovnách. Krajská knihovna v Pardubicích [online]. 1994 [cit. 2018-12-07]. Dostupné z: https://kkpce.cz/content/wys_pro_knihovny/Manifest_IFLA.doc
- ODEHNALOVÁ, Marie. Mezinárodní desetinné třídění. Wikisofia [online]. 2014 [cit. 2019-03-24]. Dostupné z: https://wikisofia.cz/index.php/Mezin%C3%A1rodn%C3%AD_desetinn%C3%A9_t%C5%99%C3%ADd%C4%9Bn%C3%AD#cite_note-3
- PUNGITORE, Verna L. Public librarianship: an issues-oriented approach. Westport : Greenwood press, 1989. ISBN: 0-313-26072-9

- RDA in MARC. Library of Congress [online]. 2014 [cit. 2019-01-15]. Dostupné z: <https://www.loc.gov/marc/RDAinMARC.html>
- RICHTER, Vít „,Naše budoucnost je v propojování tištěné a digitální komunikace (rozhovor s Vítem Richterm)“. Miroslav Balašík. Host, 2008, č.2. [cit. 2019-02-25] Dostupné z: <https://casopis.hostbrno.cz/archiv/2008/2-2008/nase-budoucnost-je-v-propojovani-tistene-a-digitalni-komunikace>
- RICHTER, Vít a Vladana PILLEROVÁ. Měření spokojenosti uživatelů knihovny Výsledky průzkumu uživatelů Národní knihovny ČR. Knihovna [online]. 2007, 18(1), 77-98 [cit. 2018-11-26]. Dostupné z: <http://oldknihovna.nkp.cz/knihovna71/richter.htm>
- ROHOŇOVÁ, Ľudmila. Metodika popisu kníh vo formáte MARC 21 s interpretáciou pravidiel RDA [online]. Martin: SLOVENSKÁ NÁRODNÁ KNIŽNICA, 2018 [cit. 2019-03-03]. Dostupné z: http://www.snk.sk/images/Informacie_pre/Kniznice_a_knihovnikov/Metodika_pre_NB/NB_Metodika_knihy_RDA_V2-1.pdf
- Standard pro dobrý knihovní fond: metodický pokyn Ministerstva kultury k vymezení standardu doplňování a aktualizace knihovního fondu pro knihovny zřizované a/nebo provozované obcemi na území České republiky. Praha: Národní knihovna České republiky - Knihovnický institut, 2017. ISBN 978-80-7050-689-9.
- STASSELOVÁ, Silvia. Manifest IFLA o štatistike knižníc [online]. 2010 [cit. 2019-02-18]. Dostupné z: http://www.infolib.sk/files/Novy_portal_infolib_subory/dokumenty_ifla/manifest-ifla-statistike-kniznic_sk.pdf
- ŠIMAN, Radek. Historie Knihovny. Městská knihovna Litvínov [online]. Litvínov [cit. 2018-09-10]. Dostupné z: <https://www.knihovna-litvinov.cz/historie>
- Tab. 7 Obyvatelstvo ve věku 15 a více let podle vzdělání a podle velikostních skupin obcí, okresů a správních obvodů ORP - Ústecký kraj. *Český statistický úřad* [online]. Praha, 2011 [cit. 2018-09-03]. Dostupné z: <https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=vystup-objekt&z=T&f=TABULKA&ds=&pvoc=100&katalog=30712&pvo=ZVKR007&pvoch=3069&&str=v105&kodjaz=203>
- TRÁVNÍČEK, Jiří. Čteme?: obyvatelé České republiky a jejich vztah ke knize : (2007). Brno: Host, 2008. ISBN 978-80-7294-270-1.

Usnesení vlády České republiky ze dne 23. listopadu 2016 č. 1032 o koncepci rozvoje knihoven v České republice na léta 2017 až 2020. Praha, 2016.

WOHANKOVÁ, Dáša. Litvínov. Litvínov: Město Litvínov, 2017.

Zákon č. 128/2000 Sb., o obcích. Praha, 2000. Dostupné také z:

<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2000-128>

Zákon č. 257/2001 Sb., o knihovnách a provozování veřejných knihovnických a informačních služeb (knihovní zákon). In: Sběrka zákonů České republiky, 5683-5688. Praha, 2001. Dostupné také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2001-257?text=Knihovn%C3%AD+z%C3%A1kon>

Zákon č. 430/1919 Sb., o veřejných knihovnách obecních. Praha, 1919. Dostupné také z:

https://ipk.nkp.cz/docs/legislativa/KnihovniZakon_1919.doc

Zákon č. 53/1959 Sb. Zákon o jednotné soustavě knihoven (knihovnický zákon). In: . Praha, ročník 1959. Dostupné také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1959-53>

Zpráva o českém knižním trhu 2017/2018. SČKN, 2018. ISBN 978-80-907020-2-8.

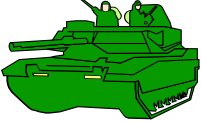

Zřizovací listina Městské knihovny Litvínov. Litvínov, 1999.

9 Přílohy

Příloha 1 seznam piktogramů užívaných dospělým oddělením Městské knihovny Litvínov	85
Příloha 2 Přehled základní číselné řady MDT	87
Příloha 3 nejpůjčovanější tituly beletrie	87
Příloha 4 nejpůjčovanější tituly naučné literatury	88
Příloha 5 obrat jednotlivých žánrů za sledované období s vyznačenými průměry	89
Příloha 6 měsíční vývoj výpůjček	90
Příloha 7 obliba beletristických žánrů podle věku a pohlaví čtenářů	93
Příloha 8 obliba oborů naučné literatury podle věku a pohlaví čtenářů	94
Příloha 9 obliba beletristických žánrů podle pohlaví a věku	95
Příloha 10 obliba naučné literatury podle pohlaví a věku	99
Příloha 11 regresní křivky	106
Příloha 12 vzor dotazníku	113
Příloha 13 výpůjčky podle druhu a oddělení ve sledovaných letech	115
Příloha 14 relativní a kumulativní četnosti žánrů beletrie	115
Příloha 15 relativní a kumulativní četnosti oborů naučné literatury	116
Příloha 16 elementární charakteristika časových řad	117

Příloha 1 seznam piktogramů užívaných dospělým oddělením Městské knihovny Litvínov

	Dobrodružné romány		Milostné romány
	Poezie		Divadelní hry
	Humorné knihy		Sci-fi
	Životopisné romány		Detektivní romány

	Komiksy		Historické romány
	Vesnické romány		Společenské a cestopisné romány
	Válečné romány		Knihy z lékařského prostředí
	Psychologické romány		Domácí násilí
	Horory		Fantasy
	Špionážní romány		

Příloha 2 Přehled základní číselné řady MDT

0	Všeobecnosti, informatika
1	Filozofie, psychologie, morálka
2	Náboženství
3	Společenské vědy, sociologie, statistika, demografie, politika, ekonomické vědy, právo, správa, sociální péče, vzdělávání, národopis
4	Neobsazena
5	Přírodní vědy
6	Lékařství, užité vědy, technika, zemědělství, průmysl, doprava
7	Umění, zábava, sport
8	Jazykověda, literatura, písemnictví
9	Archeologie, geografie, historie, životopisy

Příloha 3 nejpůjčovanější tituly beletrie

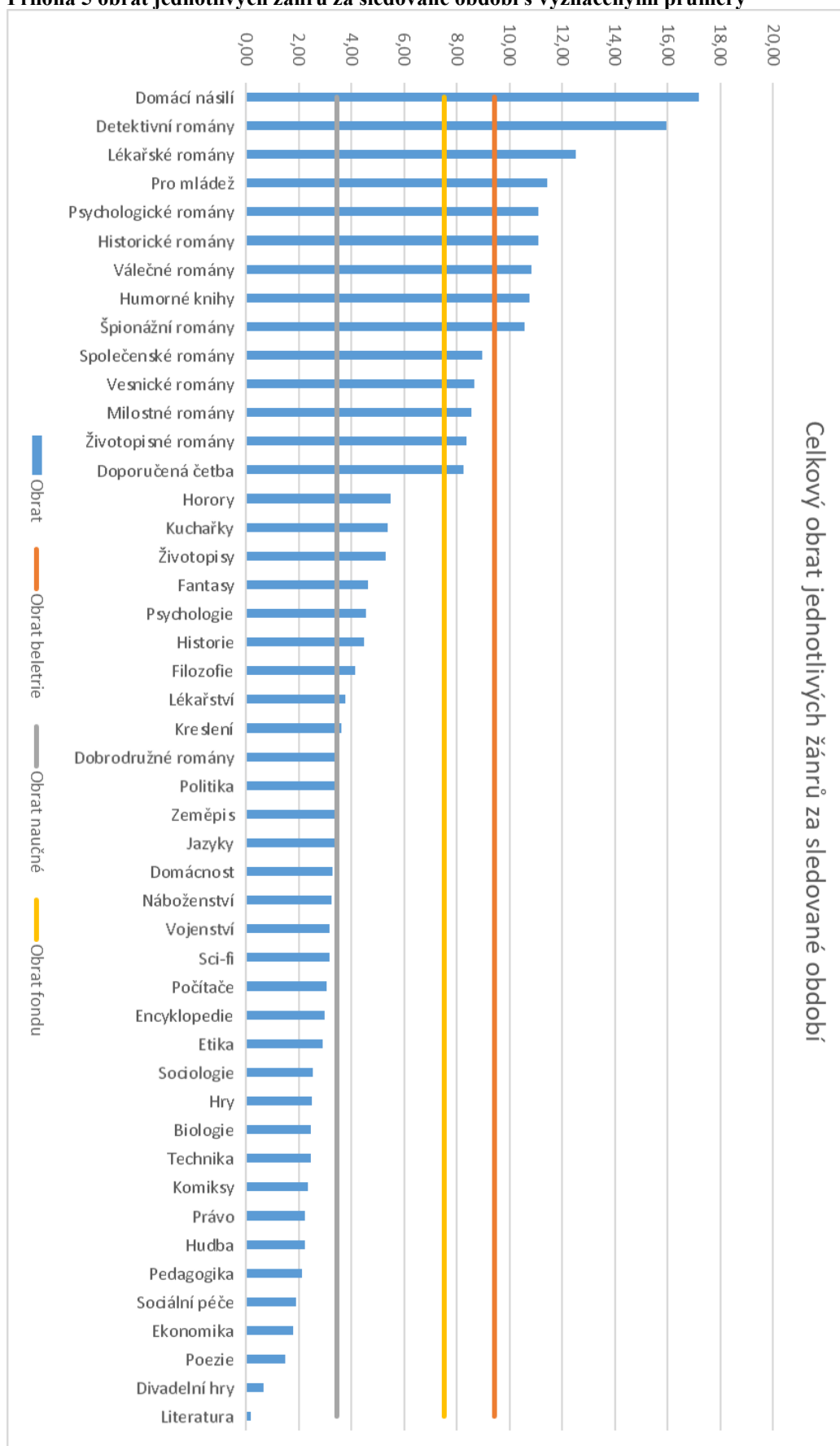
Titul	Autor	Žánr	Počet výpůjček
Hedvábník.	Galbraith, Robert	Detektivní	73
Pomsta /	Cole, Martina	Detektivní	59
Zločin na Bezdězu :	Vondruška, Vlastimil,	Historické	54
Kulička /	Maupassant, Guy de,	Doporučená	52
Policie /	Nesbø, Jo	Detektivní	50
Posedlost /	Patterson, James	Detektivní	49
Syn /	Nesbø, Jo,	Detektivní	46
Kouzlo všednosti /	Keleová-Vasilková, Táňa,	Společenské	45
Zpátky ve hře /	Viewegh, Michal,	Společenské	44
Platanová alej.	Grisham, John	Detektivní	43
Modré z nebe /	Roberts, Nora,	Milostné	43
Krev na sněhu /	Nesbø, Jo,	Detektivní	41
Oldřich z Chlumu :	Vondruška, Vlastimil,	Historické	39
Severní nábřeží /	Uher, František,	Detektivní	39
Dívka z Ďáblova močálu /	Hammer, Liselotte	Detektivní	38
Co to bude? /	Keleová-Vasilková, Táňa,	Společenské	37
Vítězové /	Steel, Danielle	Společenské	36
Zpověď divošky /	Collins, Jackie	Společenské	36
Dny posledního sněhu /	Wagner, Jan Costin	Detektivní	36
Růže z Yorku :	Worth, Sandra,	Historické	36

Příloha 4 nejpůjčovanější tituly naučné literatury

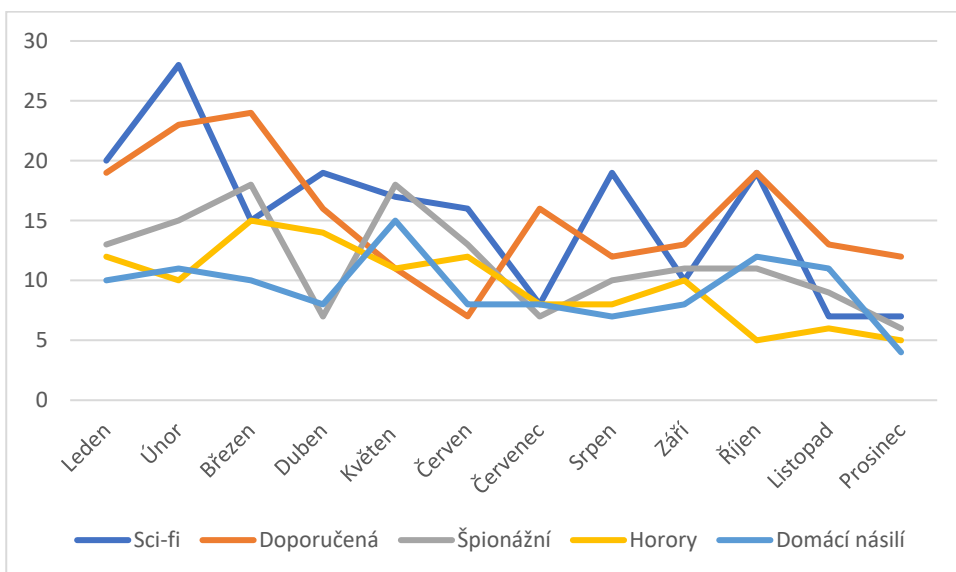
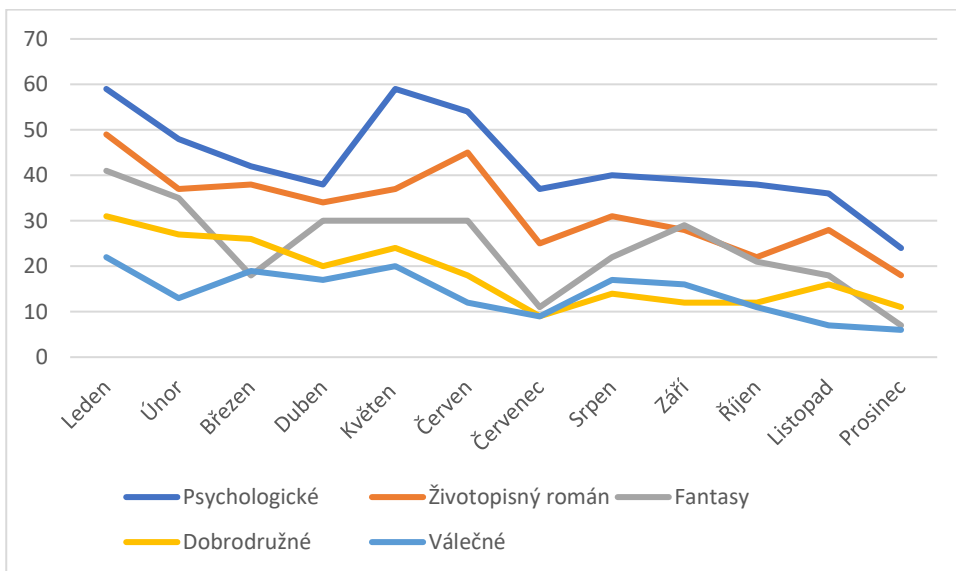
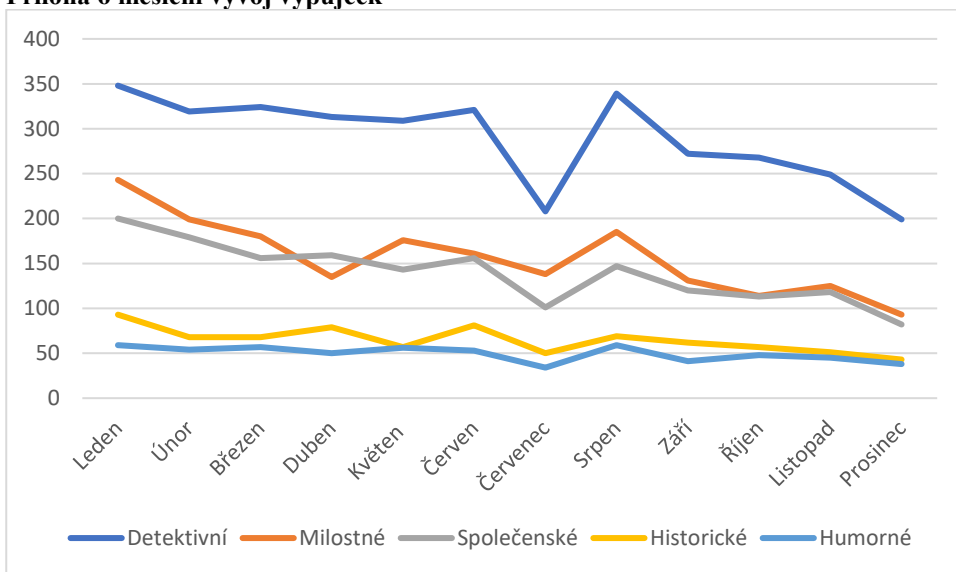
Titul	Autor	Obor	Počet výpůjček
Žena z horního patra /	Messud, Claire,	Psychologie	18
Přísně tajné :		Historie	18
Pán protektorátu :	Hruška, Emil,	Životopisy	16
Album starých pohlednic :	Koukal, Pavel,	Zeměpis	16
České milenky nacistů /	Miko, Václav,	Životopisy	16
Život českých panovníků :	Knebllová, Hana,	Životopisy	15
Toulavá kamera.	Toušlová, Iveta,	Zeměpis	14
Obžalovaná Adina Mandlová /	Žitný, Radek,	Životopisy	13
Laďa Kerndl :	Macek, Petr,	Životopisy	13
Afirmace :	Zlatohlávková, Marcela	Psychologie	13
Padre a Rebe :	Flosman, Martin,	Náboženství	13
Tajemství síly podvědomí :	Murphy, Joseph	Psychologie	12
Všichni žijem v blázinci :	Červenková, Renata	Lékařství	12
Život bez pšenice : 30minutová kuchařka	Davis, William,	Kuchařky	12
Bílá smrt :	Sarjanen, Petri,	Vojenství	12
Hitlerovy fúrie :	Lower, Wendy,	Životopisy	12
Hvězdy nad námi :	Slonim, Eva,	Životopisy	12
Zločiny a tragédie v českých dějinách /	Liška, Vladimír,	Historie	12
Manželé Goebbelsovi :	Miko, Václav,	Životopisy	12
Vladimír Brabec :	Kazda, Jaromír,	Životopisy	11

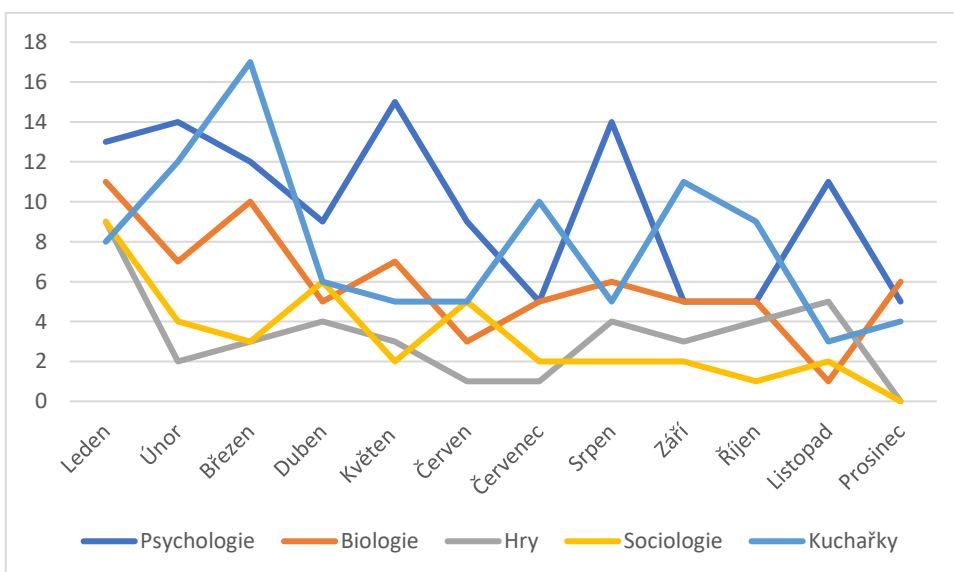
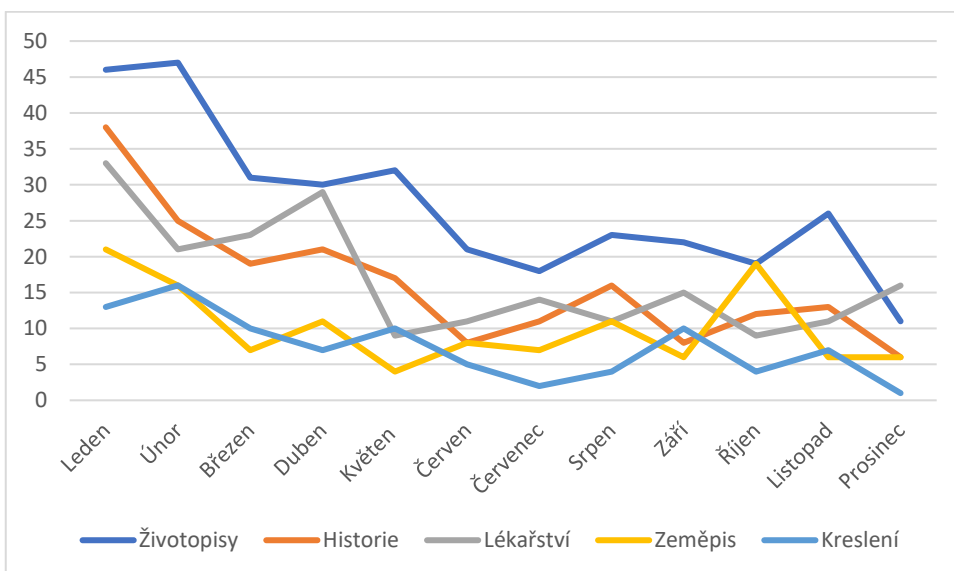
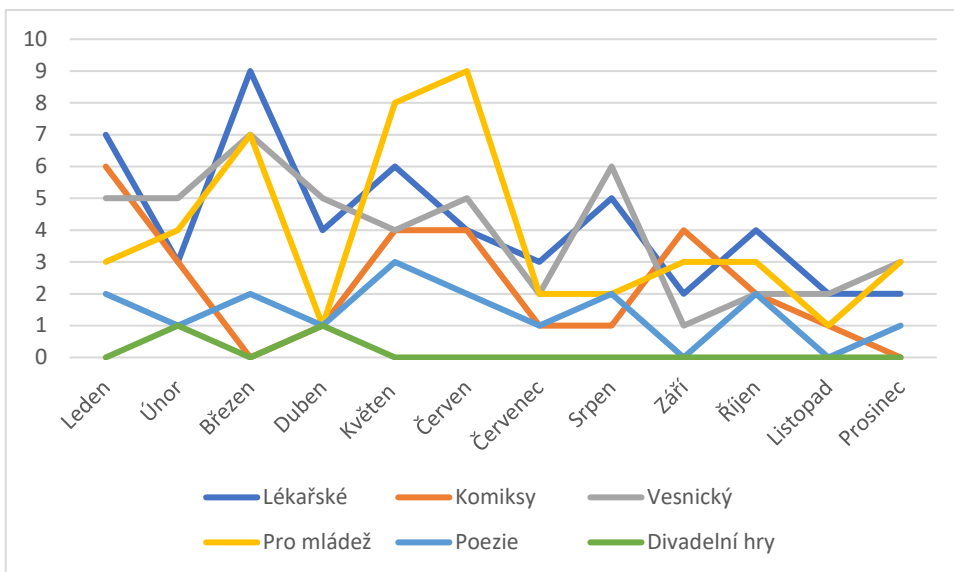

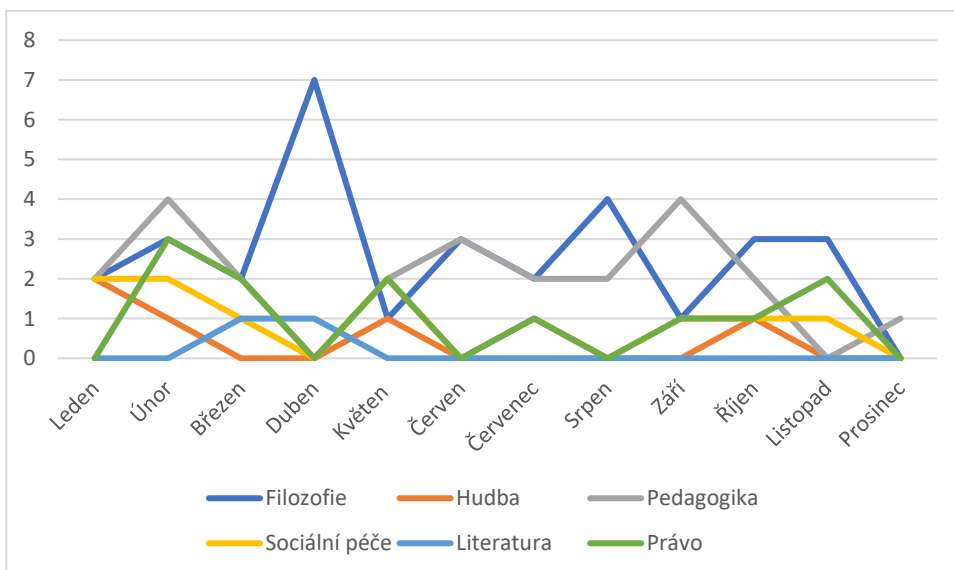
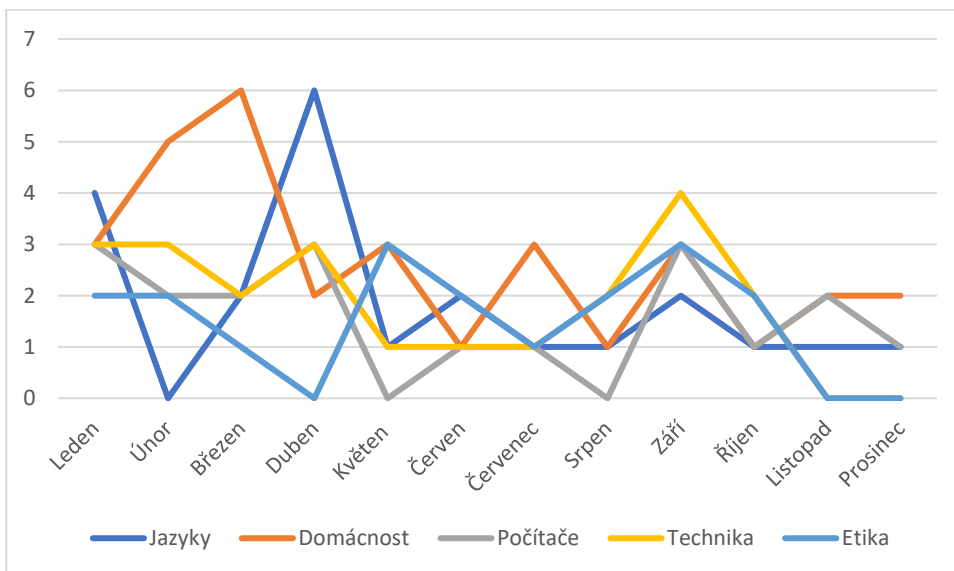
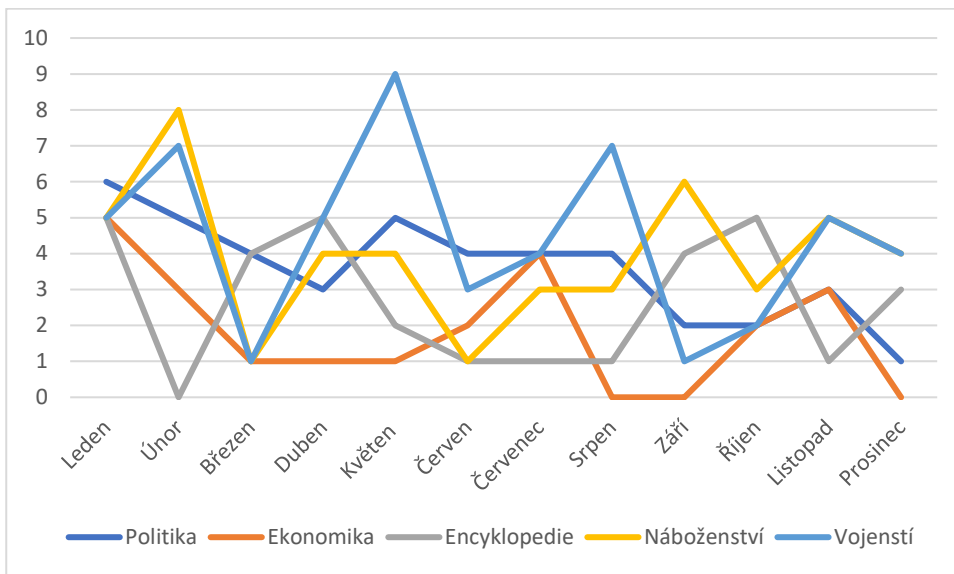
Příloha 5 obrat jednotlivých žánrů za sledované období s vyznačenými průměry

Příloha 6 měsíční vývoj výpůjček

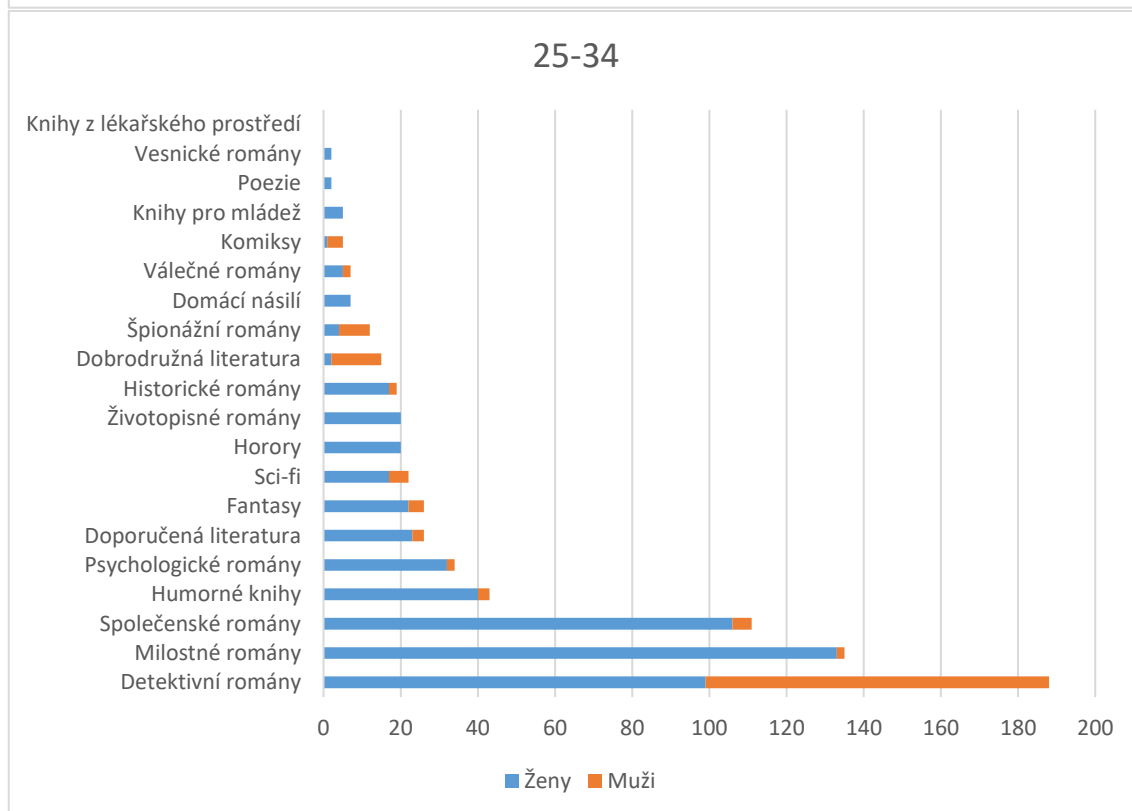
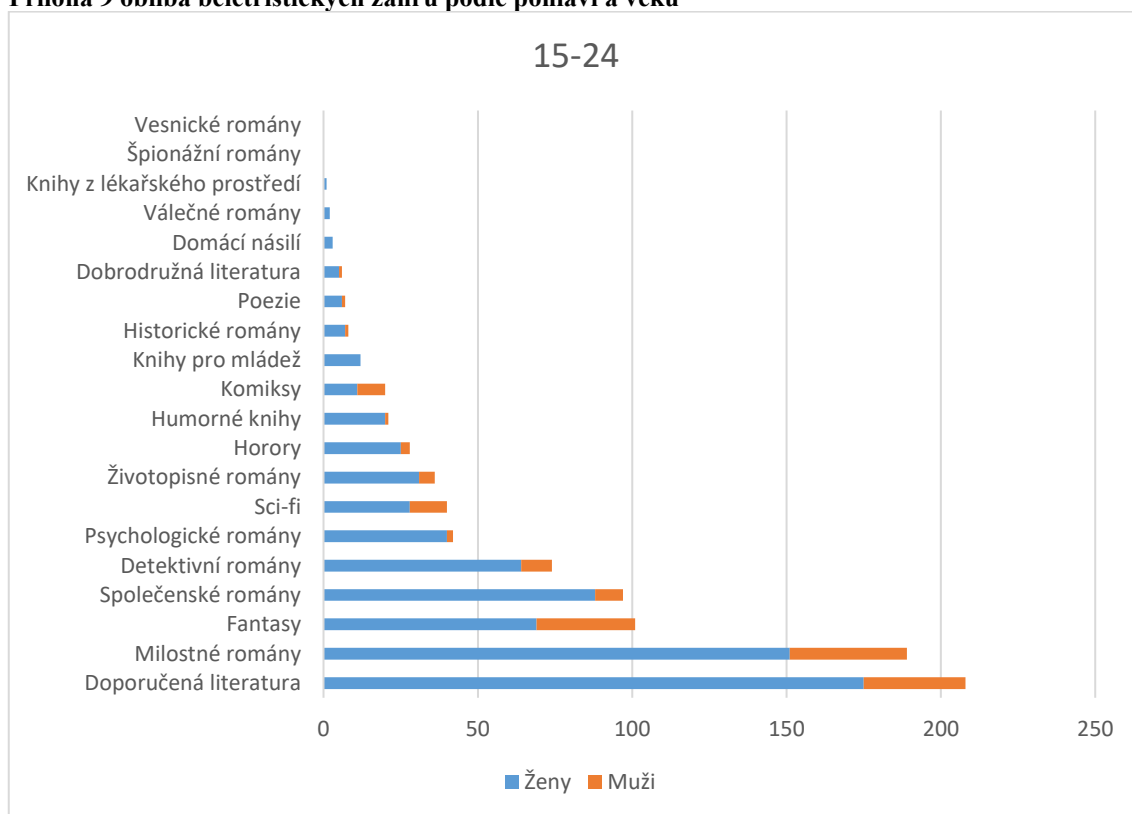
Příloha 7 obliba beletristických žánrů podle věku a pohlaví čtenářů

	počty	Ž	M	počty	Ž	M	počty	Ž	M	počty	Ž	M	počty	Ž	M	počty	Ž	M	počty	Ž	M	počty	Ž	M	počty	Ž	M	
	15-24	15-24	15-24	25-34	25-34	25-34	35-44	35-44	35-44	45-54	45-54	45-54	55-64	55-64	55-64	65-74	65-74	65-74	75-84	75-84	75-84	85-94	85-94	85-94	85-94	85-94	85-94	85-94
	24	24	24	34	34	34	44	44	44	54	54	54	64	64	64	74	74	74	84	84	84	94	94	94	94	94	94	94
Detektivní romány	74	64	10	188	99	89	428	356	72	483	362	121	1 268	895	373	2 295	869	426	767	484	283	120	110	110	10			
Dobrodružná literatura	6	5	1	15	2	13	44	28	16	64	36	28	89	48	41	89	57	32	58	24	34	3	3	0	0	0	0	0
Domáci násilí	3	3	0	7	7	0	41	41	0	62	41	21	40	40	0	41	37	4	12	12	0	0	0	0	0	0	0	0
Doporučená literatura	208	175	33	26	23	3	48	37	11	47	43	4	22	12	10	24	15	9	5	3	2	0	0	0	0	0	0	0
Fantasy	101	69	32	26	22	4	111	34	77	126	54	72	76	56	20	73	61	12	20	13	7	1	1	0	0	0	0	0
Historické romány	8	7	1	19	17	2	132	103	29	189	158	31	293	230	63	537	394	143	156	129	27	19	19	0	0	0	0	0
Horory	28	25	3	20	20	0	44	33	11	63	22	43	21	12	9	34	25	9	4	3	1	0	0	0	0	0	0	0
Humorné knihy	21	20	1	43	40	3	110	99	11	142	124	18	177	124	53	280	220	60	107	90	17	23	22	1	1	0	0	0
Komiksy	20	11	9	5	1	4	14	14	0	4	2	2	13	13	0	2	1	1	5	4	1	0	0	0	0	0	0	0
Knihy z lékařského prostředí	1	1	0	0	0	0	9	8	1	7	5	2	26	23	3	40	31	9	16	10	6	1	1	0	0	0	0	0
Milostné romány	189	151	38	135	133	2	284	274	10	487	323	164	550	525	25	1 031	943	88	370	350	20	123	123	0	0	0	0	0
Poezie	7	6	1	2	2	0	1	1	0	4	2	2	5	3	2	4	4	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0
Knihy pro mládež	12	12	0	5	5	0	10	8	2	17	15	2	6	5	1	22	21	1	8	6	2	0	0	0	0	0	0	0
Psychologické romány	42	40	2	34	32	2	147	139	8	140	125	15	168	141	27	244	226	18	88	68	20	3	3	0	0	0	0	0
Sci-fi	40	28	12	22	17	5	64	24	40	56	11	45	58	30	28	82	46	36	18	15	3	1	0	1	0	0	0	0
Společenské romány	97	88	9	111	106	5	252	224	28	348	295	53	585	499	86	877	760	117	422	354	68	32	32	0	0	0	0	0
Špionážní romány	0	0	0	12	4	8	23	17	6	27	17	10	80	23	57	58	35	23	40	15	25	3	3	0	0	0	0	0
Válečné romány	2	2	0	7	5	2	16	5	11	9	2	7	75	10	65	98	15	83	40	11	29	2	2	0	0	0	0	0
Vesnické romány	0	0	0	2	2	0	1	1	0	7	6	1	23	18	5	52	41	11	19	17	2	0	0	0	0	0	0	0
Životopisné romány	36	31	5	20	20	0	71	58	13	111	67	44	152	123	29	169	141	28	55	45	10	5	5	0	0	0	0	0

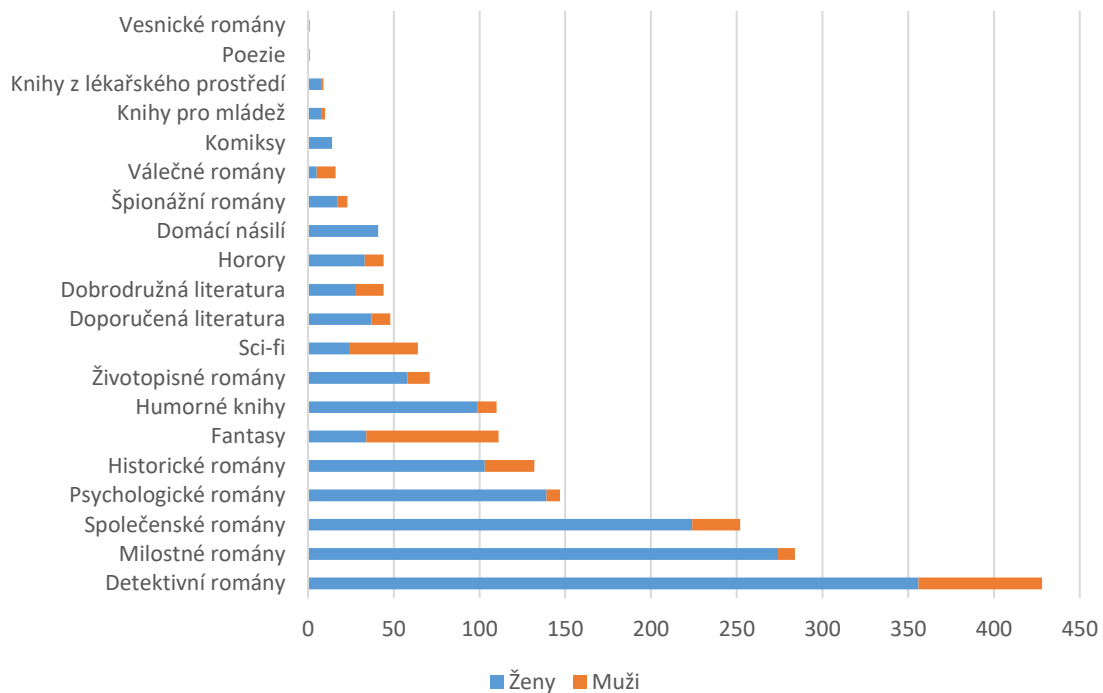
Příloha 8 obliba oborů naučné literatury podle věku a pohlaví čtenářů

	15-24		25-34		35-44		45-54		55-64		65-74		75-84		85-94	
	počty	ž	počty	ž	počty	ž	počty	ž	počty	ž	počty	ž	počty	ž	počty	ž
Biologie	9	7	4	4	32	25	11	7	36	33	19	2	8	6	2	0
Domácnost	5	5	10	10	11	10	6	6	7	6	6	4	1	0	0	0
Ekonomika	2	2	4	4	6	4	2	1	11	4	8	2	3	0	0	0
Encyklopedie	7	4	3	2	10	8	11	3	17	11	18	1	17	3	0	0
Etika	4	4	6	5	3	2	10	10	3	2	1	0	2	0	0	0
Filozofie	2	1	5	0	28	28	5	4	9	7	5	3	3	2	1	1
Historie	2	2	9	4	17	7	20	11	71	37	142	23	119	54	12	6
Hry	4	3	3	3	19	16	7	7	20	6	7	4	3	6	4	2
Hudba	0	0	0	0	3	3	6	1	8	0	1	0	1	0	1	1
Jazyky	11	6	3	3	16	5	9	9	9	2	2	0	2	4	1	3
Kreslení	8	8	14	13	35	35	32	28	20	17	40	38	2	7	3	4
Kuchařky	10	8	18	18	39	34	26	25	50	47	14	8	6	4	3	1
Lékařství	10	9	28	26	56	53	77	48	88	70	59	27	32	22	9	13
Literatura	0	0	0	0	1	1	0	0	0	0	1	1	0	0	0	0
Náboženství	4	3	5	5	14	10	11	8	20	14	24	10	14	6	2	4
Pedagogika	10	10	7	4	17	17	9	8	4	4	7	7	0	6	0	0
Počítání	2	0	0	0	7	2	4	4	13	2	13	0	13	1	0	0
Politika	3	1	4	3	6	2	8	6	17	12	22	10	12	9	3	6
Právo	3	3	2	1	0	0	9	1	4	1	6	1	5	3	1	2
Psychologie	18	15	24	23	80	72	39	31	31	26	31	24	7	20	5	15
Sociální péče	8	5	2	2	6	5	1	0	1	0	5	1	4	0	0	0
Sociologie	12	11	11	7	8	7	8	7	11	8	11	9	2	5	1	4
Technika	1	1	0	0	7	3	4	4	2	1	11	0	9	2	1	4
Vojenství	0	0	4	0	15	4	2	2	22	5	51	3	48	3	0	3
Zeměpis	0	0	6	6	18	14	49	26	39	29	69	24	45	23	6	17
Životopisy	6	5	16	11	40	28	51	36	15	197	82	93	48	15	33	17

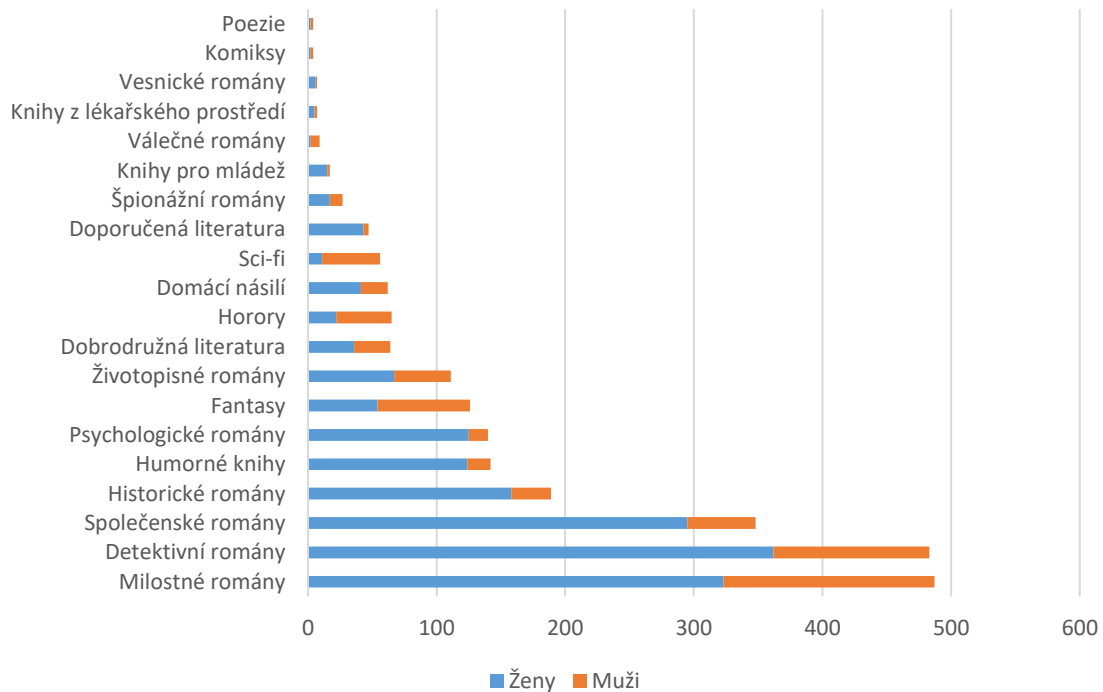
Příloha 9 obliba beletristických žánrů podle pohlaví a věku

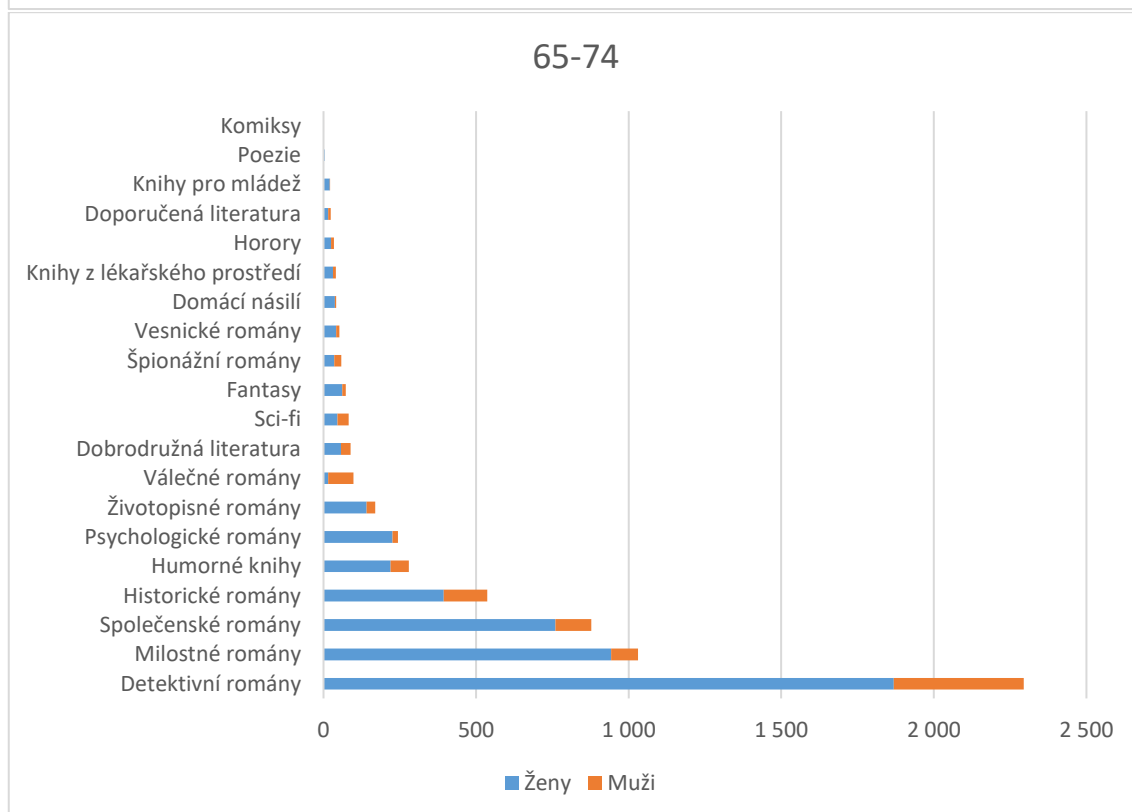
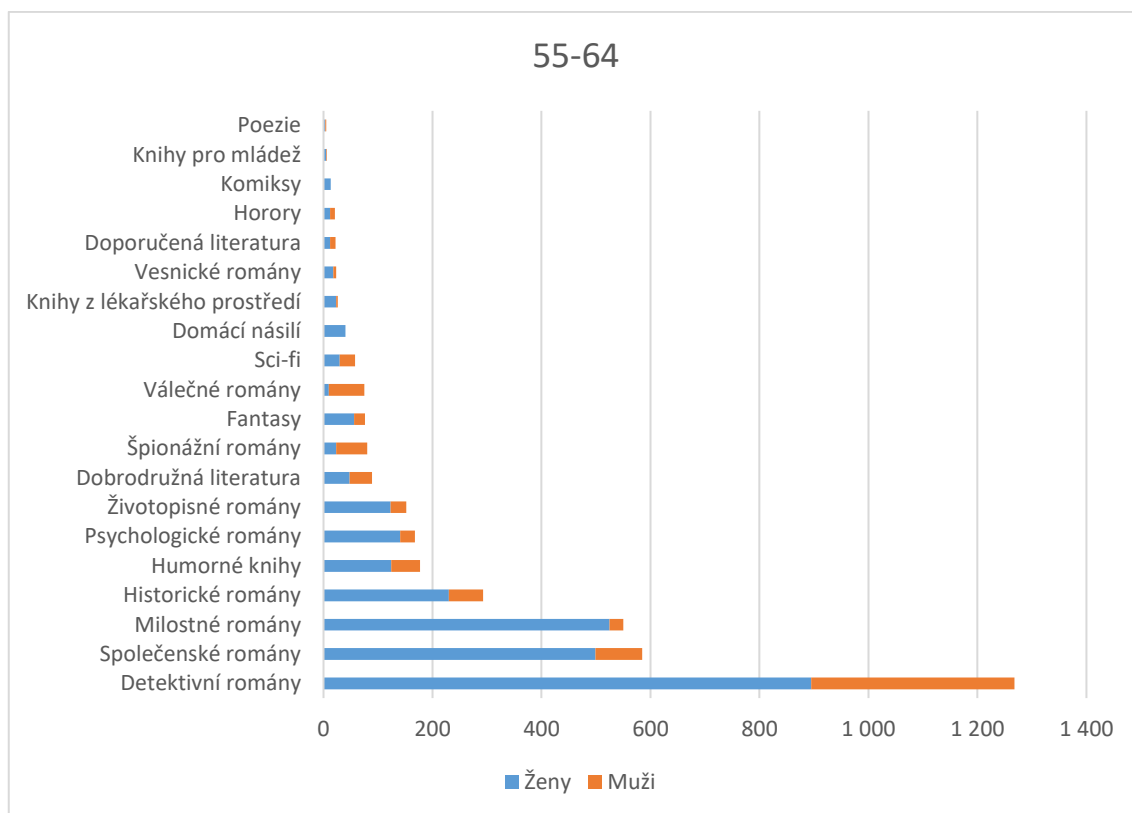
35-44

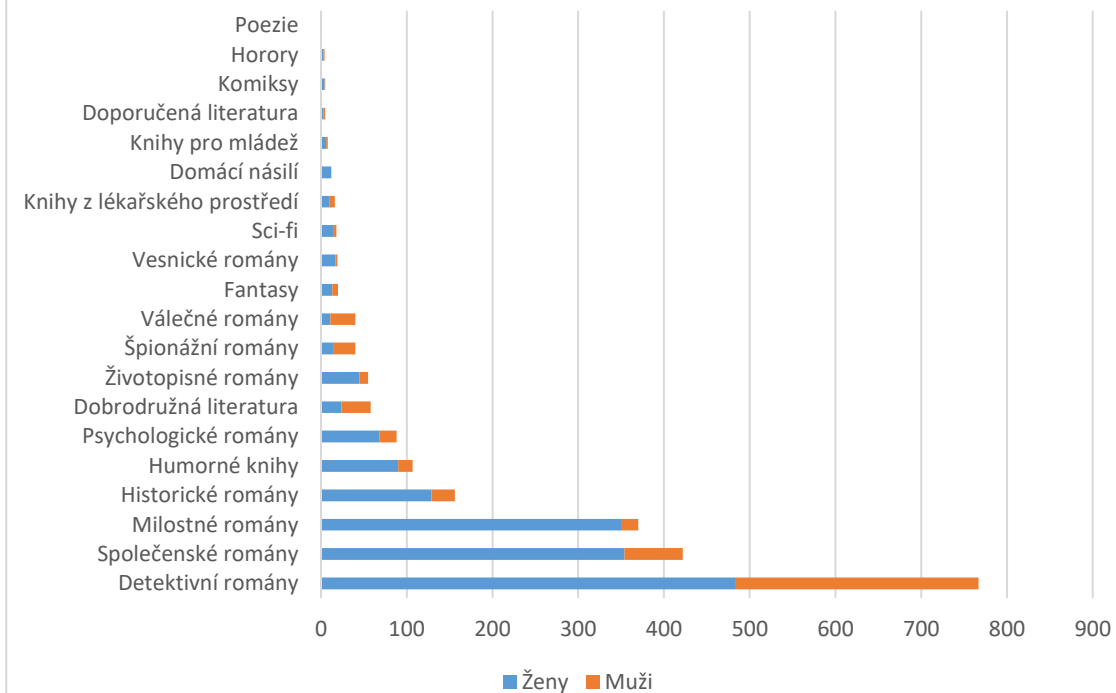
45-54

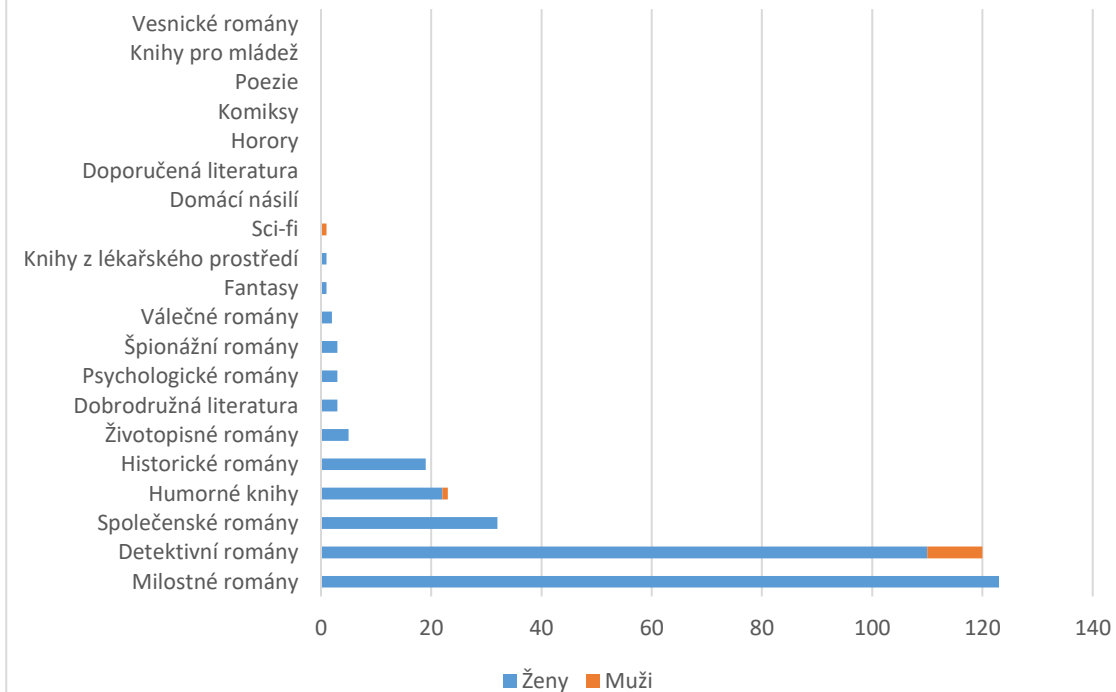

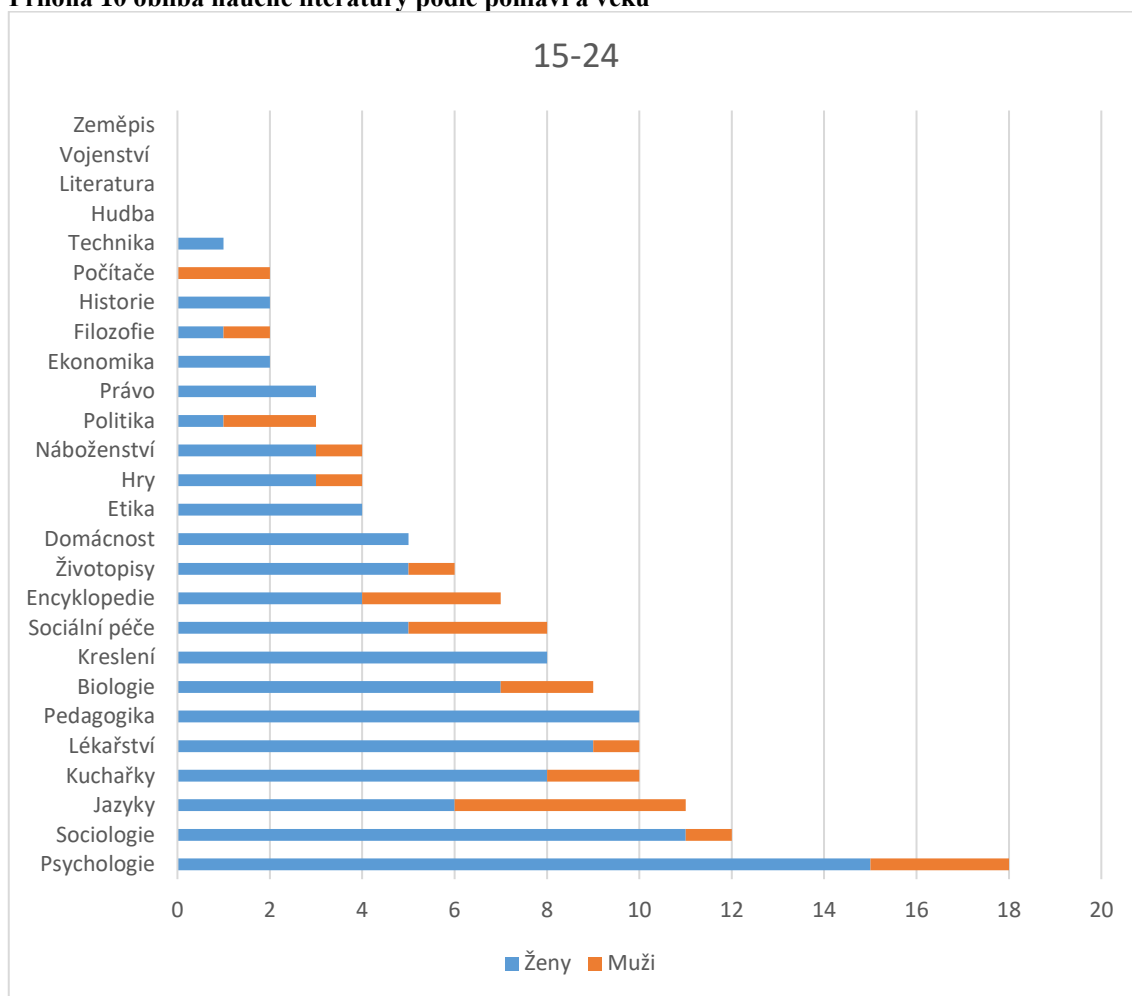
75-84

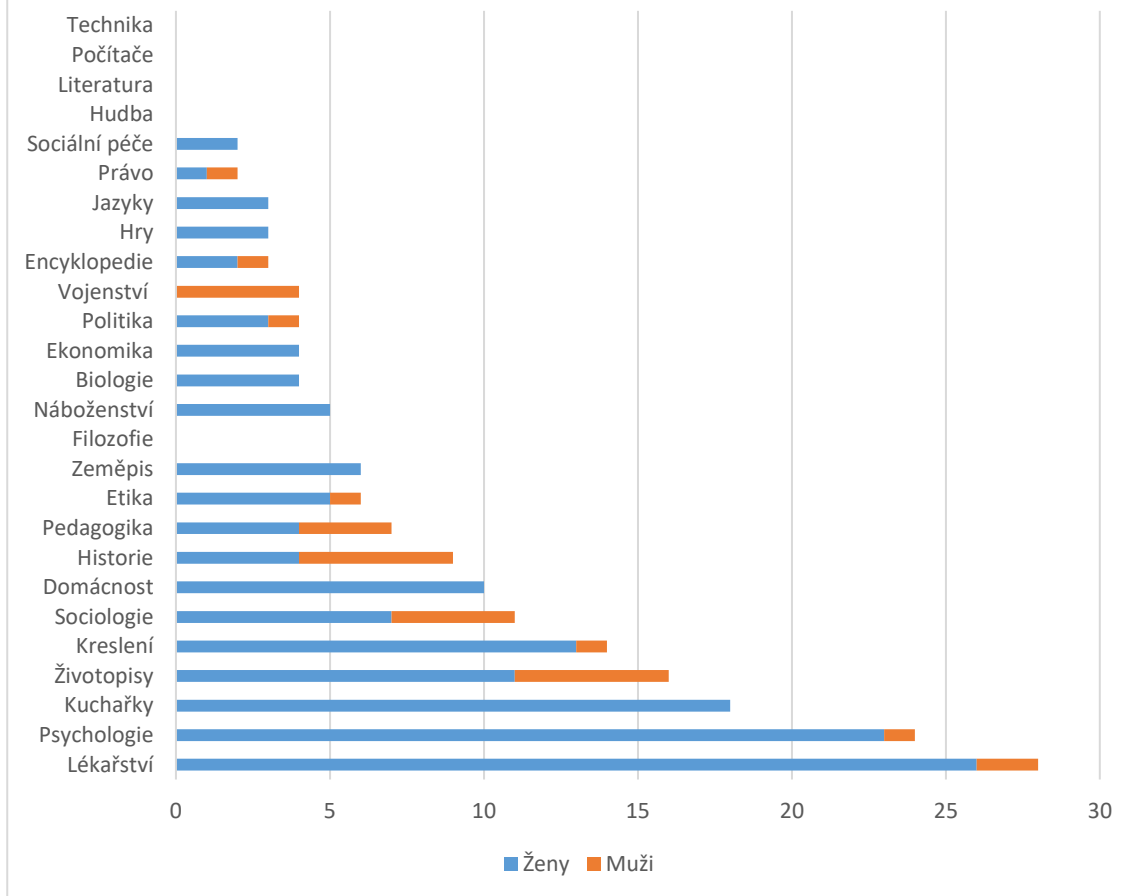
85-94

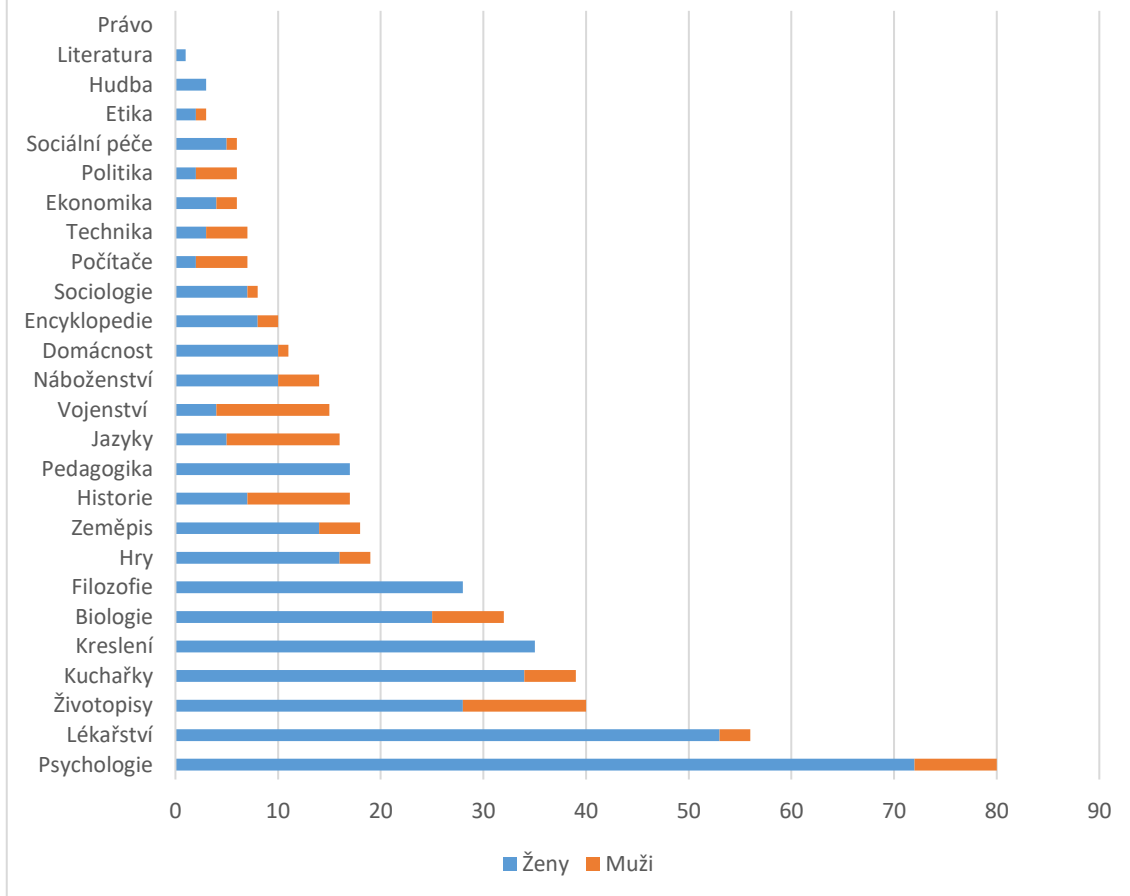
Příloha 10 obliba naučné literatury podle pohlaví a věku

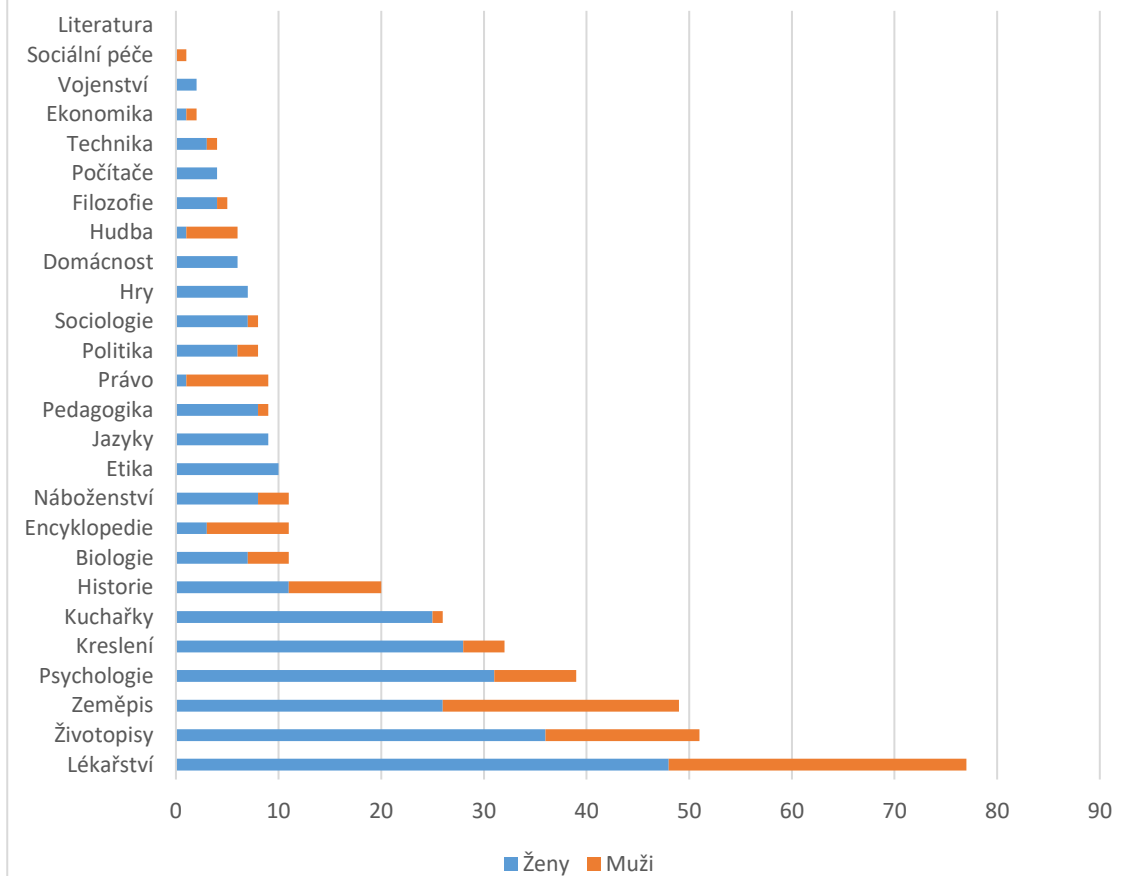
25-34

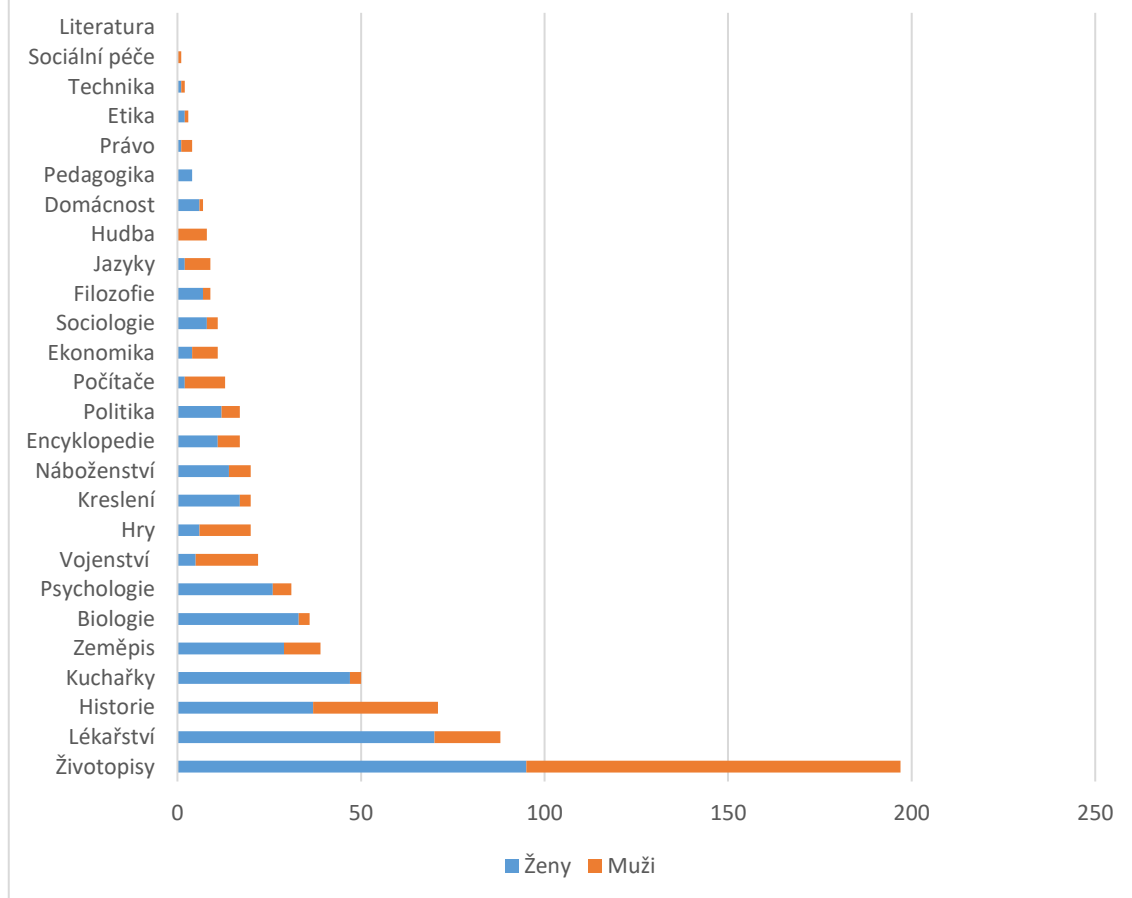
35-44

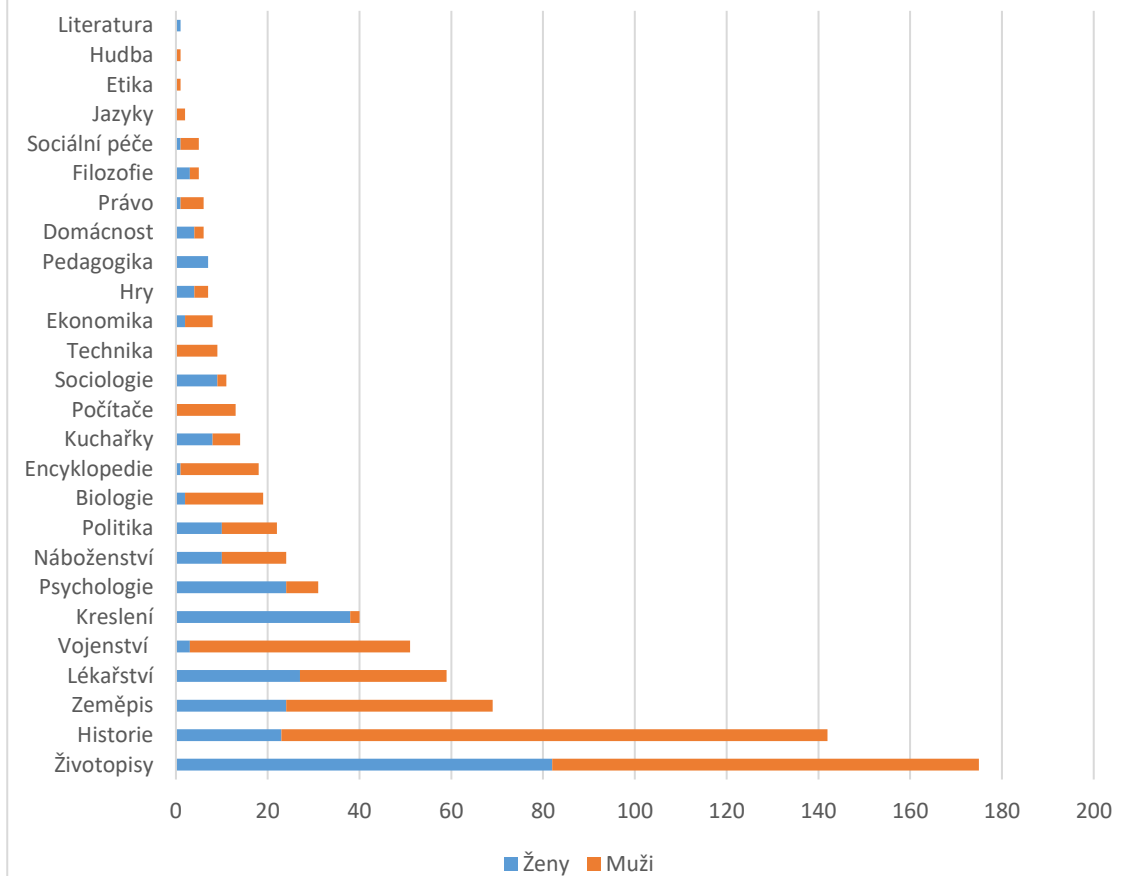
45-54

55-64

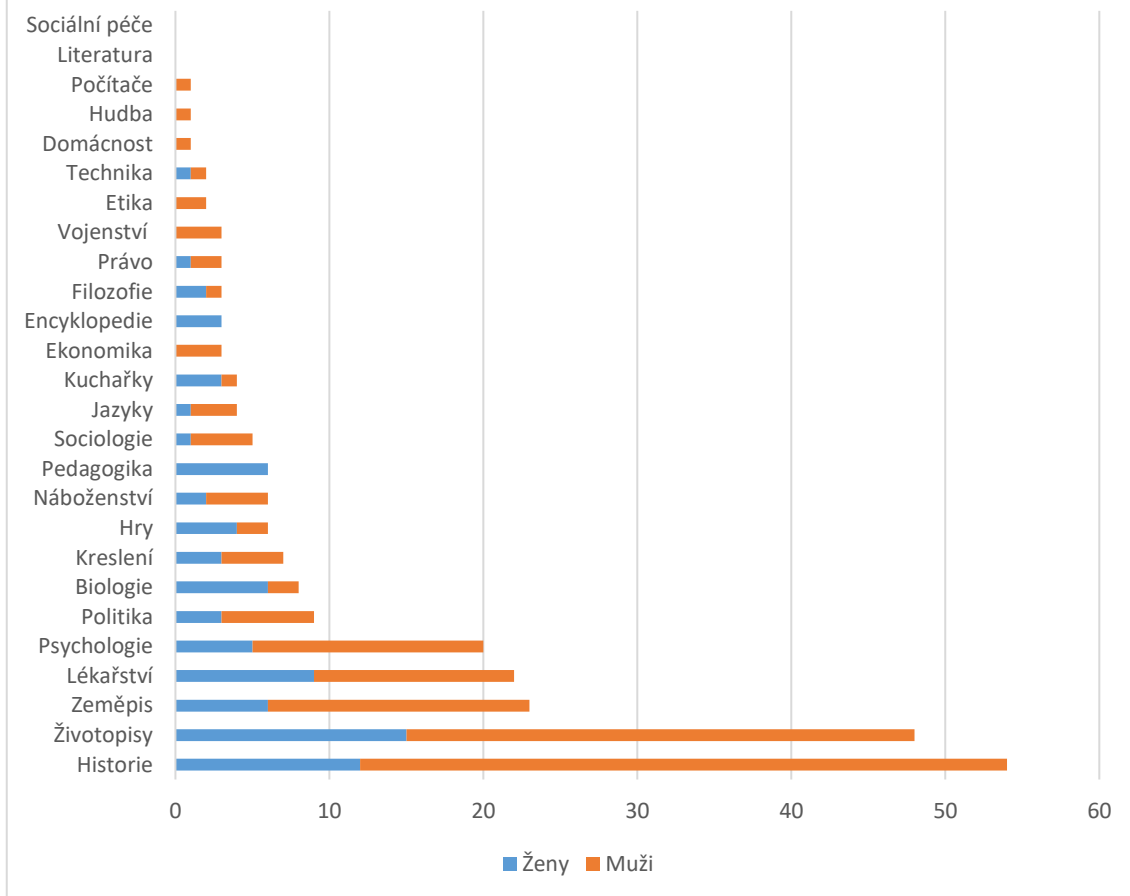

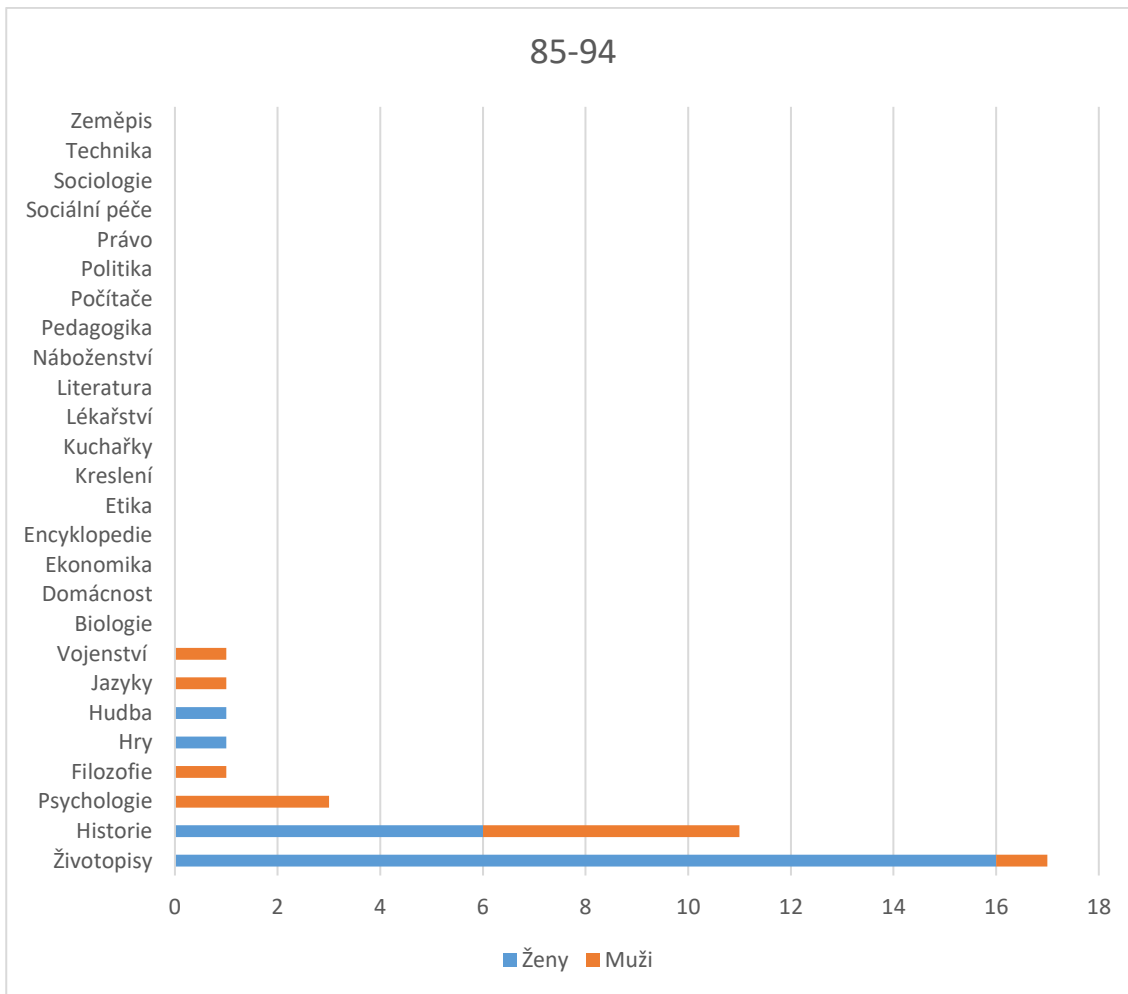
65-74

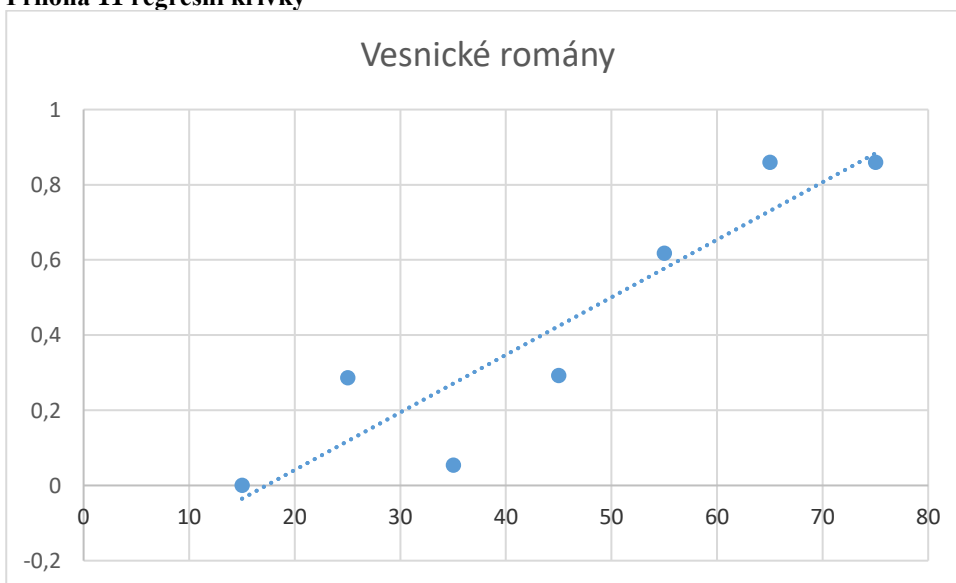

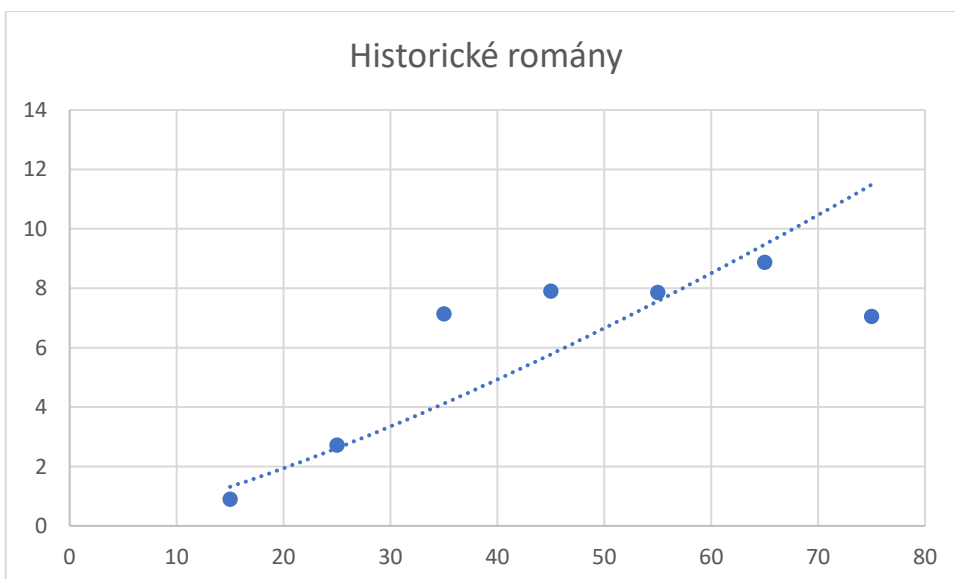
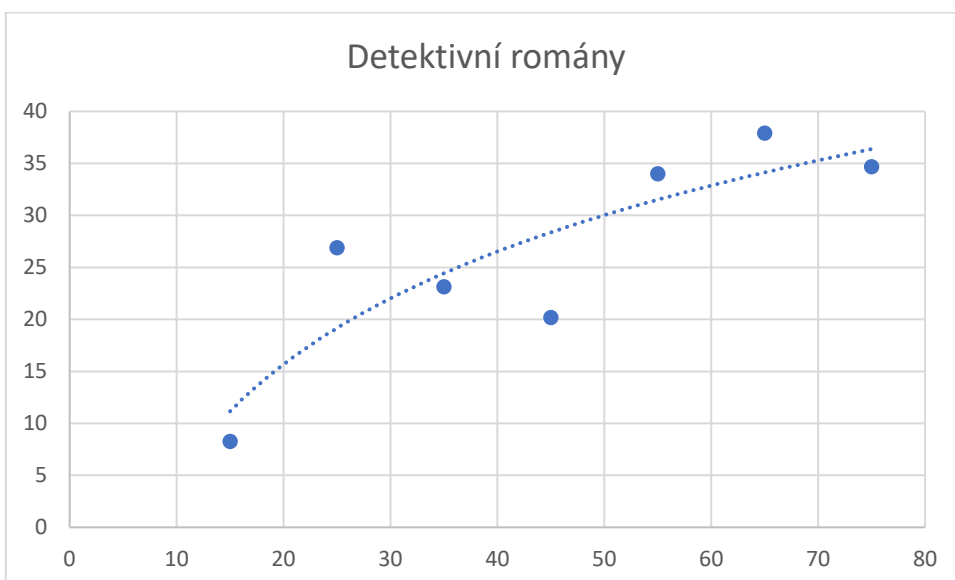
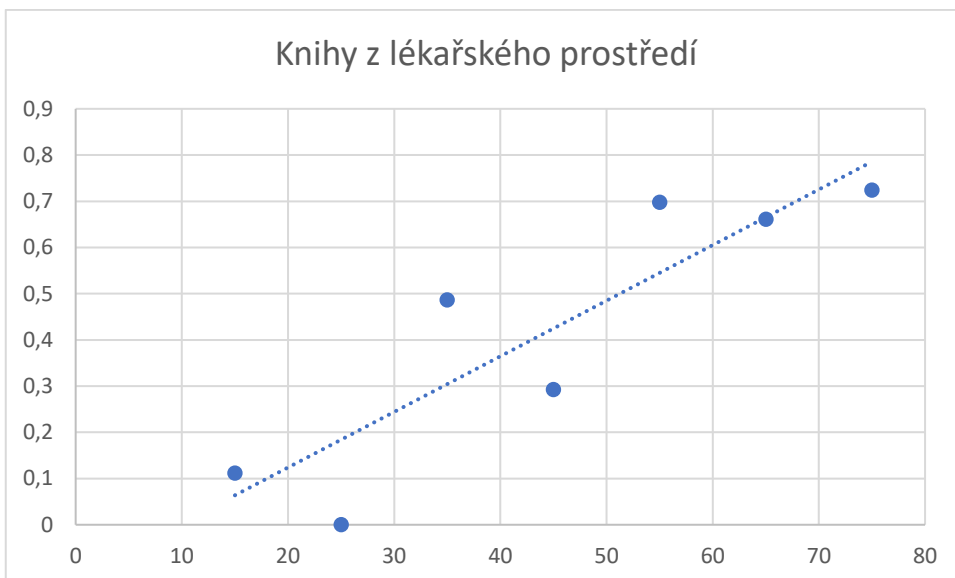
75-84

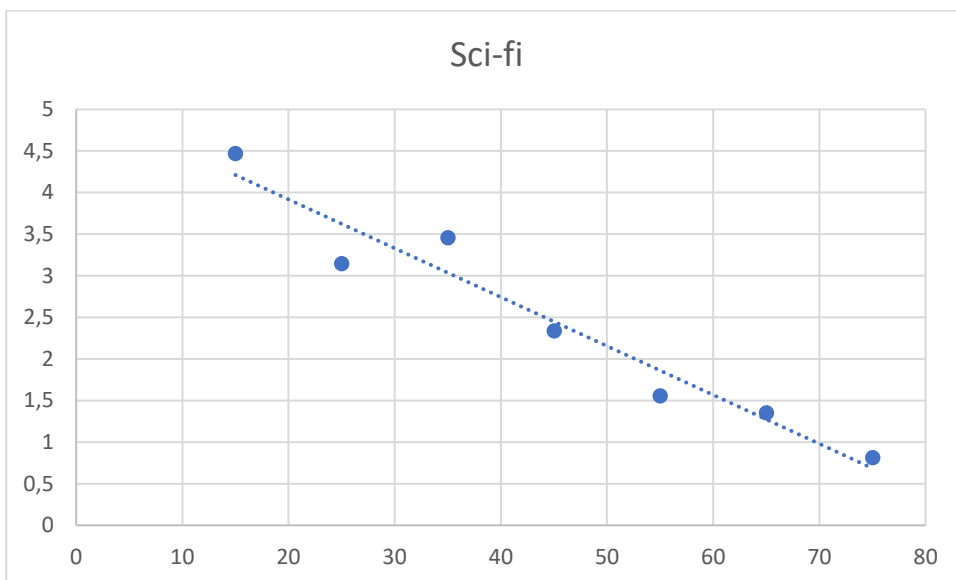
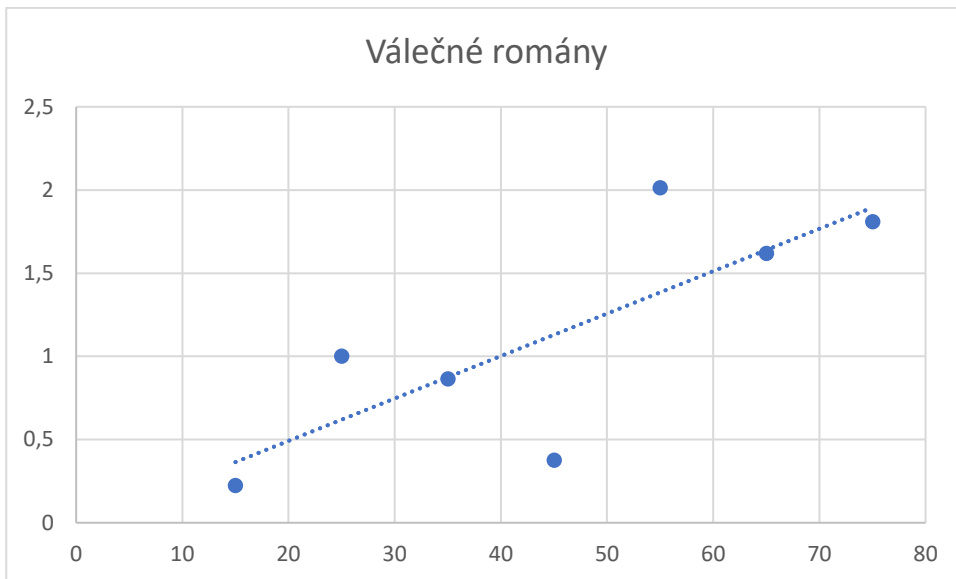

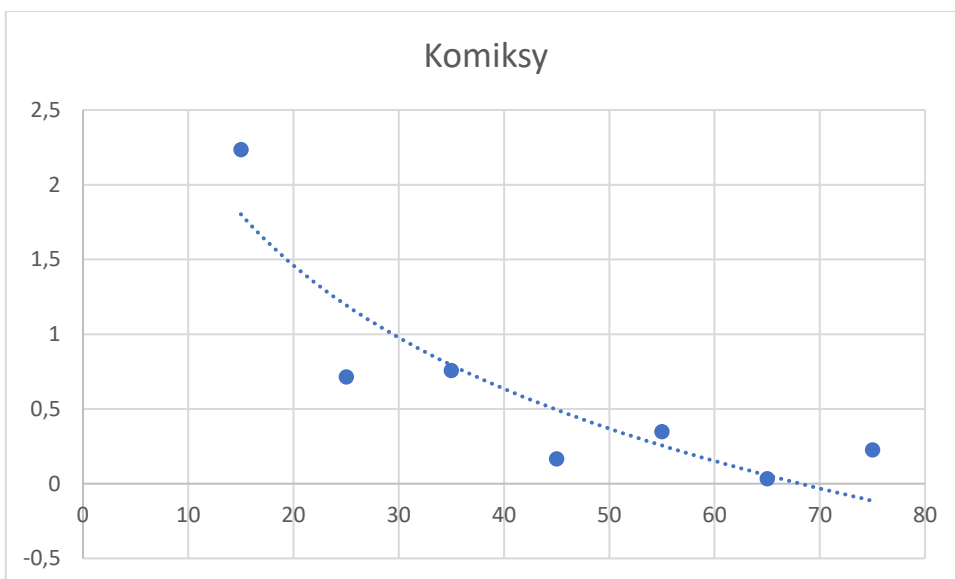
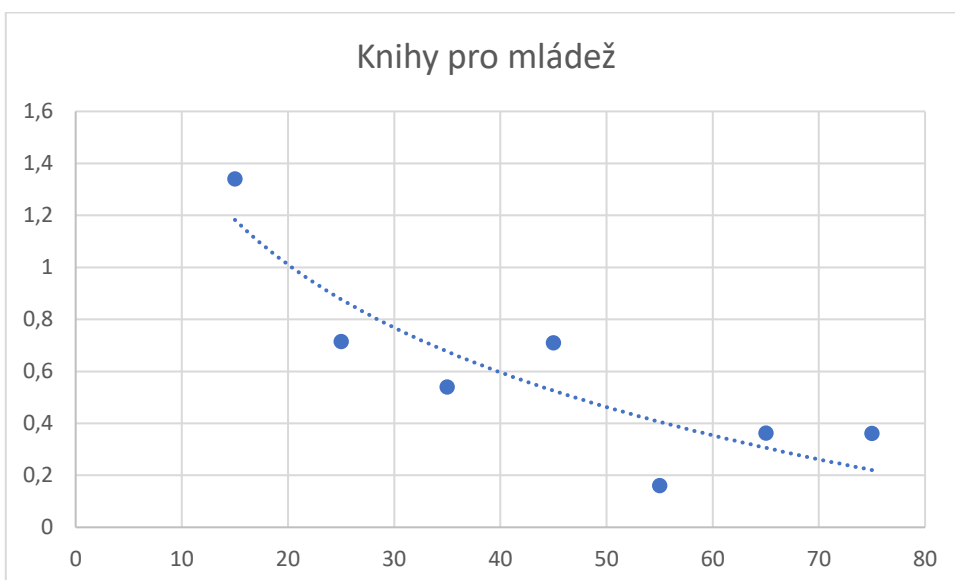
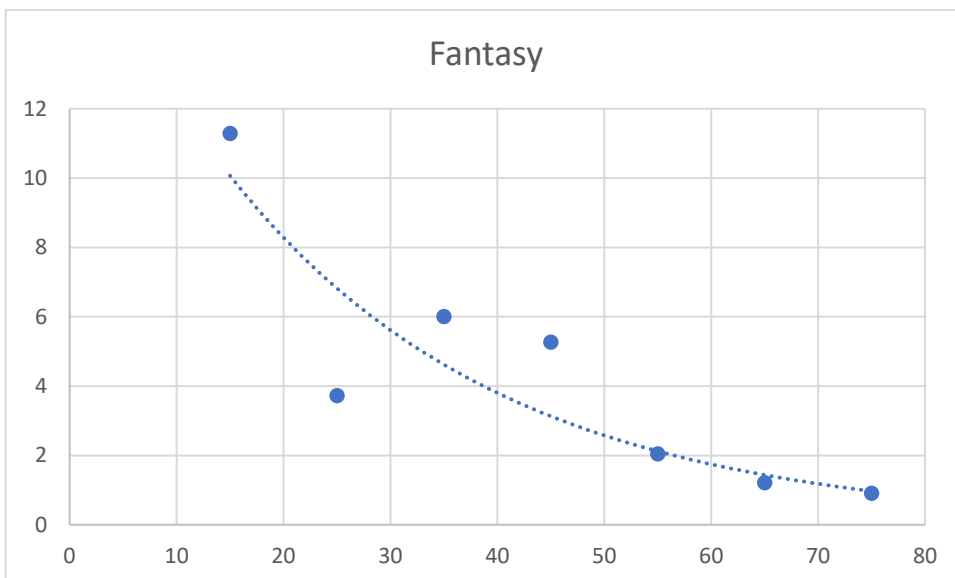

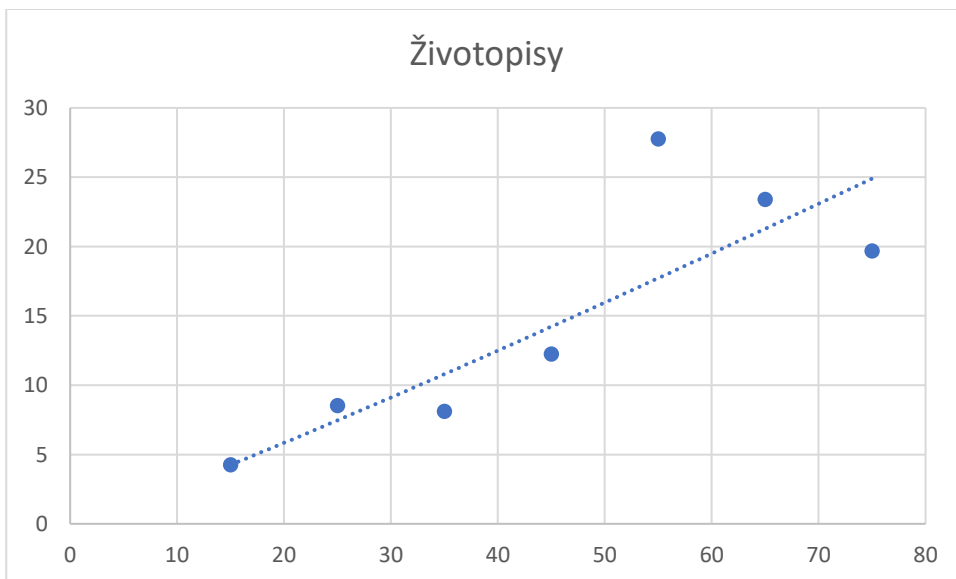
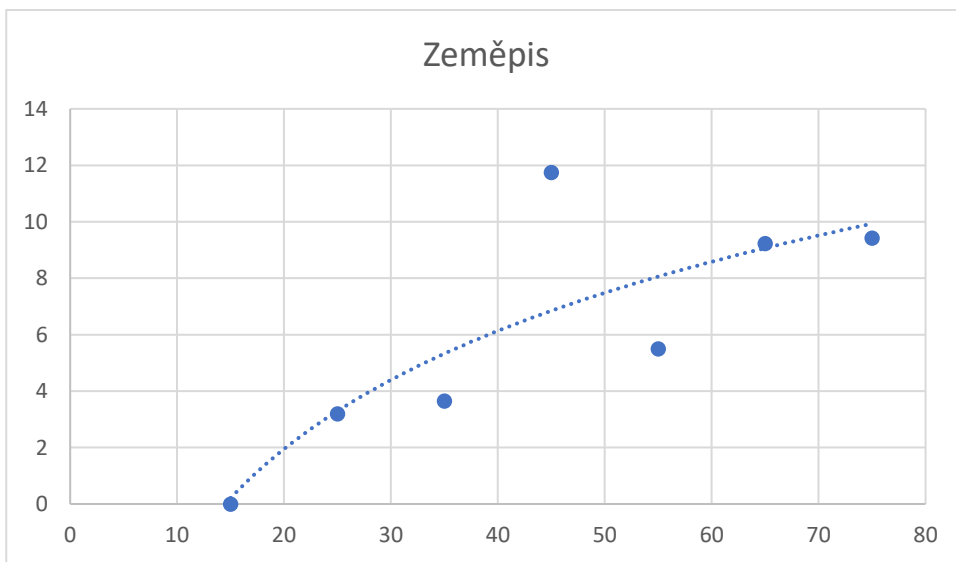
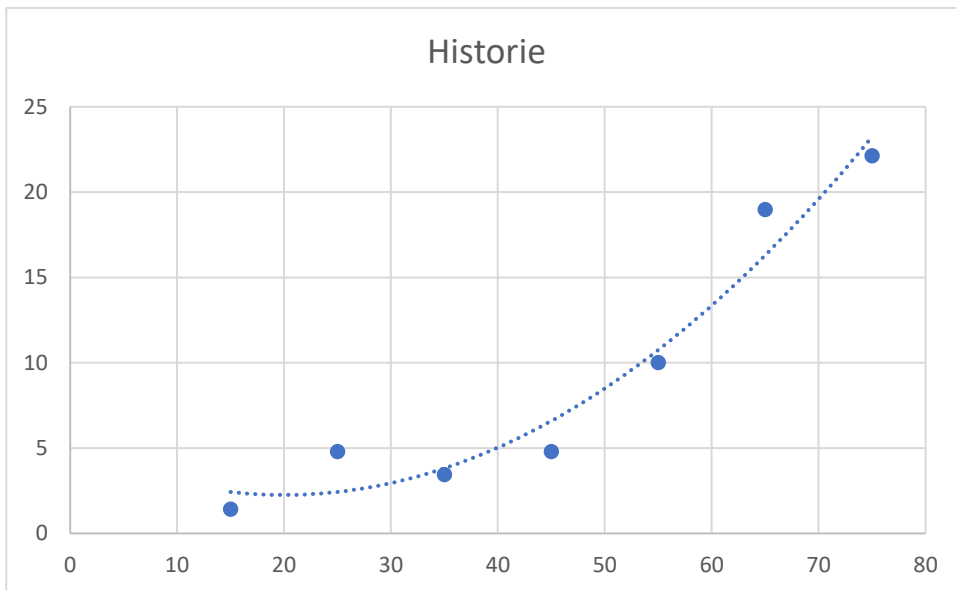
Příloha 11 regresní křivky

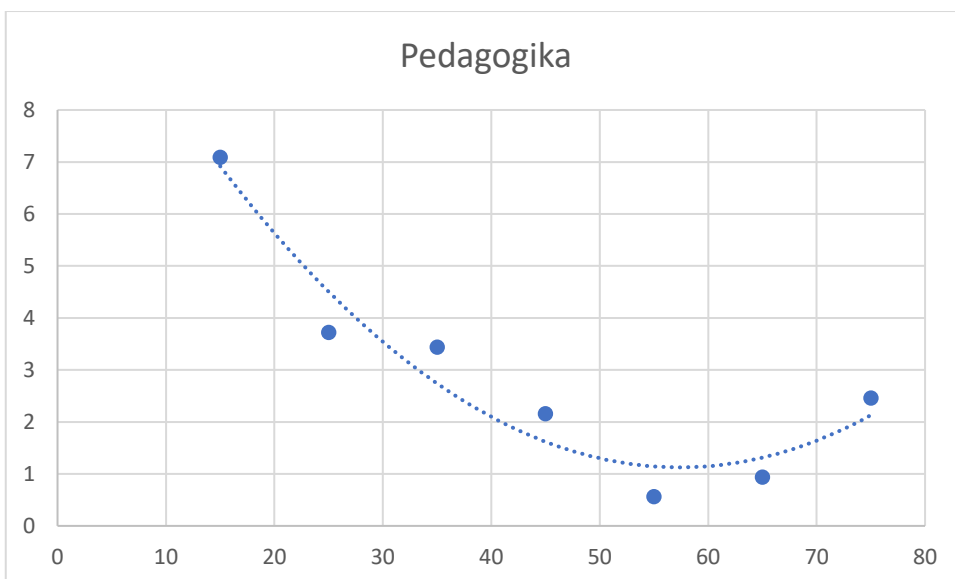
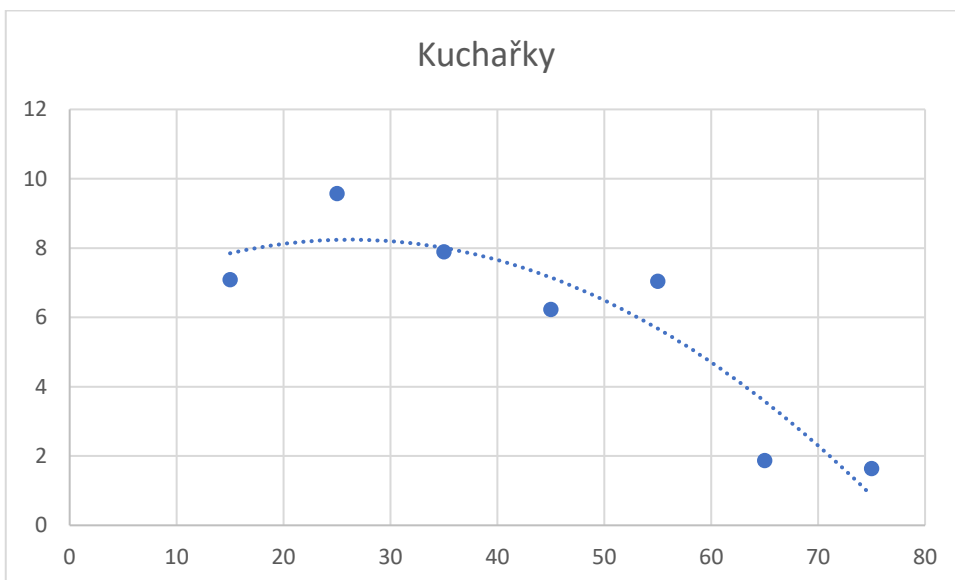
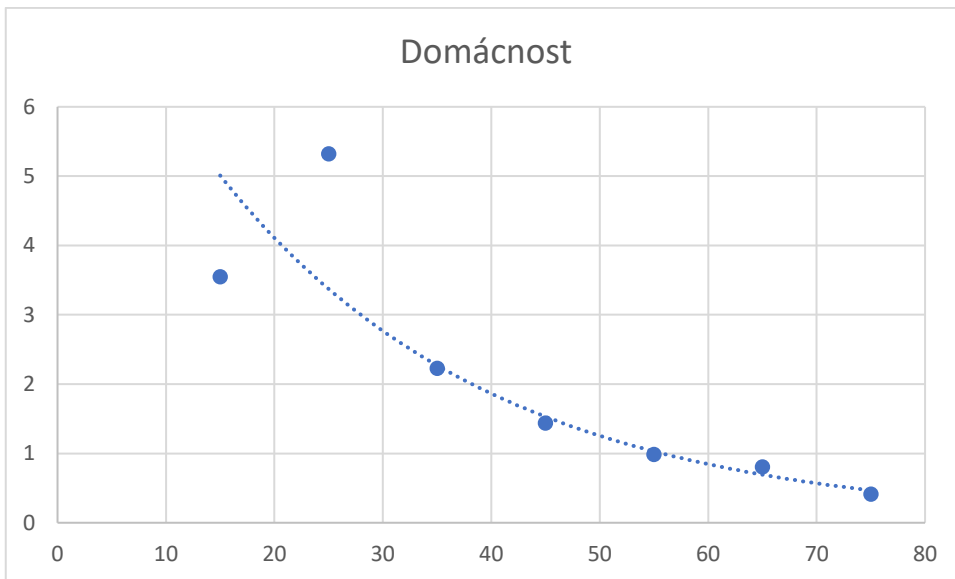

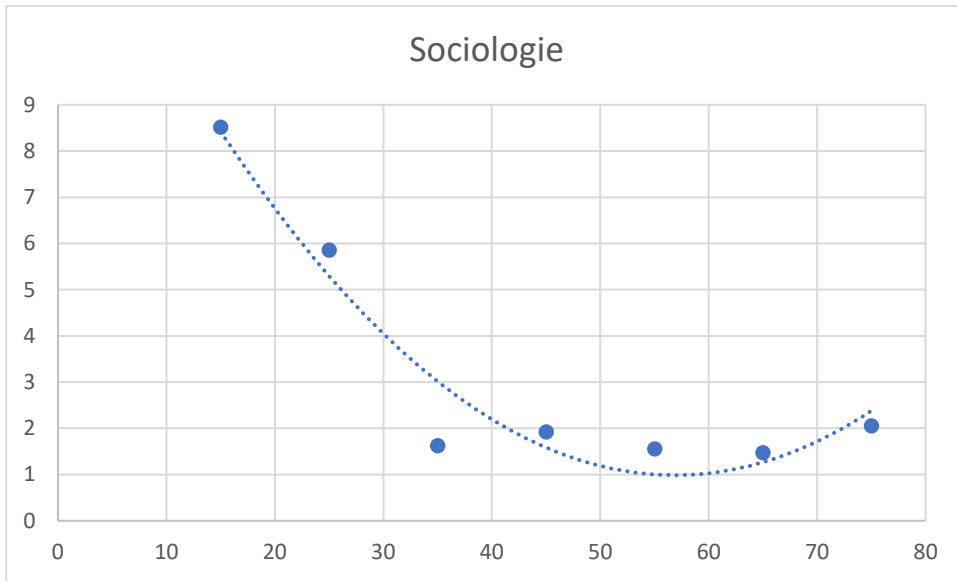

Průzkum spokojenosti s knižním fondem Městské knihovny Litvínov

2) Jaké literární žánry máme v knihovně
nedostatečně zastoupeny? Kterého druhu
literatury byste si přáli mít větší výběr?

1) Jaké literární žánry preferujete? Můžete
zaškrtnout více možností

☐		Lékařské romány	☐		Válečné romány	☐		Lékařské romány	☐		Válečné romány		
☐		Společenské, cestopisné romány	☐		Vesnické romány	☐		Společenské, cestopisné romány	☐		Vesnické romány		
☐		Historické romány	☐		Fantasy	☐		Historické romány	☐		Fantasy		
☐		Detektivní romány	☐		Dobrodružné romány	☐		Detektivní romány	☐		Dobrodružné romány		
☐		Sci-fi	☐		Psychologické romány	☐		Sci-fi	☐		Psychologické romány		
☐		Milostné romány	☐		Horory	☐		Milostné romány	☐		Horory		
☐		Domácí násilí	☐	Jiné (jaké?):			☐		Domácí násilí	☐	Jiné (jaké?):		
☐		Humorné romány	-----			☐		Humorné romány	-----				
☐		Špionážní romány	☐	Naučná literatura (prosíme specifikujte obor, nebo MDT - číslo mezinárodního desetinného trídění):			☐		Špionážní romány	☐	Naučná literatura (prosíme specifikujte obor, nebo MDT - číslo mezinárodního desetinného trídění):		
☐		Komiks	-----			☐		Komiks	-----				
☐		Životopisné romány	-----			☐		Životopisné romány	-----				
☐		Čeští autoři	-----			☐		Čeští autoři	-----				

Příloha 12 vzor dotazníku

3) Pokud zařadíme víc literatury, kterou máte rádi, musíme jiný žánr omezit. Jaké literární žánry jsou podle Vás v knihovně zastoupeny příliš? Prosíme, zaškrtněte alespoň jeden žánr.

☐ Lékařské romány	☐ Válečné romány
☐ Společenské, cestopisné romány	☐ Vesnické romány
☐ Historické romány	☐ Fantasy
☐ Detektivní romány	☐ Dobrodružné romány
☐ Sci-fi	☐ Psychologické romány
☐ Milostné romány	☐ Horory
☐ Domácí násill	☐ Jiné (jaké?):
☐ Humorné romány	-----
☐ Špionážní romány	☐ Naučná literatura (prosíme specifikujte obor, nebo MDT - číslo mezinárodního desetinného třídění):
☐ Komiks	-----
☐ Životopisné romány	-----
☐ Čeští autoři	-----

4) Jste spokojeni s rozsahem knižního fondu knihovny? Případné připomínky prosíme vypište.

- Ano
 Ne
-
-
-

5) Je pro Vás snadné se v knižním fondu knihovny orientovat? Vítáme jakékoli nápady a připomínky, které nám pomohou zprehlednit knihovnu.

- Ano   Ne
- Z počátku ne, ale už se orientuji.
-
-
-

6) Jste: žena   ve věku ____ let.

- muž
-
-
-

Děkujeme za vyplnění dotazníku. Věříme, že Vaše odpovědi nám umožní budovat knižní fond podle přání čtenářů a omezíme nákup knih, které nikdo nechce číst.

Příloha 13 výpůjčky podle druhu a oddělení ve sledovaných letech

rok	Naučná	Beletrie	Periodika	Mládež naučná	Mládež beletrie	Celkem
2007	35514	74 349		21529	32944	164336
2008	30888	68874		18280	30384	148426
2009	13137	35831	24814	10020	19280	103082
2010	15336	53570	18486	4642	14182	106216
2011	15521	52698	14801	4673	15046	102739
2012	22445	70255	15831	5865	19320	133716
2013	20605	68276	11165	4295	17225	121566
2014	19401	65883	9651	3546	15693	114174
2015	19721	68343	9619	2293	12966	112942
2016	16806	63950	9538	1562	9538	101394
2017	18105	64716	9395	1054	6008	99278

Příloha 14 relativní a kumulativní četnosti žánrů beletrie

Žánr	Počet výpůjček	Relativní četnost	Kumulativní četnost
Detektivní román	5 623	30,96	30,96
Milostný román	8 792	17,45	48,41
Společenský román	11 516	15,00	63,41
Historický román	12 868	7,44	70,85
Humorné knihy	13 771	4,97	75,82
Psychologické romány	14 637	4,77	80,59
Životopisné romány	15 256	3,41	84
Fantasy	15 790	2,94	86,94
Doporučená literatura	16 170	2,09	89,03
Dobrodružné romány	16 538	2,03	91,06
Sci-fi	16 879	1,88	92,94

Válečné romány	17 128	1,37	94,31
Špionážní romány	17 371	1,34	95,65
Horory	17 585	1,18	96,83
Domácí násilí	17 791	1,13	97,96
Vesnické romány	17 895	0,57	98,53
Lékařské romány	17 995	0,55	99,08
Knihy pro mládež	18 075	0,44	99,52
Komiksy	18 138	0,35	99,87
Poezie	18 162	0,12	99,99
Divadelní hry	18 164	0,01	100

Příloha 15 relativní a kumulativní četnosti oborů naučné literatury

Obor	Počet výpůjček	Relativní četnost	Kumulativní četnost
Životopisy	550	18,38	18,38
Lékařství	890	11,36	29,74
Historie	1 216	10,89	40,63
Psychologie	1 462	8,22	48,85
Zeměpis	1 673	7,05	55,9
Kuchařky	1 834	5,38	61,28
Kreslení	1 990	5,21	66,49
Biologie	2 109	3,97	70,46
Vojenství	2 207	3,28	73,74
Náboženství	2 291	2,81	76,55
Hry	2 366	2,5	79,05
Politika	2 436	2,34	81,39
Encyklopedie	2 505	2,31	83,7
Sociologie	2 571	2,2	85,9
Pedagogika	2 631	2,01	87,91
Filozofie	2 689	1,93	89,84
Jazyky	2 743	1,81	91,65
Domácnost	2 789	1,53	93,18
Počítače	2 829	1,34	94,52
Ekonomika	2 865	1,2	95,72
Etika	2 894	0,97	96,69
Právo	2 921	0,9	97,59
Technika	2 948	0,91	98,5
Sociální péče	2 971	0,76	99,26
Hudba	2 991	0,67	99,93
Literatura	2 993	0,07	100

Příloha 16 elementární charakteristika časových řad

Měsíc	2016				2017				2018			
	Vypůjčky	1. difference	Tempo růstu	Vypůjčky	1. difference	Tempo růstu	Vypůjčky	1. difference	Tempo růstu			
Leden	7539			7484			7095					
Únor	7492	-47	0,993766	6937	-547	0,926911	6152	-943	0,867089			
Březen	7459	-33	0,995595	7558	621	1,08952	6563	411	1,066808			
Duben	7005	-454	0,939134	6492	-1066	0,858957	5956	-607	0,907512			
Květen	6931	-74	0,989436	6511	19	1,002927	6552	596	1,100067			
Červen	6806	-125	0,981965	6571	60	1,009215	5983	-569	0,913156			
Červenec	4800	-2006	0,70526	5233	-1338	0,796378	4921	-1062	0,822497			
Srpen	7009	2209	1,460208	5793	560	1,107013	5851	930	1,188986			
Září	7038	29	1,004138	6087	294	1,050751	5973	122	1,020851			
Říjen	7305	267	1,037937	6996	909	1,149335	6321	348	1,058262			
Listopad	7071	-234	0,967967	6308	-688	0,901658	6109	-212	0,966461			
Prosinec	5290	-1781	0,748126	4582	-1726	0,726379	4126	-1983	0,675397			
Součty	81745	-2249	10,82353	76552	-2902	10,61904	71602	-2969	10,58709			
Průměry	6812,083	-204,45455	0,983957	6379,333	-263,81818	0,965368	5966,833	-269,90909	0,962462			